

TAMPEREEN
YLIOPISTO

RIIKKA HALONEN

Laittoman maahanmuuton ongelma Euroopan unionin hegemonisessa diskurssissa
ja kansalaisaktivistien vastarinnan diskurssissa

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2007

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

HALONEN, RIIKKA: Laittoman maahanmuuton ongelma Euroopan unionin hegemonisessa diskurssissa ja kansalaisaktivistien vastarinnan diskurssissa

Pro gradu –tutkielma, 83 s.

Kansainvälinen politiikka

Elokuu 2007

Pro gradu -työssäni käsittelen ilmiötä, joka on nimetty laittomaksi maahanmuutoksi. Käsittelen ilmiötä Euroopan unionin komission virallisen asiakirjan ja No One is Illegal –tunnuslauseen alla toimivien kansalaisaktivistien manifestin kautta. Näiden tekstien avulla teen oman tulkintani EU:n hegemonisesta turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssista sekä eurooppalaisten aktivistien yrityksestä haastaa se ja luoda oma vastarinnan diskurssinsa. Tutkin, miten EU ja toisaalta tietyt aktivistit teksteissään muotoilevat ongelman ja sen ratkaisun. Suuntaamalla huomion toimenpiteiden järjellisyden/järjettömyyden arvioimisen sijaan itse ongelman määrittelyyn voin tarkastella, millaisia seurauksia tietyillä ongelman muotoiluilla on, millaisia ennako-oletuksia ne kätkevät taakseen, millaisia subjekteja ongelman määrittely tuottaa ja mitä kyseinen muotoilu jättää ulkopuolelleen vaille ”ongelman” statusta.

Analyysissani nojaan Carol Lee Bacchin kehittämään diskurssianalyttiseen *What's the problem (represented to be)?* -lähestymistapaan. Asian esittäminen ongelmana, keskustelu eri ratkaisuvaihtoehtoista ja toimenpiteet ongelman ratkaisemiseksi ovat kaikki ongelman diskursiivista rakentamista. Tutkimuksen kohteena eivät enää ole ”ongelmat” vaan problematisoinnit: miten jostain asiasta on tehty ongelma (”tässä asiassa on jotain vikaa, se on ongelma”).

Analyysistäni käy ilmi, että EU:n hegemonisessa diskurssissa laitonta maahanmuuttoa kuvataan massaliikkeeksi, mutta silti se kehystetään marginaalien ongelmaksi. Maahanmuuton hallinnointi nojaa henkilökohtaisen vastuun ajatukseen. Ongelman aiheuttajana nähdään yksilön yhteiskunnan kannalta väärät valinnat. Samaan aikaan ongelman esityksen taustalla olevat valtasuhteet, jotka vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin toimia, jäävät piiloon. Kun ongelma esitetään tällä tavalla, EU:n mahdollisuudet vaikuttaa muuttoliikkeeseen kestäväällä tavalla vähenevät, koska muuttoliikkeen syitä ei analysoida. Huolestuttavaa on, että EU:n harjoittama laittoman maahanmuuton torjunta, joka perustuu deterrenssiin ja oletukseen rationaalisesta yksilöstä ja jossa kriminalisoidaan ihmisiä heidän ”väärin valintojensa” perusteella, luo yhteiskuntaan asenneilmapiiiriä, jossa maahanmuuttajiin kohdistuva rasismi muuttuu hyväksyttäväksi. Maahanmuuttajan subjektipositio on EU:n diskurssissa kielteisesti latautunut. Maahanmuuttajan subjektiviteetti, kyky toimia, on olematon. Subjektipositio ei mahdollista dialogia hegemonisen vallan kanssa tai autonomista poliittista toimijuutta yhteiskunnassa. Näin EU toteuttaa ulossulkemisen logiikkaa.

No one is Illegal –tunnuslauseen alla toimivan kansalaisaktivistiryhmän manifesti edustaa työssäni yhtä EU:n hegemonista diskurssia horjuttamaan pyrkivän vastarinnan muotoa. Vaikka näennäisesti aktivistien vaatimukset ovat täysin vastakkaisia EU:n politiikkaan nähden, heidän tekstinsä käsittelee laittomaksi maahanmuutoksi nimettyä ilmiötä samalla perustavalla tavalla pinnallisesti. Myös aktivistit liittävät ongelman yksilön rationaaliin valintoihin ja niiden tekemisen oikeuteen ja vapauteen. Samalla myös vastarinnan diskurssi ohittaa ja jättää analysoimatta muuttoliikkeeseen vaikuttavat rakenteelliset tekijät. Näin hegemoninen diskurssi ja EU:n politiikka laajemmin jäävät haastamatta. Aktivistien diskurssissa maahanmuuttajan subjektipositio ”uhrina” vaikeuttaa maa-

hanmuuttajan omasta hahmosta lähtevän positioinnin, koska ”uhrius” on niin voimakas positio. Siitä murtautuminen autonomiseen poliittiseen subjektiviteettiin eli kykyyn toimia rajoittuu siihen, miten ”uhri” voi yhteiskunnassa toimia: hakea itselleen oikeutta, mutta ei toimia siten, mikä katsottaisiin ”uhrille” sopimattomaksi.

Asiasanat: laitton maahanmuutto, turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikka, diskurssianalyysi, problematisoinnit, Euroopan unioni, Open Borders, No one is Illegal, kansalaisaktivismi

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. ONGELMAN DISKURSIIVINEN RAKENTUMINEN LAITONTA MAAHANMUUTTOA KÄSITTELEVISSÄ TEKSTEISSÄ	4
2.1. MIKÄ ON ONGELMA? -LÄHESTYMISTAPA	5
2.2. HUOMAUTUKSIA LÄHTÖKOHDISTANI	6
2.3. MITÄ SANON, KUN SANON ”DISKURSSI”?	9
2.4. POLIITTISEN PROJEKTIN MAHDOLLISUUS	14
2.5. ULOSSULKEMISEN LOGIIKKA	18
2.6. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN KOHTEET	21
3. LAILLISET JA LAITTOMAT HEGEMONISESSA DISKURSSISSA.....	24
3.1. MAAHANMUUTOSTA JA OLESKELUSTA ONGELMAKSI.....	24
3.2. TAUSTAOLETUKSIA	26
3.2.1. <i>Kansalaiset ja ei-kansalaiset: ihmisten jaottelu väestöihin</i>	26
3.2.2. <i>Maahanmuutto markkinoiden tyydyttämisen välineenä</i>	30
3.2.3. <i>Yksilö hallinnan kohteena</i>	31
3.2.4. <i>Laiton maahanmuutto yksilön vääränä toimintana</i>	37
3.3. SEURAUKSIA	39
3.3.1. <i>Deterrenssi</i>	39
3.3.2. <i>Kysymys turvallisuudesta</i>	41
3.3.3. <i>Rajojen pirstoutuminen ja venyminen</i>	43
3.3.4. <i>Valtioiden vastuu ja siitä vaikeneminen</i>	45
3.3.5. <i>Maahanmuuttajan subjektipositio ja subjektiviteetti</i>	46
3.3.6. <i>Kenellä on puheoikeus ja mitä saa sanoa?</i>	48
3.3.7. <i>Diskurssin eleyt seuraukset</i>	50
3.4. LOPUKSI	51
4. RASISMIN UHRIT VASTARINNAN DISKURSSISSA	53
4.1. ONGELMANA KONTROLLI JA KRIMINALISOINTI.....	54
4.2. TAUSTAOLETUKSIA	55
4.2.1. <i>Vallan alistavuus</i>	55
4.2.2. <i>Kansallisvaltion ja kansalaisuuden lakkauttaminen</i>	58
4.3. SEURAUKSIA	59
4.3.1. <i>Rajat todellisuuden tuottajina</i>	59
4.3.2. <i>Yksilöllisyys ja empatia</i>	61

4.3.3.	<i>Ongelman status merkinä edistyksestä.....</i>	64
4.3.4.	<i>Uhrius subjektiona.....</i>	65
4.3.5.	<i>Kuka saa sanoa ja mitä.....</i>	68
4.4.	LOPUKSI.....	68
5.	LOPPUPÄÄTELMÄT.....	70
6.	LÄHDELUETTELO.....	76

1. JOHDANTO

Käsillä olevassa pro gradu -työssäni käsittelen ilmiötä, joka on nimetty laittomaksi maahanmuutoksi. Olen ottanut analyysini kohteeksi kaksi asiakirjaa, joissa käsitellään maahanmuuttoa. Euroopan unionin komission tiedonanto ja eurooppalaisten kansalaisaktivistien manifesti käsittelevät kumpikin Eurooppaan suuntautuvaa muuttoliikettä ja siihen liittyviä ongelmia. Tarkastelun kohteenani on se, miten nämä tahot teksteissään muotoilevat ongelman ja sen ratkaisun. Tämän tarkastelun perusteella pyrin selvittämään, millaisia seurauksia näillä esityksillä ja niiden ratkaisuilla on sekä lopuksi arvioimaan esityksiä niiden seurausten perusteella.

Kesällä 2001 luin espanjalaisen sanomalehden viikkoliitteestä kesäisen jutun tarifalaisista hengenpelastajista ja heidän työstään. Juttu synkeni, kun hengenpelastajat kertoivat työnsä kaameasta sivupiirteestä: aina silloin tällöin rannalle ajautuu siirtolaisiksi yrittäiden ruumiita, joiden matka on päättynyt hukkumiseen Gibraltarin salmen vaarallisilla vesillä. Joukossa on myös viimeisillään raskaana olevia naisia, jotka ovat pyrkineet Espanjaan synnyttämään turvatakseen lapselleen Espanjan kansalaisuuden. Artikkelini toimi alkusysäyksenä tälle työlle ja alkuperäinen ajatukseni oli käsitellä tätä aihetta pro gradussani. Minua kuitenkin vaivasi se, etten millään päässyt kiinni juuri siihen, mitä itse halusin käsitellä. Syystä tai toisesta työ tuntui aina ajautuvan sivuraiteille, joko liian vaikean tai mahdottoman aineiston takia tai teoreettisen viitekehyksen sopimattomuuden takia. Kaikki valinnat tuntuivat lopulta päätyvän siihen, että on mahdollista pohtia ainoastaan hegemonista valtaa ja valtiokoneiston toimia. Tämä oli kuitenkin liian kaukana alkuperäisestä ajatuksestani ja ennen kaikkea kokemuksesta, jonka kesäinen artikkeli aiheutti ja jonka seurausta tämä työ on.

Etenkin naisten ja syntymättömien lasten kohtalo sai ajattelemaan sitä, mistä ei puhuta ja mitä ei ilmeisestikään ole olemassa. Muuttoliike Eurooppaan ei ole hallitsematon kasvoton virta, vaan kyse on ihmisistä etsimässä parempaa elämää. Näiden ihmisten ajattelemisen sen yhteydessä, miten esimerkiksi maahanmuutosta, turvapaikanhakijoista ja laittomiksi nimetyistä maahanmuuttajista puhutaan julkisessa keskustelussa ja miten Euroopan unioni toimii, tuntuu ristiriitaiselta. Tämä ristiriita kohtasi myös omaa työtäni. Miten oli mahdollista, että tieteellisen työn kirjoittaminen maahanmuuttajan, ei hegemonisen vallan, näkökulmasta tuntui niin mahdottomalta? Muuttoliik-

keessä mukana olevilla ihmisillä ei tuntunut olevan minkäänlaista ääntä, koko heidän olemuksensa oli vain ”ruumis ilman historiaa, identiteettiä ja elämää”¹. Toisaalta tieteellisen työn tarvitsema teoreettinen viitekehys tuntui pakenevan aihetta, vaikka kuinka esitettiin näkemyksiä vastarinnasta ja hegemonisen vallan murtamisesta, tutkimus tuntui aina lopulta päätyvän käsittelemään nimenomaan hegemonista valtaa itse vastarinnan analysoimisen sijaan.

Mietin myös työn tekemisen oikeutusta. Millä oikeudella voin puhua ilmiöstä tai määritellä sitä? Voinko turvallisesta tutkijan asemastani käsitellä ja tehdä tulkinnallani väkivaltaa ilmiölle, joka pakenee määrittelyjä ja on inhimillinen tragedia? En osannut asemoida itseäni suhteessa näihin ihmisiin. Tiedostin sen, että tarvitsen etäisyyttä. En mielestäni ollut oikeutettu näillä valmiuksilla, joita itselläni on, käsittelemään tarinoita, jotka kertovat toisesta kulttuurista ja aivan erilaisista lähtökohdista kuin omani. Halusin lopulta sanoa jotakin, joka on tavallaan ”omalla puolellani” tätä EU-linnoituksen aittaa. Halusin siis puhua siitä, miten ”me” vaikutamme ”heihin” ja osoittaa sitä kautta sen absurdiuden, joka itseäni kohtasi luettuani kesäisen hengenpelastaja-artikkelin.

Näin tutkimukseni aihe lopulta kiteytyi Euroopan unionin ja eurooppalaisten kansalaisaktivistien toimintaan turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksissä. Analysoin sekä EU:n hegemonista diskursssia että eurooppalaisten aktivistien yritystä haastaa se ja luoda oma vastarinnan diskurssi. Aktivismissa on kyse laajasti ymmärrettynä ns. Open Borders -liikkeestä, joka pyrkii kohti rajatonta Eurooppaa, jossa myös ulkorajat ovat avoinna kaikille ihmisille tulla ja mennä etsiessään itselleen sopivaa elämää. Tarkoitukseni on analysoida vastarintaa, joka näiden toimijoiden taholta kohdistuu rajakontroleihin, turvapaikanhakujärjestelmään Euroopan unionissa (ja erityisesti Isossa-Britanniassa) ja ihmisten vapaan liikkuvuuden rajoittamiseen. Tutkin sekä EU:n että aktivistien tapaa muotoilla ”laittoman maahanmuuton ongelma”. Kyseenalaisten sen, mikä itse asiassa on ongelma, ja miten virallisen ”ongelman” ymmärtäminen interventioksi ja vain yhdeksi mahdolliseksi ongelman muotoiluksi avaa meille uusia mahdollisuuksia arvioida ajatteluamme, toimiamme ja myös toimia toisin.

---

¹ Dal Lago (1999), s. 281.

Suuntaamalla huomion toimenpiteiden järjellisyys/järjettömyyden arvioimisen sijaan itse ongelman määrittelyyn, voin tarkastella, millaisia seurauksia tietyillä ongelman muotoiluilla on, millaisia ennako-oletuksia ne kätkevät taakseen, millaisia subjekteja ongelman määrittely tuottaa ja mitä mahdollisesti kyseinen muotoilu jättää ulkopuolelleen ja ilman ”ongelman” statusta. Sanalla sanoen tarkastelemalla itse ”ongelman” muodostumista eri toimijoiden toimintana, on mahdollista tarkastella mihin ”ongelman” erilaiset muotoilut johtavat tai eivät johda.

Haluan esittää erinäisiä huomioita työssäni käyttämästäni kielestä. Ymmärrän ihmisten nimeämisen poliittisena toimintana, joka on osa diskurssien toimintaa (poliittista rajanvetoa sisä- ja ulkopuolen välillä) ja samalla niiden seurauksia (subjektipositiviteettien ja subjektiviteettien muotoutumisena). Käsittelen tätä analyysissä useassa kohdassa. Tekstissä käytän selvyuden vuoksi käsitteitä laitton ja laillinen maahanmuutto, laillinen ja laitton maahanmuuttaja, pakolainen ja turvapaikanhakija pääsääntöisesti ilman lainausmerkkejä. Lainausmerkit ympäröivät näitä ilmaisuja kohdissa, joissa tarkoituksella olen halunnut korostaa kategorioiden keinotekoisuutta. Lainausmerkkien käyttämättä jättäminen ei kuitenkaan pidä tulkita niin, että pitäisin näitä määreitä luonnollisina tosiasioina poliittisten kategorioiden sijasta.

2. ONGELMAN DISKURSIIVINEN RAKENTUMINEN LAITONTA MAAHANMUUTTOA KÄSITTELEVISSÄ TEKSTEISSÄ

Turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksissä päätöksentekijät esitetään usein passiivisina ja epäpoliittisina vastaanottajina, jotka ”kohtaavat ongelman”, jonka tässä tapauksessa EU on määritellyt laittomasti Euroopan unionin alueelle suuntautuvaksi muuttovirraksi. Tämä on julkisessa keskustelussa tyypillinen passiivinen puhetapa, joka peittää näkyviltä sen, miten itse asiassa päätöksentekijät itse määrittävät ”ongelman” ja miten päätöksentekijöiden toiminta perustuu tähän heidän itse luomaansa ongelman muotoiluun. Samalla katoaa ongelman määrittämisen poliittisuus. Päätöksentekijöiden puhe ”laittomista maahanmuuttajista” tuottaa ja vahvistaa samalla monia valtiojärjestelmän osia ja hyväksyy ne tosiasioina. Tällaisia ovat muun muassa valtio ja sen suvereniteetti, valtiorajat ja kansalaisuus ja kansalaisuuteen viime kädessä perustuvat ihmisoikeudet.²

Haastaakseni tätä puhetapaa ja päästäkseni käsiksi myös puhetapaa kritisoivaa vastarintaan, olen nostanut työni keskiöön kysymyksenasettelun. Lähden analysoimaan aineistoani diskurssianalyttisin välinein, joissa nojaan Carol Lee Bacchin kehittämään *What's the problem (represented to be)?* -lähestymistapaan.³ Jatkossa käytän tästä lyhyempää suomenkielistä nimeä Mikä on ongelma?

Bacchi on gendertutkija, joka on vaikuttanut paljon myös policy-tutkimuksen nykykäytäntöihin.⁴ Mikä on ongelma? -lähestymistapa korostaa kysymyksenasettelua, joka on tärkeää myös politiikan ja kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Lähestymistavan anti-essentialismi, ennalta-annettuja

---

² Ihmisoikeuksien perustuminen viime kädessä kansalaisuuteen on Hannah Arendtin muotoilema ajatus, ks. Parvikko (2002a), s. 44-49.

³ Bacchi (1999).

⁴ Bacchi on julkaissut kirjat *Liberation Deferred? The ideas of the English-Canadian Suffragists* (1983), *Same Difference. Feminism and Sexual Difference* (1990), *The Politics of Affirmative Action. "Women", Equality & Category Politics* (1996), *Women, Policy and Politics. The Construction of Policy Problems* (1999), *Left Directions: Is There a Third Way?* (2001) ja *Fear of Food: A Diary of Mothering* (2003). Kirjassa *Women, Policy and Politics* esitellään Mikä on ongelma? -lähestymistapa. Aiemmissä julkaisuissa Bacchi on kehitellyt tapaa tutkia käsitteiden ja kategorioiden poliittista käyttöä. Artikkelissaan (Bacchi, 2000, s. 45) Bacchi näkee diskurssien oleva osa tätä laajempaa kategorioiden politiikkaa. Keskeistä Bacchin työlle on ollut naisten yhteiskunnallisen aseman käsittely.

määreitä ja perustoja kyseenalaistava näkökulma sopii mielestäni hyvin diskurssianalyttiseen ja retoriseen lähestymistapaan myös politiikan tutkimuksessa. Valintaani perustelen lähestymistavan mahdollistamalla seurausten arvioinnilla ja poliittisuudella. Lähestymistapa mahdollistaa keskustelun, jossa voin kyseenalaistaa laittoman maahanmuuton ainoana ja ensisijaisena ongelman esityksenä, ja nostaa esiin hukkuneiden naisten kohtalon. Arviointi ja poliittisuus ovat tärkeitä myös siksi, että niiden kautta on mahdollista pyrkiä horjuttamaan hegemonista diskurssia. Näistä kirjoitan myöhemmin lisää diskursseja ja poliittista muutosta käsittelevissä kappaleissa.

2.1. Mikä on ongelma? -lähestymistapa

Bacchin mukaan jokainen toimenpide-ehdotus minkä tahansa ongelman ratkaisemiseksi pitää sisällään joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti tulkinnan siitä, mikä on ongelma eli ongelman diagnoosin. Tätä tulkintaa Bacchi kutsuu ongelman esitykseksi. Tutkimuksen tärkeä osa on siten ongelman *esityksen* tunnistaminen ja arviointi, eli miten itse ”ongelmat” tulevat esitetyiksi eri toimenpide-ehdotuksissa.⁵ Toisin sanoen, jos jossain tilanteessa ehdotan, että tulee toimia näin, ehdotukseni sisältää myös oman tulkintani siitä, mikä itse asiassa on ongelma.

Asian esittäminen ongelmana, keskustelu eri ratkaisuvaihtoehdoista ja toimenpiteet ongelman ratkaisemiseksi ovat kaikki ongelman diskursiivista rakentumista. Jokainen ongelman kuvaus on tulkinta ja kaikki tulkinnat sisältävät valintoja ja ja arvioita. Keskeistä on ymmärtää, että ongelman esityksistä muodostuu interventioita, koska esityksillä on aina ohjelmallisia lopputuloksia. Tarjotut ongelman esitykset muodostavat yhteyden tiettyjen ehdotettujen toimenpiteiden kanssa.⁶

Analysoitaessa ongelman esityksiä ja tulkintoja analysoimme itse asiassa diskursseja. Lähestymistavassa politiikkaehdotukset eivät ole vain ratkaisu ongelmaan, vaan ne ovat diskurssi, jossa sekä ongelma että ratkaisu luodaan.⁷ Bacchin mukaan tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen kohteena

---

⁵ Bacchi (1999), s. 1.

⁶ Bacchi (1999), s. 2.

⁷ Bacchi (1999), s. 2.

eivät enää ole ”ongelmat” vaan problematisoinnit: miten jostain asiasta on tehty ongelma, asian luonnollisen järjestyksen kyseenalaistus (”tässä asiassa on jotain vikaa, se on ongelma”).⁸ Työni on siis diskurssianalyysiä lähestymistavan antamin välinein. Viittasin aiemmin pyrkimykseeni myös arvioida EU:n ja aktivistien toimintaa. Arviointi on mahdollista, koska kiinnitän huomiota ongelman esityksen seurauksiin. Tällöin diskurssi tutkimuksellisenä käsitteenä ei viittaa ainoastaan ajatuksiin ja tapoihin puhua, vaan myös käytäntöihin, joilla on materiaalisia seurauksia.⁹ Diskursseja ja niiden luonnetta käsittelemäni myöhemmin lisää omassa luvussaan.

Mikä on ongelma? -analyysissä on siis kyse fokuksen siirtämisestä toisaalle: sen sijaan että tässä työssä analysoisin ehdotettuja toimenpiteitä turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksissä ja niiden mahdollista toimivuutta, tai sitä, mikä ”todellisuudessa” on ongelma, analysoin sitä, miten EU ja EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaan kriittisesti suhtautuvat tahot luovat oman esityksensä vallitsevasta asioiden tilasta ja mitä näistä esityksistä seuraa. Lähestymistapa pyrkii näkemään politiikka-ehdotusten taustalle ja arvioimaan niiden seurauksia. Tavoitteena on keskustelun avaaminen nykyisten ongelmamuotoilujen seurauksista, ei keskustelun päättäminen johtopäätöksiä julistamalla.

2.2. Huomautuksia lähtökohdistani

Työni lähtökohtana on korostaa kansainvälispoliittista ilmiötä, joka on nimetty ”laittomaksi maahanmuutoksi”. Kysymyksenasettelun nostaminen tutkimuksen kohteeksi nojaa teoreettiseen viitekehukseen, jossa keskeistä on anti-essentialistinen ennalta-annettujen perustojen ja määreiden kyseenalaistaminen. Pohtiessani tämän työn edetessä ”laittoman maahanmuuton” ilmiötä, käytän apunani diskurssianalyttistä lähestymistapaa, jonka avulla voin toteuttaa anti-essentialista pyrkimystä kyseenalaistaa ”universaali totuus”. Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tieto/valta – neksuksen diskurssianalyttinen tutkimus muodostaa yhden kriittisen kansainvälisen politiikan tutkimuksen suuntauksen.¹⁰ Kriittiseksi itseään mieltävää tutkimusta tehdään monen eri otsakkeen

---

⁸ Bacchi (1999), s. 2.

⁹ Bacchi (1999), s. 2.

muksen suuntauksen.¹⁰ Kriittiseksi itseään mieltävää tutkimusta tehdään monen eri otsakkeen alla, mutta yhteistä näille suuntauksille on se, että niiden poliittinen merkitys nousee niiden yrityksestä paljastaa vallan toiminta siellä missä yhteiskunnalliset, hallinnolliset ja poliittiset diskurssit yrittävät naamioida tai luonnollistaa sitä.¹¹ Kysymyksenasetteluun keskittymällä hylkään myös yhteiskunnallisiin ongelmiin liitetyn logiikan, jonka mukaan ongelman tunnistamisesta seuraa ongelman ratkaisu(yritys). Kansainvälisen politiikan tieteenalalla liityn työlläni siihen joukkoon, joka keskittyy ongelmanratkaisun sijasta problematisointeihin.¹²

Analyysissä tapani hahmottaa maailmaa on konstruktivistinen. Pohtiessani yhteiskunnalliseksi ongelmaksi nimettyä laitonta maahanmuuttoa pyrin irrottautumaan käsityksestä, jonka mukaan ”ongelmat” ovat oireita joistakin niille ulkoisista ilmiöistä. Käsitykseni mukaan ongelman esityksellä on aina rooli ongelman tuottamisessa.¹³ Näin ymmärrettynä ongelman esitys sekä rakentaa uudelleen että rakentuu jo olemassa olevaan. Työni kannalta tämä tarkoittaa sitä, etten ole kiinnostunut ”objektiivisesta totuudesta”. Anti-essentialismin ja sosiaalisen konstruktionismin tiimoilta olisi mahdollista lähteä väittelemään epistemologisista ja ontologisista kysymyksistä, mutta en näe tämän keskustelun käsittelemistä tarpeellisena tämän työn kannalta. Lähtökohdakseni riittää myös kansainvälisen politiikan tieteenalalla yleinen näkemys, että yhteiskunnalliset ongelmat sellaisina kuin ne koemme ovat sosiaalisesti konstruoituja.¹⁴

Tarkemmin sanottuna sovellan työssäni diskursiivisuuden käsitettä. Sen mukaan yhteiskunnallisten asioiden merkitykset riippuvat sosiaalisesti konstruoiduista järjestelmistä, diskursiivisesta horison-

---

¹⁰ Milliken (1999), s. 225.

¹¹ Shapiro (1992), s. 1.

¹² Ks. esim. Shapiro (1992).

¹³ Koivunen (1995), s. 4.

¹⁴ Konstruktionistisen ajattelun edelläkävijöitä yhteiskuntatieteissä ovat Berger – Luckmann (1966). Myös Foucault’n (2005) työ on vaikuttanut merkittävästi konstruktionismin käsitteeseen ja Foucault’n teoretisointi vallasta tekee hänestä kansainvälisessä politiikassa keskeisen teoretikon. Kansainvälisen politiikan tieteenalalla konstruktivisteihin on luetta-
vissa esim. Vasquez (1993), Der Derian (1992), Walker (1994), George (1994), V. Spike Peterson (1992), Sylvester (1995) ja (2002).

tista.¹⁵ Vaikka diskursiivinen ymmärretään merkitysten ja erojen horisonttina, se ei tarkoita, että maailma voidaan tyypistää diskurssiin tai epäilyä siitä, onko maailma olemassa. Sen sijaan se tarkoittaa, että olemme aina sisällä merkitysten käytäntöjen ja objektien maailmassa. Koska ihmisolennot asuttavat merkityksellisten diskurssien ja käytäntöjen maailmaa, emme voi muodostaa käsitystä tai ajatella maailmaa niiden ulkopuolella.¹⁶ Me toimimme, koemme ja elämme, mutta toimille antamamme *merkitys* on jatkuvasti konstruoitu eri diskurssien muodostamassa verkossa.¹⁷

”Diskurssianalyysillä” voidaan tarkoittaa monenlaista tutkimusta. Itse ymmärrän diskurssianalyysin syvemmäksi merkityksenannon tutkimiseksi, jolloin diskurssianalyysi ei tarkoita vain argumentatiivista analyysiä tietyistä puhekontekstista tai tietyistä ilmiöstä.¹⁸ Tarkoitan tällä käytäntöä, jossa analysoidaan empiiristä raakamateriaalia diskursiivisena muotona. Materiaalina olevaa kielellistä ja ei-kielellistä aineistoa (puheet, tapahtumat, organisaatiot ja instituutiot jne.) käsitellään ”tekstinä” ja ”kirjoituksena”. Toisin sanoen, empiiristä aineistoa käsitellään kokoelmana merkityksiä rakentavia käytäntöjä. Nämä käytännöt luovat ehdot, joiden puitteissa subjektit voivat kokea ”todellisuuden”, merkityksellisten objektien, sanojen ja käytäntöjen maailman.¹⁹ Valitsemani metodologisen lähestymistavan avulla pystyn pohtimaan ulossulkevia käytäntöjä, joiden ymmärrän olevan diskursiivisia. Siten tutkimukseni lähtökohtana ovat diskurssit, ei esimerkiksi retoriikka. Ilmiöiden kehystämiseen käytetyn kielen seuraaminen merkitsee myös retorista otetta ja tämä on osa Mikä on ongelma? -lähestymistapaa. Kuitenkin sen sijaan, että lähestymistapa keskittyisi historiallisen toimijan kykyyn kehystää ilmiö retorisesti, se pyrkii kiinnittämään huomion diskurssin konstitutiiviseen valtaan, miten vaikeaa on astua strukturoivien diskurssien ulkopuolelle.²⁰

---

¹⁵ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 3.

¹⁶ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 3.

¹⁷ Stern (2006), s. 185.

¹⁸ Viittaan tällä diskurssiteoriaan, jonka muodostumiseen ovat voimakkaasti vaikuttaneet Ernesto Laclau ja Chantal Mouffe, ks. esim. Laclau ja Mouffe (2001), Smith (1998), Torfing (1999) ja Howarth (2000). Diskurssianalyttisestä otteesta kansainvälisessä politiikassa ks. esim. Campbell (1992). Käsitän diskurssianalyysin eri tavalla kuin esim. Jokinen et al. (1993) ja (1999).

¹⁹ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 4.

²⁰ Bacchi (1999), s. 45.

2.3. Mitä sanon, kun sanon ”diskurssi”?

Ongelman esitysten tutkiminen on diskurssien tutkimista. Analysoidessani EU:n tiedonantoa ja aktivistien manifestia, en analysoi vain ratkaisuvaihtoehtoja tiettyyn ongelmaan vaan diskurssia, jossa muodostuu sekä itse ongelma että sen ratkaisu.²¹ Seuraavaksi käsitelen tarkemmin sitä, millainen on diskurssin käsite valitsemassani lähestymistavassa.

Osalle tutkijoista diskurssi on kaikki mitä on, toisille on olemassa diskurssien ulkopuolinen maailma, jolloin myös diskurssin ja diskurssin ulkopuolen suhde nousee esiin – erityisesti se, millainen instituutioiden ja valtaa pitävien toimijoiden rooli on diskurssien sisällön ja muodon kehityksessä.²² Mikä on ongelma? -lähestymistavassa diskurssit ovat olemassa yhdessä diskurssien ulkopuolisen maailman kanssa.

Poststrukturalistien näkemyksen mukaan diskurssi ei ilmennä vapaata ja avointa keskustelua vaan saa aikaan sulkeumia kielessä. Tällä viitataan siihen, miten kieli määrittää puhumisen rajat ja siten vaikeuttaa muutosta. Tai kuten Stephen Ball lainaa Foucault’ta: ”diskurssit ovat käytäntöjä, jotka suunnitelmallisesti muovaavat objekteja, joista ne puhuvat. Ne eivät identifioi objekteja, ne muodostavat ne ja niin tehdessä ne salaavat oman keksintönsä.”²³ Lyhyesti, diskurssit ovat puhetta, joka muodostaa rajat sille, mitä voidaan sanoa.²⁴

Poliittista diskurssia käsiteltäessä on tärkeää nähdä myös instituutioiden ja poliittisen kulttuurin mahdollisuus muuttua. Aiemmin totesin pitäväni ulossulkevia käytäntöjä diskursiivisina. Diskurssit ovat konkreettisia sosiaalisten suhteiden ja käytäntöjen järjestelmiä, jotka ovat itsessään poliittisia, koska niiden muotoutumiseen kuuluu vastakkainasettelun rakentamista ja poliittisten rajalinjojen vetoa ”sisällä” ja ”ulkona” oleviin. Siten diskursseihin sisältyy aina vallan käyttöä, koska diskurssin muodostumiseen kuuluu toisten mahdollisuuksien poissulkeminen ja sosiaalisten toimijoiden välis-

---

²¹ Goodwin (1996), s. 67.

²² Bacchi (1999), s. 61.

²³ Ball (1990), s. 17.

²⁴ Bacchi (1999), s. 40.

ten suhteiden rakentuminen.²⁵ Poliittiseen muutokseen pyrkimisen kannalta on tärkeää muistaa, että diskurssit ovat aina kontingenteja, historiallisia konstruktioita, jotka ovat alttiita sekä niille poliittisille voimille, jotka on suljettu ulkopuolelle, että diskurssien hallinnan ulkopuolella olevien tapahtumien seurauksille.²⁶ Samalla diskurssiin keskittyminen haastaa myös hegemoniseen diskurssiin usein kuuluvat väitteet muuttumattomista totuuksista tai tiedosta, sillä se mitä lopulta löydetään, on keskenään ristiriitaisia vaateita totuuteen eri diskursseissa.²⁷ Poliittisessa projektissa yritetään kursia kokoon diskurssin eri säikeitä tavalla, jolla voidaan dominoida tai organisoida merkitysten kenttää niin, että objektien identiteetti ja käytännöt muovautuvat halutulla tavalla.²⁸ Tästä teemasta kirjoitan lisää käsitellessäni poliittisen projektin mahdollisuutta.

Bacchin lähtökohtana on Foucault'ltä peräisin oleva ajatus diskurssin kaksinaisuudesta: toisaalta kyse on siitä, mitä subjekti pystyy sanomaan ja toisaalta siitä, mitä subjekti saa sanoa.²⁹ Ballin mukaan diskurssi on se, mitä voidaan sanoa ja ajatella, mutta diskurssi määrittää myös sen, kuka voi puhua, milloin, missä ja millä auktoriteetillä. Tämä johtaa diskursiiviseen valtaan rajata aiheita ja synnyttää diskursseja. Diskurssit muodostavat tiettyjä mahdollisuuksia ajatella. Ne määräävät ja yhdistävät sanoja tietyllä tavalla ja sulkevat ulos tai syrjäyttävät toisia yhdistelmiä. Me emme puhu diskurssia, diskurssi puhuu meitä.³⁰ Valta synnyttää diskursseja tarkoittaa taas sitä, että merkitykset eivät nouse kielestä, vaan institutionaalisista käytännöistä, valtasuhteista, yhteiskunnallisesta asemasta. Sanat ja käsitteet muuttavat merkitystään ja seurauksiaan sen mukaan, miten niitä käytetään eri diskursseissa.³¹

Mitä tarkoittaa diskurssien tutkiminen? Selvennän Bacchin esittelemien kysymysten kautta edelleen sitä, millaista diskurssin käsitettä käytän työssäni: 1) Mistä diskurssit tulevat? 2) Mitä tarkoittaa

---

²⁵ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 4.

²⁶ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 4.

²⁷ Bacchi (1999), s. 40.

²⁸ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 3.

²⁹ Bacchi (1999), s. 41.

³⁰ Ball (1990), s. 17-18.

³¹ Ball (1990), s. 17-18.

diskurssin määrittelemisen käytäntönä ja se, että diskurssilla on vaikutuksia? 3) Onko diskurssien välillä tilaa liikkua?³²

Diskurssien synnystä on syytä esittää kaksi kysymystä: ovatko diskurssit peräisin jostakin, onko olemassa toimijoita, jotka luovat diskursseja? Miten diskursseista tulee osa ihmisten jokapäiväistä ymmärrystä?³³ Kyse ei ole salaliitosta, vaikka on olemassa toimijoita, jotka vaikuttavat diskurssien syntyyn. Diskurssien syntyä kuvataan ainakin osittain tietoisena ja tarkoituksellisena toimintana samalla, kun korostetaan siitä, että diskursiivisten prosessien syntyä ei voi pitää ainoastaan tiettyjen avaintoimijoiden aikeina ja toiveina. Tätä jännitettä pehmentämään tehdään usein jako diskurssiin ja diskurssien ulkopuoliseen maailmaan. Tällä tarkoitetaan huomion siirtämistä myös siihen sosiaalis-institutionaaliseen kontekstiin, jossa diskurssit sijaitsevat.³⁴

Diskurssien ulkopuolisen maailman olemassaolon tunnustaminen johtaa siihen, että diskurssit väistämättä liittyvät tiettyyn historialliseen, institutionaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin. Riippuvuussuhde diskurssien ulkopuolisen maailman ja diskurssien välillä merkitsee myös sitä, että yksikään yksittäinen toimija ei ole täysin vapaa konstruoimaan tai dekonstruoimaan diskurssia. Samalla diskurssien institutionaalisen sijainnin tunnustaminen kiinnittää huomion toimijoiden erilaiseen valtaan niiden luomisessa. Diskurssit eivät ole yhdenkään toimijan puhdasta tuotosta, mutta ne eivät myöskään ole historian lävitse voimassaolevia rakenteita, jotka operoivat täysin inhimillisen intervention tuolla puolen. Valitsemani lähestymistavan kannalta diskurssien syntysijan pohdinta on kuitenkin vähemmän hyödyllistä kuin diskurssin seurausten pohdinta. Bacchi nostaakin Mikä on ongelma? -lähestymistavan tavoitteeksi ymmärtää politiikan tekijöitä paremmin kuin tekijät itse, nostaa esiin merkitykset poliittisesta tekstistä, sen kielestä ja näkökulmista. Tämä on tärkeämpää kuin löytää politiikkojen (usein välineelliset) tarkoitukset.³⁵ Pyrkimykseni tässä työssä on sama, haluan ymmärtää EU:n ja aktivistien toimintaa, analysoida millaiset tekijät vaikuttavat toiminnan taustalla ja miten ne välittyvät teksteihin ja millaisia merkitysjärjestelmiä niissä rakentuu.

---

³² Bacchi (1999), s. 42.

³³ Bacchi (1999), s. 43.

³⁴ Bacchi (2000), s. 52.

³⁵ Bacchi (1999), s. 43-44.

Vastaus toiseen kysymykseen diskurssien seurauksista liittyy Foucault'n määritelmään diskursseista käytäntöinä, tapahtumina, joilla on seurauksia. Seuraukset voidaan jakaa kolmeen yleiseen kategoriaan: miten subjektipositiot ja subjektiviteetit rakentuvat diskurssissa, mitä seurauksia on puheen rajoittamisella ja millaiset ovat diskurssin eletyt seuraukset (*lived effects*).³⁶

Jokainen diskurssi on sosiaalinen ja poliittinen konstruktio, joka muodostaa eri objektien ja käytäntöjen suhdejärjestelmän. Samalla diskurssi asettaa (subjekti)positioita, joihin sosiaaliset toimijat voivat samaistua.³⁷ Tulevassa analyysissäni tällainen positio on esimerkiksi aktivistien diskurssissa esiintyvä ”uhri”, joka on varattu maahanmuuttajille. Analyysissäni kiinnitän huomiota siihen, miten diskursseissa ihmisiä nimitään (esimerkiksi ”laittomat” ja ”lailliset” maahanmuuttajat). Nimeäminen jää vallassa olevien nimeäjien käsiin ja määrittää nimettyjen aseman hierarkiassa sekä riisuu hierarkiassa alhaalla sijaitsevilta mahdollisuuden itsemääräämiseen. Mikä on ongelma? - lähestymistapa eroaa sellaisista ongelmamäärittelyistä, joissa esimerkiksi virkamiehet politiikkaohjelmien suunnittelijoina joutuvat ulkopuolisina kohtaamaan mielikuvia ja stereotyyppioita eri ryhmittä. Tässä työssä esille tuleva näkemys on, että nämä ryhmät ja niitä koskevat mielikuvat ja stereotyypit eivät ole objektiivisia totuuksia, joihin hallinto joutuu passiivisena ja ulkopuolisena reagoimaan, vaan ne rakentuvat hallinnon ja suunnittelun diskursseissa.

Puheen rajoittaminen liittyy siihen, mitä voidaan sanoa. Rajoittamista tapahtuu esimerkiksi silloin, kun jaotellaan jotkut ihmiselämän osa-alueet julkisiksi eli niistä voidaan julkisessa keskustelussa puhua ja niihin voidaan kohdistaa toimenpiteitä ja toiset osa-alueet taas yksityisiksi ja ei-poliittisiksi. Ei-poliittisiksi rajatut elämänalueet rajautuvat näin pois poliittisesta agendasta ja yhteiskunnallisesta keskustelusta.³⁸

Kolmantena diskurssin eletyt seuraukset kiinnittävät huomiota rajoituksiin, jotka syntyvät, jos keskitytään vain diskursiivisiin interventioihin. Kun tiedostamme ajatustemme olevan sosiaalisesti

---

³⁶ Bacchi (1999), s. 45.

³⁷ Howarth - Stavrakakis (2000), s. 3.

³⁸ Bacchi (1999), s. 45.

konsruoitujen merkitysten rajaamia, ei riitä, että pelkästään kyseenalaistamme merkitykset. Tällöin esimerkiksi raiskauksen uhrin tulisi vain ajatella seksuaalisuudesta toisin, mikä olisi vastaus ongelmaan. Sen sijaan raiskauksen suhteen voidaan ottaa huomioon myös ei-diskursiivinen maailma, jolloin raiskaus näyttäytyy suhteessa miesten ja naisten yhteiskunnalliseen asemaan. Raiskattu kokee diskurssin eletyt seuraukset. Oikeat ihmiset ja oikeat ruumiit elävät todeksi diskursiivisia käytäntöjä, jolloin on välttämätöntä kiinnittää huomiota niihin vammoihin, joita heihin kohdistuu.³⁹ Diskurssin elettyjen seurausten nostaminen esiin on yksi keskeisistä syistä, miksi olen valinnut tämän lähestymistavan analyysini avuksi. Ylipäätään diskurssin seurausten materiaalisuus mahdollistaa aiheeni käsittelemisen tavalla, joka tuo mielestäni esille myös Euroopassa laittomiksi kutsuttujen ihmisten elämän eikä vain väkivaltaisesti ohita sitä todellisuutta, jossa eletään espanjalaisilla tomaattiviljelmillä.⁴⁰ Henkilökohtaisesti tämä korostuu tälle työlle alkusysäyksen antaneiden naisten kohtalossa. Hukkuneiden naisten ruumiit ovat surullinen todiste ”diskurssin eletyistä seurauksista”, konkreettista elämää ja kuolemaa, seurauksia mielestäni kestämättömästä hegemonisesta diskurssista, jonka muuttamisen puolesta on taisteltava.

Entä onko diskurssien välillä mahdollista liikkua? Bacchin lainaaman Deborah Cameronin mukaan jokaisessa diskurssissa on mukana osa myös sitä, mitä se vastustaa ja jonka se pyrkii korvaamaan, siksi diskurssit ovat moninaisia ja myös sisäisesti ristiriitaisia.⁴¹ Ongelma diskurssien suhteen ei useinkaan ole se, että tietty positio olisi täysin suljettu diskurssin ulkopuolelle. Carol Cohn on käsitellyt tätä ongelmaa sukupuolen kannalta kansallisen turvallisuuden diskurssissa. Kyse ei ole siitä, että feminiinisyys/naisuus (female) puuttuisi täysin diskurssista, vaan siitä, että se päinvastoin on mukana, nimettynä, delegitimoiduna ja vaiennettuna. Feminiinisinä pidettyjen ideoiden mukaanotto ja merkitseminen delegitimoiduiksi toimii huomattavasti paljon parempana ideoiden sensuroijana kuin niiden täydellinen poissulkeminen.⁴²

---

³⁹ Bacchi (2000), s. 54-55.

⁴⁰ Ks. Helsingin Sanomat Kuukausiliite 29.10.2005, ”Peitossa”.

⁴¹ Bacchi (1999) s. 44.

⁴² Cohn (1992), s. 238-239.

Diskurssien välillä liikkumista ja niistä ulos murtautumista vaikeuttaa myös se, että ne ovat limittäisiä ja toisiaan tukevia. Esimerkiksi sukupuolidiskurssi vaikuttaa laajasti eri diskurssien kanssa yhdessä siihen miten eri diskursseissa tunteet, käytäntö, erityinen, ihmisruumiit ja niiden haavoittuvuus, ihmiselämät ja subjektiviteetit leimataan feminiinisiksi ja suljetaan ulkopuolelle. Sukupuolidiskurssista tulee näin ennalta-ehkäisevä tietynlaiselle ajattelulle, se luo hiljaisuuksia ja tyhjiä tiloja.⁴³ Diskurssien ulkopuolelle murtautumista vaikeuttaa myös se, että ylipäätään kuulluksi tuleminen edellyttää diskurssin saneleman position ottamista. Diskurssin sanelemasta positiosta lähtien taas saattaa olla mahdotonta puhua asioista, jotka ovat diskurssin delegitimoimia.⁴⁴

Mikä on ongelma? -lähestymistapa pyrkii herkkyyteen, jonka avulla on mahdollista liikkua diskurssien välillä tavoiteltaessa poliittista muutosta. Yhteiskuntakriitikoiden on virittädyttävä sille, miten he käyttävät kieltä, käsitteitä, ennakkokäsityksiä ja sille, miten he konstruoivat tapauksensa diskurssiivisesti.⁴⁵ Kyse on kyvystä kehittää, tutkia ja arvioida uudelleen ajattelutapoja, jotka vaiennetaan ja joiden avulla on mahdollista ajatella toisin.⁴⁶ Näin voidaan päästä liikkumaan diskurssien välillä, jolloin vastarinnassa ei vain tueta hegemonista diskurssia, vaan pyritään muutokseen. Diskurssien välillä liikkuminen liittyy poliittiseen projektiin ja muutokseen mahdollisuuteen, jota käsitellen seuraavaksi.

2.4. Poliittisen projektin mahdollisuus

Keskeinen kysymys työni tässä osassa on, miten voin yhdistää konstruktionistisen käsitykseni maailmasta, diskurssit ja poliittisen projektin. Sosiaalinen konstruktionismi sinällään ei ole sitoutunut progressiiviseen muutokseen. Käsitys, että kaikki tulkinnat ovat konstruktioita, johtaa joidenkin tutkijoiden mielestä siihen, että yksi konstruktio on hyvä siinä missä toinenkin. Tämän takia monet feministit vierastavat konstruktionismia. Tässä kohtaa näen Mikä on ongelma? -lähestymistavan hedelmälliseksi juuri oman työni kannalta. Se mahdollistaa diskurssien seurausten korostamisen,

---

⁴³ Cohn (1992), s. 232-233.

⁴⁴ Cohn (1992), ks. myös Cohn (1987).

⁴⁵ Bacchi (1999), s. 45.

⁴⁶ Cohn (1992), s. 239.

jolloin konstruktoiden arviointi on mahdollista konkreettisella tavalla. Tietyllä ongelman esityksellä on seurauksia, jotka vaikuttavat ihmisten elämään, ja valitsemassani lähestymistavassa näitä vaikutuksia tulee kommentoida ja arvioida.⁴⁷ Tällainen arviointi mahdollistaa myös muutoksen ja siten poliittisen projektin. Bacchi näkee, että tutkijalle asetettu vaatimus välttää poliittista arvioimista on itsessään poliittinen arvio. Näkemys, että politiikan maailmassa olisi vain kilpailevia ongelmien esityksiä, joita ei voisi tutkijan asemasta arvioida, on vain vallitsevan tilanteen tukemista.⁴⁸ Bacchin ajattelu sijoittuu tiettyyn kenttään juuri poliittisen muutoksen korostamisen kautta. Lähelle tulevat ”myönteinen” postmodernismi ja ”sosiaalinen” dekonstruktionismi, jotka korostavat subjektia, toimijuutta ja valtaa.⁴⁹

Tällainen lähestymistapa vaatii sitä, että tutkijan on oltava valmis arvioimaan myös omaa asemaansa. Bacchin mielestä politiikantutkijan on mahdotonta purkaa konstruktioita vain ulospäin, pois itsestään. Tutkijan itsereflektion omasta institutionaalisesta ja kulttuurisesta asemastaan sekä omasta suhteestaan diskurssiin on oltava osa kaikkea analyysiä. Ideana on tunnustaa, että myös kaikki analyysi perustuu nykyisiin diskursiivisiin rakenteisiin ja omaan positioon niiden suhteen. Tarkoitus ei kuitenkaan ole luoda staattista kuvaa maailmasta, joka ei koskaan muutu. Diskurssit ovat monimutkaisia ja ristiriitaisia ja konstruktioita voidaan purkaa. Jos hyväksymme, että maailmamme on sosiaalisesti konstruoitu, silloin on mahdollista muuttaa sitä haastamalla konstruktioita, joiden seuraukset ovat arviointimme mukaan huonoja.⁵⁰ Itselleni tutkimus on tapa käydä yhteiskunnallista keskustelua ja myös pyrkimystä parempaan maailmaan sellaisena kuin tavoiteltavan tulevaisuuden itse näen. Oma asemani tutkijana on täysivaltaisen EU-Suomen kansalaisen. Olen valkoinen nainen pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa, jossa lapseni todennäköisesti ei tule kuolemaan ripuliin tai myöhemmin teini-ikäisenä yrittäessään itse ylittää Euroopan turvalliset rajat. Asemastani lähtien en voi kuin arvailla kulttuurisia ulottuvuuksia, joita liittyy naiseen, joka viimeisillään raskaana yrittää päästä synnyttämään Euroopan unionin maaperälle turvatakseen oman ja lapsensa tulevaisuuden. Tämä asemani yhdistyy sekä ylimielisyyteen että arkuuteen. Nämä molemmat ovat läsnä päätökses-

---

⁴⁷ Bacchi (1999), s.54.

⁴⁸ Bacchi (1999), s. 57.

⁴⁹ Bacchi (2000), s. 46-47.

⁵⁰ Bacchi (1999), s. 63.

säni tutkia laitonta maahanmuuttoa asiakirjojen kautta, jotka ovat kaukana laittoman maahanmuuton eletystä todellisuudesta. Johdannossa kerroin, miten asiakirjojen valinta aineistoksi maahanmuuttajien omien elämäkertojen ja tarinoiden⁵¹ sijasta johtuu omasta arkuudestani tehdä tulkinnallani väkivaltaa maahanmuuttajien tarinoille. Olen tietoinen siitä, että valinnallani osallistun omalta osaltani myös siihen maahanmuuttajien vaientamiseen, jota läpi työni arvostelen.

Mihin konstruktioiden haastaminen perustuu? Yhteiskunnallisten ongelmien kilpailevien esitysten takana on kilpailevia näkemyksiä yhteiskunnasta. Eri näkemysten vaikutus kilpailevien ongelman esitysten takana tulee tehdä näkyväksi ja miettiä, ketä ja mitä ne hyödyttävät. Objektiivisuuden tunnustaminen mahdottomaksi pakottaa käymään tätä keskustelua.⁵² Diskurssien seuraukset muotoutuvat tässä työssä seurauksiksi, joita on EU:n ja aktivistien ongelman esityksillä. Näitä seurauksia analysoidessani käytän apuna jo aiemmin esittelemiäni kolmea kysymystä diskursseista: tapamalla subjektit ja subjektiviteetit muodostuvat diskurssissa, mitä seuraa rajoista, jotka määrävät mitä voidaan sanoa ja diskurssin eletyt seuraukset. Erityisesti kyse on siitä, miten valta-asemia vahvistetaan antamalla vallan kohteille ”uhrin”, ”osattoman”, ”sairaana” tai ”sopimattoman” osat ja samalla jätetään huomiotta se, miten valtaa pitävät tosiasiaa tuottavat nämä ominaisuudet.⁵³ Kyse on siitä, miten ilmiöitä muotoillaan ongelmaksi siten, että niiden syyksi ilmeneekin yksilön ”epäonnistuminen” ja ongelman esitykseen taustalla olevat valtasuhteet, jotka vaikuttavat yksilön mahdollisuuksiin onnistua, jäävät piiloon.⁵⁴

Kun halutaan kiistää hegemoninen diskurssi, on korostettava diskursiivisten konstruktioiden läpikäytävyyttä, joka voi haitata pyrkimystä rakenteelliseen muutokseen. Muutos voikin kariutua siihen, että pyrkimykset lopulta sulautuvat hegemoniseen diskurssiin, koska hegemonisen diskurssin sisältöä ei ole avattu.⁵⁵ Todellisen muutoksen tai vastarinnan löytymisen sijaan lopputuloksena onkin

---

⁵¹ Maahanmuuttajien elämäkertoja ja tarinoita on saatavilla myös suomeksi eri antologioista. Mielenkiintoisen fiktiivisen aineiston muodostaisivat esimerkiksi elokuva *Dirty Pretty Things* (2002) tai Manu Chaon laululyyriikat.

⁵² Bacchi (1999), s. 62.

⁵³ Bacchi (1999), s. 199-200.

⁵⁴ Bacchi (2000), s. 46.

⁵⁵ Bacchi (1999), s. 204.

hegemonista diskurssia pönkittävä tai vähintäänkin myötäilevä kanta. Jennifer Millikenin mukaan kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on vallinnut suuntaus tutkia diskurssia ylhäältä alas suuntautuvana prosessina.⁵⁶ Kansainvälisen politiikan diskursseja on tutkittu eliittien valintoina ja muotoiluina sen sijaan, että niitä olisi tarkasteltu käytäntöinä, joilla on seurauksia kohteidensa elämään. Tästä näkökulmasta vastarintaa onkin vaikea edes hahmottaa, saati löytää. Kyseessä on hyvin tyypistetty ymmärrys diskursiivisesta tuottavuudesta.⁵⁷ Juuri tässä valitsemani lähestymistapa auttaa pääsemään eteenpäin ja tutkimaan myös vastarinnan asemaa tuomalla tutkimuksen kohteeksi politiikat ja niiden seuraukset.

Millikenin mukaan kansainvälisten suhteiden diskurssien tutkimusta on jossain määrin hallinnut myös taipumus todeta hegemoniset diskurssit jatkuviksi sen sijaan, että niistä olisi löydetty murtoimia. Voisi olettaa, että diskurssitutkijat etsivät mahdollisuuksia muutokseen, mutta sellaista käsitystä tuskin rohkaisevat tutkijoiden esittelemät tulokset kansainvälisissä suhteissa vallitsevasta rakenteellisesta jäähmettyneisyydestä. Milliken hakee antropologiasta ja kulttuuritutkimuksesta apua kansainvälisten suhteiden jäähmettyneisyyteen. Hän käyttää Diane Sacon tutkimuksia⁵⁸ esimerkkeinä, joissa foucault’laisen hallintamentaliteetin⁵⁹ uudet muodot ihmisten välisten suhteiden järjestäytymiseen näyttäytyvät prosesseina, jotka eivät ole täydellisesti muotoutuneet. Jatkuvasti käynnissä olevilla prosesseilla on usein odottamattomia seurauksia. Myös kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimus osana kansainvälistä politiikkaa hyötyisi tutkimuksesta, joka ei lähtökohtaisesti näe esimerkiksi valtion suvereenisuutta käsitteenä, jonka voidaan genealogisestikin todentaa olevan lähes muuttumaton.⁶⁰

---

⁵⁶ Milliken (1999), s. 244.

⁵⁷ Milliken (1999), s. 244-245.

⁵⁸ Saco (1997) ja (1999).

⁵⁹ Hallintamentaliteetti (*gouvernementalité*) on Foucault’n käsite, joka tarkoittaa itsen ja muiden hallinnoimista, miten poliittisten teknologioiden avulla käsitämme itsemme yhteiskuntana. (Hänninen – Karjalainen, 1997, s. 10-11) Ks. myös Foucault (1991).

⁶⁰ Milliken (1999), s. 246-248.

Mikä on ongelma? -lähestymistapa pyrkii aukaisemaan problematisoinnit ja niiden seuraukset. Tätä voidaan käyttää apuna myös seuraavassa analyysissä, joka käsittelee aktivistien harjoittamaa turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan vastarintaa. Missä määrin aktivistit ovat käsitelleet sitä, miten hegemoninen diskurssi muotoutuu ja miten vastarinta kohdistuu siihen? Väitän, että aktivistien toiminta liikkumisenvapauden puolesta omalla tavallaan ottaa osaa hegemoniseen diskurssiin, jossa korostetaan rationaalisen yksilön valinnanvapautta. Aktivistit menevät mukaan problematisointiin, jossa tekee yhteiskunnallisesta ongelmasta yksilöön (ja yksilön oikeuksiin) kiteytyvän ongelman.

Mikä on ongelma? -lähestymistapa mahdollistaa ongelman esitysten purkamisen ja arvioimisen. Tällaisen analyysin avulla pystyn keräämään taustatietoa, jonka avulla on mahdollista yrittää diskursiivista interventiota eli tässä tapauksessa arvioida EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssia ja aktivistien vastadiskurssia, sekä niiden vaikuttavuutta.⁶¹ Analyysistani käy ilmi, että nämä diskurssit eivät ole suinkaan toisensa poissulkevia, vaan aktivistit ottavat omalla tavallaan osaa hegemoniseen diskurssiin. Kahden erilaisen problematisoinnin purkaminen auttaa näkemään, mitä EU oikeastaan on valmis tekemään ”laittoman maahanmuuton” suhteen ja mitä aktivistit oikein vastustavat. Näiden kahden problematisoinnin limittäisyyden huomaaminen auttaa näkemään monia muitakin vaihtoehtoja, mikä avaa tilaa politiikalle. Marcia Westkottia lainaten: ”Selventämällä sitä, mitä me vastustamme, luomme perustan näkemyksellemme toivotusta tulevaisuudesta.”⁶²

2.5. Ulossulkemisen logiikka

Ennen siirtymistä analyysiosioon nostan esille ulossulkemisen logiikan, joka on olennainen työni aihepiirin kannalta. Ulossulkeminen agambenilaisena (ja arendtilaisena) käsitteenä muodostaa linkin anti-essentialistisen merkityksenannon ja käsittelemieni EU:n ja aktivistien diskurssien välille. Giorgio Agamben on esseissään⁶³ käsitellyt politiikan tulevaisuutta. Perinteisessä suvereeni-

---

⁶¹ Bacchi (1999), s. 205.

⁶² ”By clarifying that which we oppose, we set the groundwork for creating a vision of that for which we long.” (Westkott, 1983, s. 212). Suomennos RH.

⁶³ Agamben (2001).

en kansallisvaltioiden maailmassa keskeinen mekanismi on ulossulkeminen⁶⁴ leirien muodossa. Agamben kysyy: ”millainen on se poliittis-juridinen rakenne, mikä teki mahdolliseksi [keski-tys]leirien tapahtumat?”⁶⁵ Leirit mahdollisesti vetoaminen poikkeustilaan, ”leiri on tila, joka avautuu, kun poikkeustilasta alkaa tulla sääntö.”⁶⁶ Poikkeustilan perustamisesta vastaa suvereeni, joka näin voi laillisesti pidättää lain pätevyyden.⁶⁷ Mitä poikkeus sitten on? Agamben vastaa, että poikkeus on ulossulkemisen muoto.

”Se on yleisestä normista ulos suljettu yksittäistapaus. Poikkeusta luonnehtii, että poissuljettu ei ole siinä yksinkertaisesti vailla suhdetta lakiin vaan laki päinvastoin pysyttelee suhteessa poikkeukseen pidättäytymisen muodossa.”⁶⁸

1900-luvun aikana poikkeustilanteeseen perustunut leirittäminen irroitettiin tästä perustastaan ja jätettiin voimaan myös normaalitilanteessa.⁶⁹ Siten myös poikkeustila on muuttunut säännöksi.⁷⁰ Poikkeuksesta tulee ulossulkemisen muoto, poikkeustilassa perustetuissa ja poikkeuksella perusteluista maahanmuuttajien vastaanottokeskuksista tulee ulossulkemisen muoto, jolla maahanmuuttajat säännönmukaisesti luetaan mukaan poliittiseen järjestykseen sulkemalla heidät siitä ulos. Matkalla kohti leiriä tehdään muutamia temppuja, joilla mahdollistetaan ihmisten sulkeminen leireihin. Ihmiset leimataan kriminaaleiksi, kuten EU tekee puhuessaan ”laittomista maahanmuuttajista”, jolloin heistä tulee poliisioperaation kohde. Suvereeni ottaa poliisin muodon⁷¹ ja metsästä Frontexin⁷² nimissä maahanmuuttajia rajavalvontaoperaatioissa⁷³ Atlantin ja Välimeren vesillä ja löydettyään heidät sulkee vastaanottokeskuksiin tai pikakäsittelyn jälkeen kuljettaa takaisin aavikolle.⁷⁴

---

⁶⁴ Virtanen (2002) s. 74.

⁶⁵ Agamben (2001), s. 35.

⁶⁶ Agamben (2001), s. 36. Schmittiläisittäin poikkeustilasta päättäminen on suvereenin oikeus, joka myös määrittää suvereenin suvereeniksi.

⁶⁷ Agamben (2001), 66-67.

⁶⁸ Agamben (2001), s. 67.

⁶⁹ Agamben (2001), s. 36.

⁷⁰ Agamben (2001), s. 13.

⁷¹ Agamben (2001), s. 44.

⁷² EU:n jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtiva virasto.

⁷³ Helsingin Sanomat 24.5.2007 ”EU tehostaa valvontaa eteläisillä rajoilla”.

Tämä ulossulkemisen logiikka rakentaa myös käsittelemiäni diskursseja. Kuten aiemmin totesin, pidän ulossulkevia käytäntöjä diskursiivisina. Diskurssia muotoiltaessa objekteja jaetaan ”sisäpuolisiin” ja ”ulkopuolisiin”. Ulosjätetyt konstituivat sisäpuolta, määrittäen mitä sisäpuolella olevat eivät ole. Tai oikeastaan tämä tapahtuu toisin päin, ulkopuolelle jäävät ovat aina jotain ”ei-” suhteessa siihen mikä on sisäpuolella. Tämän merkityksenannon myötä rakennamme itseämme ja toisia, ”meitä” ja ”muita”, jotka ovat EU:n ulkopuolella. Käsitykseni mukaan diskursseissa ulossuljetut ovat agambenilaisittain sisällytetty mukaan ulossulkemisen kautta. Samaa henkeä on myös Cohnin huomiossa, jossa feminiininen ei ole suljettu turvallisuusdiskurssista ulos vaan se on päinvastoin luettu sisään delegitimoituna ja siten sensuroituna.⁷⁵ Ulossulkeminen on suvereenille hallinnan väline, jolla se voi ottaa haltuunsa hallitsemattoman ja neutraloida sen muodostaman uhan. Samalla se konstituoitui itseään suhteessa muihin ja muiden muodostamaan uhkaan.

Kuten Tuija Parvikko huomauttaa, leireissä ei ole kyse vain diskursiivisista käytännöistä kielellisinä ilmiöinä.⁷⁶ Leireistä syntyi 1900-luvulla valtioiden näkökulmasta toimiva käytäntö ratkaista kuulumisen ongelmat. Internointileirit, keskitysleirit, pakolaisleirit ja vastaanottokeskukset toteuttivat ja toteuttavat ihmiskuntaan kuulumista ja sen ulkopuolelle sulkemista, ja määrittelevät ketkä voivat kuulua joukkoon ja millä ehdoilla. Kyse on siis ihmiskuntaan kuulumisella politikoinnista.⁷⁷ Arendtin ajatuksen mukaan ihmisen suurin onnettomuus on poliittisen yhteisön menettäminen. Ilman sitä ihmisen toiminta ja puhe ovat merkityksettömiä.⁷⁸

Maahanmuutosta joka tapauksessa puhutaan ”ongelmana” ja ”kriisinä”. Ongelma vain ei ole niiden, jotka ovat joutuneet lähtemään, vaan meidän, joiden on jotenkin käsiteltävä sitä, mitä tapahtuu rajoillamme. Onko kyse ”ongelmasta”, jonka on aiheuttanut määrällinen kasvu, niiden ihmisten määrä, jotka ovat lähteneet, vai onko ongelma ihmisten välinen kohtaaminen, se miten kohtelemme rajoillemme saapuvia? Miksi sallimme ulossulkemisen ja leirittämisen politiikan välineenä? Kyse

---

⁷⁴ Helsingin Sanomat 11.10.2005 ”Marokko kuljettaa laittomia siirtolaisia kohti autiomaata”.

⁷⁵ Cohn (1992), s. 238-239.

⁷⁶ Parvikko, (2002b). s. 3.

⁷⁷ Parvikko (2002b), s. 3.

⁷⁸ Parvikko (2002a), s. 48.

on siis myös eettisestä ongelmasta, johon en yritä hakea moraalifilosofista vastausta, vaan pikemminkin kuvailla tilannetta ja nostaa kysymyksen paremmin esiin. Poliittista tilaa rakennetaan monin tavoin ja osa niistä tavoista on väkivaltaisia. Sota on helppo ymmärtää tällaiseksi väkivaltaisuudeksi, mutta mennessämme äärimmäisyyksiin emme ehkä enää edes tunnista toimiamme väkivallaksi. Ihmisyyden kiistäminen on äärimmäinen väkivallan muoto, jota kuitenkin toteutetaan joka päivä länsimaisissa yhteisöissä. Narkomaaneja, rikollisia, mielisairaita, laittomia maahanmuuttajia dehumanisoidaan joka päivä laitoksissa, selleissä, kaduilla, ”hoidoissa” ja vastaanottokeskuksissa.

2.6. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen kohteet

Tutkimukseni lähti liikkeelle tästä kysymyksestä: miten EU ja kansalaisaktivistit NOII (UK) ryhmässä näkevät ”laittoman maahanmuuton ongelman”? Edellä kirjoittamani kappaleen perusteella aukeaa jatkokysymyksiä, joiden avulla tutkimusongelmani muotoilua voi purkaa lisää: Millaiset ennakko-oletukset vaikuttavat ongelman esityksen taustalla? Millaisia seurauksia ongelman esityksillä on? Millaisia subjektipositioita ja subjektiviteettejä esityksissä rakentuu, kuka saa puhua ja millä auktoriteetilla? Millaisia ovat ongelman esityksen eleyt seuraukset? Mistä asioista vaietaan ongelman muotoilussa?

Käsittelen työni analyysiosuudessa kahta erilaista tapaa suhtautua maahanmuuttoon ja maahanmuuttopolitiikkaan. Euroopan unioni, jonka maahanmuuttopolitiikan linjauksia ensin tarkastelen, pyrkii kohti yhteistä maahanmuuttopolitiikkaa. Siinä keskeisellä sijalla on maahanmuuton jakaminen lailliseen ja laittomaan. Laillista maahanmuuttoa pyritään ohjaamaan siten, että EU saa tulevaisuudessa ”sopivaa täydennysväestöä” vanhenevan Euroopan työvoimatarpeeseen samalla kun tehokkaasti torjutaan laitonta maahanmuuttoa. Tavoitteisiin pyritään tiedottamisella, deterrensillä ja ”turvallisilla” rajoilla. Euroopan unionin jäsenmaissa on syntynyt tätä politiikkaa vastustavia aktivistiryhmiä, jotka haluavat kiinnittää huomiota unionin maahanmuuttopolitiikan seurauksiin, jotka inhimilliseltä kannalta katsottuna ovat usein traagisia. Aktivistit eri maissa kampanjoivat yksittäisiä palauttamis- ja karkotuspäätöksiä vastaan sekä laajemmin koko turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädäntöä vastaan. Britanniassa No One is Illegal (UK) ryhmä on julkaissut tavoitteensa manifestissaan, joka on toinen analyysini kohde. Ryhmä tavoittelee maailmaa ilman rajoja, jossa ei

millään toimenpiteillä tai laeilla rajoiteta ihmisten liikkuvuutta eri alueiden välillä. Aktivistit edustavat työssäni vastarintaa, EU hegemonista maahanmuuttodiskurssia.

Työssäni analysoin ensin EU:n edustamaa hegemonista diskurssia ja sitten aktivistien sille muodostamaa vastarintaa. Nämä aineistot asettuvat lähtökohtaisesti toisilleen vastakkaisiksi: toinen on edustaa tiettyä politiikkaa, jota toinen nimenomaan vastustaa. Analysoin tekstit ensin erikseen. Pohdin valitsemani Mikä on ongelma? -lähestymistavan avulla teksteistä esiin nousevia ongelman esityksiä: mikä näissä teksteissä esitetään ongelmaksi, mitä taustaoletuksia ongelman esitys sisältää, mitä näissä teksteissä jätetään sanomatta tai muotoilematta ongelmaksi ja mitä seurauksia näillä valinnoilla on. Lopuksi tuon analyysit yhteen ja pohdin johtopäätöksiä, joita voidaan tehdä etukäteen täysin vastakkaisilta vaikuttaneiden näkökulmien avaamisen perusteella.

Molemmissa tapauksissa kyse on maahanmuutosta. Sen sijaan että pyrkisin selvittämään ”totuuden” laittoman maahanmuuton ongelmallisuudesta, yritän kuvata sitä, millaisena nämä vastakkaisia kantoja edustavat tekstit esittävät ongelman. Kuten Bacchi toteaa, Mikä on ongelma? -lähestymistavan ideana on avata tilaa kilpailevien toimenpide-ehdotusten sisältämien ongelmaesitysten pohdinnalle, sille mikä toimenpide-ehdotuksissa muotoillaan ongelmaksi ja mikä toisaalta jätetään käsittelemättä ongelmana.⁷⁹ Käsillä olevasta materiaalista voidaan lukea esiin selvä ero siinä, mistä asiasta ollaan huolestuneita, ja mikä aiheuttaa tämän huolestuttavan ilmiön. Huolenaiheena on joko laitton maahanmuutto tai ihmisten kriminalisointi, syynä yksilöiden toiminta tai valtioiden harjoittama politiikka. Ongelmat ja niiden syyt risteävät, se mikä toisessa nimetään ongelmaksi on toisessa ongelmaksi nimeämätön yritys ratkaista ongelma.

Tarkoitukseni ei ole tutkia pelkästään sitä, miten tietty asiantila tuotetaan poliittisessa puheessa. Sen sijaan, että toteaisin, miten esimerkiksi ”lailinen” ja ”laiton” maahanmuuttaja ovat poliittisen puheen tuotteita (mikä myöskin kyllä tulee työssä esille), jatkan analyysiä pidemmälle. Tässä on oleellista lähestymistapani mukana tuleva kommentoinnin ja arvioinnin velvoite. Yritän puristaa

---

⁷⁹ Bacchi (1999), s. 4.

esiin pelkän asiantilan esittelyn lisäksi jotain sellaista, jota voin *arvioida*. Pалаan tähän arviointiin analyysin lopuksi johtopäätelmissäni.

3. LAILLISET JA LAITTOMAT HEGEMONISESSA DISKURSSISSA

Tässä osassa analysoin *Euroopan yhteisöjen komission tiedonantoa politiikan ensisijaisista tavoitteista kolmansien maiden kansalaisten laittoman maahanmuuton torjunnassa*.⁸⁰ Perustelen tiedonannon valitsemista ensisijaiseksi aineistoksi sillä, että komission asiakirja edustaa Euroopan unionin kantaa yksittäisten jäsenmaiden tai poliitikoiden kannan sijasta. Maahanmuuttokysymykset kuuluvat EU:ssa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueeseen. Tällä hetkellä näissä kysymyksissä toteutetaan Haagin ohjelmaa. Haagin ohjelman perusteella komissio on tuottanut maahanmuuttoon liittyen kaksi tiedonantoa: laitonta maahanmuuttoa koskeva *tiedonanto politiikan ensisijaisista tavoitteista kolmansien maiden kansalaisten laittoman maahanmuuton torjunnassa* ja laillista maahanmuuttoa koskeva *tiedonanto laillista maahanmuuttoa koskevasta toimintapoliittisesta suunnitelmasta*. Analyysini ensisijainen aineisto on laitonta maahanmuuttoa koskeva tiedonanto, mutta viittaan toissijaisesti myös laillista maahanmuuttoa koskevaan tiedonantoon silloin, kun se tuo lisävalaistusta ensisijaiseen aineistoon. Työn rajaamisen kannalta on perusteltua keskittyä nimenomaan laittomaan maahanmuuttoon. Rajaus myös luo symmetriaa kahden eri aineiston välille – sekä EU:lta että aktivistiryhmiltä käsittelen yhden asiakirjan, joka sisältää toiminnan ensisijaiset tavoitteet liittyen maahanmuuton *torjuntaan*, aktivistit kun asemoivat itsensä suhteessa kielteiseen kontrolliin.

3.1. Maahanmuutosta ja oleskelusta ongelmaksi

Tässä analyysiosuudessa pohdin ensin, mikä EU:n laitonta maahanmuuttoa koskevassa tiedonannossa esitetään ongelmana. Lähdän liikkeelle olettamuksesta, että toimenpide-ehdotukset sisältävät aina myös tulkinnan siitä, mikä on ongelma. ”Ongelma” ei ole olemassa itsenäisenä tosiasiana, sen sijaan esitän, että ”ongelma” rakentuu diskursiivisesti keskustelussa, jossa ongelma identifioidaan, jossa pyritään löytämään sille ratkaisu ja niissä toimenpiteissä, joita ongelman ratkaisemiseksi lopulta tehdään. Kutsun tulkintaa ”ongelmasta” ongelman esitykseksi. Aloitan analyysiosuuden

---

⁸⁰ KOM(2006) 402 lopullinen.

esittämällä tiivistetysti EU:n ongelman esityksen ja jatkan analyysiä avaamalla aluksi esitettyä ongelman esitystä temaattisesti.

Laitonta maahanmuuttoa koskeva tiedonanto sisältää EU:n ensisijaiset tavoitteet laittoman maahanmuuton torjunnassa. Tiedonannossa ei perustella, miksi laitonta maahanmuuttoa pitää torjua. EU:n logiikka tuntuu olevan, että toiminnan nimeäminen laittomaksi oikeuttaa siihen puuttumisen. ”Laiton maahanmuutto on monimutkainen ilmiö, jonka eri muotoihin on puuttava.”⁸¹ Tiedonannossa toiminta, johon tulee puuttua on kolmansien maiden (eli EU:n ulkopuolisten maiden) kansalaisten pyrkimys oleskella EU:n alueella laittomasti eli ilman laillista matkustusasiakirjaa, viisumia tai viisumivapaus-, oleskelulupa- tai turvapaikkajärjestelmää ”väärinkäyttämällä”. ”Laittomalla maahanmuutolla voidaan tarkoittaa useita ilmiöitä. Sillä viitataan kolmansien maiden kansalaisiin, jotka saapuvat jäsenvaltion alueelle laittomasti maahan, meritse tai ilmaitse, myös lentokenttien kauttakulkualueiden kautta. Tulijat käyttävät usein vääriä tai väärennettyjä matkustusasiakirjoja tai salakuljettajien ja ihmiskauppiainden järjestäytyneiden rikollisverkostojen apua. Lisäksi huomattava määrä ihmisiä tulee laillisesti maahan voimassaolevalla viisumilla tai viisumivapaassa järjestelmässä, mutta jääkin sallittua kauemmaksi ajaksi tai muuttaa oleskelutarkoitustaan ilman viranomaisten lupaa. Lisäksi kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat saattavat jäädä lopullisen päätöksen jälkeen maahan.”⁸² Ongelman esitys on siis kolmansien maiden kansalaisten ei-toivottu käytös eli pyrkimys laittomiksi maahanmuuttajiksi. ”Erityisesti kolmansien maiden kansalaisten laittomaan maahanmuuttoon puuttuminen on ollut alusta asti keskeinen osa EU:n yhteistä maahanmuuttopolitiikkaa.”⁸³

Ongelman esitys ei ole yhdentekevä asia, vaan sillä on aina jonkin asteisia käytännön seurauksia. Ennen EU:n ongelman esitysten seurausten pohdintaa analysoin taustaoletusten kautta lisää EU:n ongelman esitystä. Toki tämäkin analyysi valottaa osaltaan myös ongelman esityksen seurauksia.

---

⁸¹ KOM(2006) 402 lopullinen, 2/10.

⁸² KOM(2006) 402 lopullinen, 1/3.

⁸³ KOM(2006) 402 lopullinen, 1/2.

3.2. Taustaoletuksia

EU:n toimintaan maahanmuuttokysymyksissä vaikuttaa joukko ennakko-oletuksia, jotka vaikuttavat siihen, miten ongelman esitys muotoillaan ja millaisia seurauksia sillä on.

3.2.1. Kansalaiset ja ei-kansalaiset: ihmisten jaottelu väestöihin

Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa voidaan tarkastella kokonaisuutena samalla tavoin kuin William Walters⁸⁴ tekee karkotusten suhteen: tarkastelulla on sekä kansallinen että kansainvälinen näkökulma. Kansallisesti politiikka toimii kansalaisten ja ei-kansalaisten välisenä hierarkkisenä jaotteluna: kenellä on täydet oikeudet ja kuka on vieras. Vieraat jakautuvat edelleen toivottuihin eli laillisiin ja ei-toivottuihin eli laittomiin.⁸⁵ Kansainvälisesti politiikan osa-alueet, kuten karkotus, turvapaikkaoikeus, uudelleensijoittaminen jne. toimivat nykyisenkaltaisessa valtiojärjestelmässä pakollisen yksilöiden alueellisen allokoinnin välineenä. Nämä välineet jakavat maailman kansallisvaltioihin ja ihmiset näiden eri valtioiden kansalaisiksi.⁸⁶

EU:n maahanmuuttopolitiikka noudattaa tätä oletusta ihmisten saumattomasta jakautumisesta alueellisten valtioiden välillä. Tämä näkyy paitsi koko ongelman esityksessä, myös seuraavissa tiedonannon esittelemissä toimenpiteissä, alkaen tiedonannon otsikoinnista: ”Komission tiedonanto politiikan ensisijaisista tavoitteista kolmansien maiden kansalaisten laittoman maahanmuuton torjunnassa”. Otsikossa käytetään kansalaisuutta jaottelevana määreenä ja jonkun ”kolmannen maan” kansalaisuus tarkoittaa tämän henkilön kuuluvan alueellisesti EU:n ulkopuoliseen joukkoon, jolloin vain EU:n lailliseksi määrittelemillä tavoilla on mahdollista muuttaa oleskelualue EU:n ulkorajojen sisäpuolella olevaksi. Laittomien maahanmuuttajien ensimmäinen puute on nimenomaan EU:n ulkopuolinen kansalaisuus.

---

⁸⁴ Walters (2002b), s. 282.

⁸⁵ Turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien hierarkista jaottelua ja siihen liittyvää kaaosdiskurssia on käsitelty Karina Horsti (2003), s. 16-17.

⁸⁶ Walters (2002b), s. 282.

EU:n politiikan yhtenä ensisijaisista tavoitteista on tehokas palauttamispolitiikka. ”Perusoikeuksia noudattava palauttaminen on edelleen yksi EU:n maahanmuuttopolitiikan kulmakivistä.”⁸⁷ Palauttaminen ja takaisinottosopimusten aikaansaaminen toimivat teknisinä välineinä ylläpidettäessä väestöjen jakautumista kansainvälisen valtiojärjestelmän sisällä. EU:n toteuttama palauttamispolitiikka noudattaa Waltersin esittelemiä kansallisia ja kansainvälisiä tavoitteita: se toteuttaa kansallisesti jakoa kansalaisiin ja ei-kansalaisiin ja kansainvälisesti jakaa väestöt alueellisten yksiköiden kesken. Tähän myös vedotaan yleisen mielipiteen tuen saavuttamiseksi, ideana lienee, että ihmisten allokointi nähdään luonnollisena tosiasiana, jota tulee ylläpitää hallinnollisin toimin: ”Tehokas palauttamispolitiikka on keskeisessä asemassa varmistettaessa yleisen mielipiteen tukea esimerkiksi lailliselle maahanmuutolle ja turvapaikkojen myöntämiselle.”⁸⁸ Allokoinnin määräämää ”luonnollista” järjestystä on mahdollista muuttaa vain valtiotoimijoiden päätöksellä. Valtio on puuttunut ”luonnolliseen” allokointiin 1900-luvulta lähtien lähinnä markkinoiden takia. ”Laillinen” maahanmuutto on useimmiten perustunut valtion tarpeeseen saada työvoimaa, jotta yhteiskunnassa säilyisi toimivien markkinoiden tuoma vakaus. Tähän teemaan palaan myöhemmin käsitellessäni maahanmuuttoa markkinoiden tyydyttämisen välineenä.

Tilanne, jossa jakamista eri valtioihin tai kansalaisuuksiin ei voida luontevasti toteuttaa, aiheuttaa järjestelmässä aina kriisin. Tällainen tilanne syntyi laajassa mittakaavassa maailmansotien jälkeen, jolloin Euroopassa oli sodan seurauksena paljon maattomia ihmisiä. Nykyiset muuttovirrat (jotka historiallisesti eivät ehkä ole kovinkaan ainutlaatuiset) voidaan myös tulkita vastaavanlaisiksi tilanteeksi, jolloin ihmisten erottelu eri väestöihin ja kansalaisuuksiin on vaikeaa tai kohtaa vastustusta. Tällä hetkellä EU:ssa tämä koetaan suureksi ongelmaksi. EU itse määrittelee nykyisen maahanmuuttotilanteen ”kriisiksi” ja tilanteen rajoilla ”paineeksi”: ”Viisi vuotta ensimmäisen laitonta maahanmuuttoa koskevan tiedonannon ja puoli vuotta laillista maahanmuuttoa koskevan toimintapoliittisen suunnitelman esittämisen jälkeen nyt on aika tarkastella jälleen tätä tärkeää kysymystä, varsinkin, kun EU:n ulkorajoilla paine kasvaa jatkuvasti.”⁸⁹ ”Jos yhteisön toimia ei

---

⁸⁷ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/g/42.

⁸⁸ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/g/42.

⁸⁹ KOM(2006) 402 lopullinen, 1/4.

vahvisteta, jo nyt havaittavissa oleva kriisi pahenee niin tapausten laadun kuin määränkin kannalta.”⁹⁰

Valtion suvereniteetin ydintä on määräämisoikeus maahantulokysymyksissä, jolloin suvereniteetin käsite edellyttää, että ihmiset on jaettavissa valtioiden kesken. Saskia Sassen esittelee, miten valtion suvereniteetti maahanmuuttokysymyksissä pohjaa useisiin kansainvälisiin sopimuksiin.⁹¹ Sassen huomauttaa, että esimerkiksi YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus vaikenee pakolaisten oikeudesta päästä maahan, samalla kun sopimukseen on kirjattu universaali oikeus lähteä maasta. Kansainvälinen oikeus on hänen mukaansa katsonut asialliseksi määrittellä pakolaisuuden statuksen ja oikeuden olla väkisin palaamatta (tai palauttamatta), mutta samalla se ei takaa oikeutta turvapaikkaan, koska turvapaikkaoikeuden myöntäminen kuuluu suvereenin valtion vapaaseen ja rajoittamattomaan päätösvaltaan. Näin on edelleen huolimatta useista ihmisoikeussopimuksista ja -julistuksista, jotka korostavat oikeutta turvapaikkaan samalla kuitenkin edelleen tunnustaen valtion oikeuden päätösvaltaan. Kansainvälisten sopimusten nojalla esimerkiksi pääomalle on myönnetty aivan erilainen asema ja pääoma voi liikkua hyvin pitkälle globaalisti ilman rajoituksia. Sassenin mukaan pääoman vapaan liikkuvuuden voidaan käytännössä katsoa heikentäneen valtion suvereniteettiä, koska vapaa ja globaali markkinatalous ei ole sen hallinnassa. Silti valtion suvereniteetistä on itsepintaisesti haluttu pitää kiinni nimenomaan turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksissä.⁹² Liz Fekete viittaa samaan ilmiöön huomauttaessaan, että länsimaiset teollisuusmaat eivät luota vapaaseen markkinatalouteen muuttoliikkeen yhteydessä, jonka yksi syy on samainen markkinatalous, vaan ne haluavat kontrolloida sitä omaksi edukseen. Globaali kapitalismi haluaa rakentaa globaalin muuttoliikkeen kontrollijärjestelmän, jonka avulla hallitaan sitä, kuka saa liikkua vapaasti minne tahansa ja kenen liikkumista rajoitetaan.⁹³

Federico Raholàn mukaan globalisaation edetessä rajat eivät suinkaan katoa vaan irtoavat alkuperäisestä yhteydestään tietyn alueen hallintaan ja kontrolliin. Niistä tulee erojen sääntely ja vahvistami-

---

⁹⁰ KOM(2006) 402 lopullinen, 2/5.

⁹¹ Sassen (1998), s. 7.

⁹² Sassen (1998), s. 7.

⁹³ Fekete (2001), s. 25.

sen väline.⁹⁴ Yksi sääntelyn ja erojen vahvistamisen mekanismi on ihmisten jaottelu kategorioihin maahanmuuttaja ja pakolainen, laillinen ja laitton, kansalainen ja ei-kansalainen. Näin esimerkiksi Euroopan unioni on omalla lainsäädäntötyöllään luonut ulossulkemisen politiikan, jossa pakolaisen juridinen hahmo on lähes hävinnyt turvapaikkaoikeuden huomattavan tiukentamisen seurauksena. Samalla on syntynyt laittoman maahanmuuttajan hahmo. Raholän mukaan valtioiden sisälle on ulossulkemisen kautta syntynyt ”leirien saaristo”, jonne upotetaan ei-halutut, epähenkilöt, laittomat. Nämä vastaanottokeskukset, palautuskeskukset ja vankilat ovat luettu sisään valtioiden poliittiseen järjestelmään poissulkemisen kautta. Vastaanottokeskukset ja pakolaisleirit ovat välitiloja, joissa kansainvälistä järjestystä ruokkivat rajat materialisoituvat.⁹⁵

Kyse on paitsi rajoista, myös kansalaisuuden suhteesta alueeseen. Raholá esittää, että leirin matriisissa on syntynyt ihmisjoukko, jota ei huolitakaan rajojen sisälle ja joka ei enää löydä alueita, joille asettua asumaan. Nämä ihmiset ovat siten myös kansalaisen kääntöpuolia. Rajojen ulkopuolelle sulkemalla, oli se sitten varsinaisen maarajan tai suurkaupungin lentokentän vastaanottosäilö, he menettävät oikeutensa myös kansalaisuuteen.⁹⁶ EU olettaa, että ihmisten *tulee/kuuluu* jakautua eri kansallisuuksiin eli eri valtioihin, *ja että se on hyvä ja toivottava asia* sekä toisaalta, että on vaarallista, jos nämä rajat ja jaot haastetaan. EU siten toiminnallaan tuottaa ja ylläpitää jakoa, jolloin myös poikkeustapaukset pakotetaan sopimaan järjestelmään leirien avulla. Kuten Parvikko lukee Agambenia:

”Empiirisesti onkin kysymys siitä, että täysivaltaiseen kansalaisuuteen perustuva suvereenien kansallisvaltioiden järjestelmä tuottaa väistämättä itsensä anomalian maailmassa, jossa ihmiset eivät elä ja asu omien kansallisuksiensa mukaisessa järjestyksessä. [...] Siksi nämä [pakolais]joukot sullotaan leireille, joita ilman kansallisvaltion puhtaus ei säily ja joita ei oikeastaan ole edes tarkoitus purkaa niiden kerran synnyttyä.”⁹⁷

---

⁹⁴ Raholá (2002), s. 9.

⁹⁵ Raholá (2002), s. 17.

⁹⁶ Raholá (2002), s. 13.

⁹⁷ Parvikko (2002a), s. 55.

3.2.2. Maahanmuutto markkinoiden tyydyttämisen välineenä

EU:n maahanmuuttopolitiikka ei perustu humanitaarisuuteen tai ihmisten arvoon sinänsä, vaan heidän tarpeellisuuteensa markkinoiden kannalta. Laillisten maahanmuuttoväylien luomisessa olennaista EU:n kannalta ovat *työvoimamuuttajat*, kuten heitä laillista muuttoa koskevassa toimintapoliittisessa suunnitelmassa kutsutaan.⁹⁸ ”Työvoimaperusteinen maahanmuutto on keskeinen keino tyydyttää työmarkkinoiden nykyiset ja tulevat tarpeet ja siten varmistaa talouden kestävyys ja kasvu.”⁹⁹ Maahanmuuttopolitiikan taustalla vallitsevat markkinoiden toiminnan periaatteet: tuotannon tekijöitä, kuten työvoimaa, on tuotettava jostakin, mikäli omavaraisuus laskee. Tämä näkyy maahanmuuttopolitiikassa kahdellakin tavalla. Toisaalta laitonta maahanmuuttoa, joka periaatteessa yhtäläillä tuottaa työntekijöitä, halutaan torjua, koska se uhkaa yhteiskuntarauhaa: ”Työpaikkojen siirtyminen laillisilta työmarkkinoilta harmaaseen talouteen saattaa myös herättää kaunaa[...]”¹⁰⁰, ”Tämänkaltaisen [laittoman] työvoiman vähentämisen avulla voitaisiin vähentää hyväksikäytön kestäättömiä muotoja, lisätä verotuloja ja lieventää muukalaisvihamielisiä asenteita.”¹⁰¹ Yhteiskuntarauha taas on markkinoidenkin toiminnan kannalta tärkeää. Yhtäläillä laillisen maahanmuuton sallimisessa ei ole kyse humanitaarisuudesta vaan markkinoiden tyydyttämisestä. Edellä lainatun perustelun mukaisesti tärkeää ovat markkinoiden tarpeet ja talouden kasvu ja kehitys. Tämän määrittelyn seurauksena laillisen maahanmuuton väylä sulkeutuu suurelta osalta ihmisistä: ei vain vanhoilta, sairailta ja naisilta, vaan myös kaikilta heiltä, joilla syystä tai toisesta ei ole ominaisuuksia, joita markkinat juuri sillä hetkellä tarvitsevat. Markkinoiden tarpeisiin perustuvan laillisen maahanmuuton salliminen ei pelasta raskaana olevia afrikkalaisnaisia hukkumasta Gibraltarin salmeen, koska heillä tuskin olisi ollut mahdollisuutta saapua maahan laillisesti.

---

⁹⁸ KOM(2005) 669 lopullinen, s. 4.

⁹⁹ KOM(2005) 669 lopullinen, s. 5.

¹⁰⁰ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/f/36.

¹⁰¹ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/f/36.

3.2.3. Yksilö hallinnan kohteena

Komission teksteistä käy ilmi, että turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikassa on sisäänkirjoitettuna oletus siitä, että kyse on yksilön toiminnasta, jolloin vastuu on täysin yksilöllä. Tällöin yksilöstä tulee valtion hallinnan ja toimenpiteiden kohde. Ongelma määritellään ”kolmansien maiden kansalaisten laittomaksi maahanmuutoksi”, jolloin toimija siis on kansalainen. Kuva maahanmuuttajasta vastaa perinteistä käsitystä siirtolaisuudesta, jossa maahanmuuttaja toimii vapaaehtoisesti työntö- ja vetotekijöiden perusteella.¹⁰²

Tiedonannossa luetellaan yhdeksän ensisijaista tavoitetta: yhteistyö kolmansien maiden kanssa, turvalliset rajat – ulkorajojen yhdenmukainen valvonta, ihmiskaupan torjunta, turvalliset matkustus- ja henkilöllisyysasiakirjat, laillistamisen tarkastelu, puuttuminen keskeiseen houkuttelevaan tekijään eli pimeään työvoiman käyttöön, palauttamispolitiikka, tiedonvaihdon parantaminen nykyisten välineiden avulla ja liikenteenharjoittajien vastuu.¹⁰³ Vaikka osa tavoitteista on joko suunnattu muille kuin yksilölle tai on muiden kuin EU:n viranomaisten ja yksilön välillä tapahtuvaa, laittoman maahanmuuton torjunta perustuu kaikissa näissä tavoitteissa oletukseen yksilöstä, joka on vastuussa muuttoliikkeestä. Seuraavaksi tarkastelen politiikan ensisijaisia tavoitteita yksitellen.

a) yhteistyö kolmansien maiden kanssa

Yhteistyön välineinä ovat rahoituksen suuntaminen maahanmuuttoa koskeviin toimenpiteisiin, yhteistyön ja vuoropuhelun lisääminen, puuttuminen muuttoliikkeen työntekijöihin ja tietolähteiden lisääminen.¹⁰⁴ Yhteistyö kolmansien maiden kanssa perustuu siihen, että lähtömaiden tulisi pyrkiä vaikuttamaan kansalaisiinsa niin, että nämä eivät valitsisi maastamuuttoa. ”Toimintapoliittisen suunnitelman mukaan komissio aloittaa työt EU:n maahanmuuttoasioiden portaalin avaamiseksi vuonna 2006. Portaali sisältää sekä tietoa laillisista maahanmuuttomahdollisuuksista että EU:hun suuntautuvan laittoman maahanmuuton vaaroista ja seurauksista. Lisäksi

---

¹⁰² Esimerkkinä perinteisestä tutkimuksesta ks. Gordonker (1987). Perinteisen tutkimuksen puutteita on ansiokkaasti analysoinut Soguk (1999).

¹⁰³ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/13-53.

¹⁰⁴ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/a/14-17.

harkitaan mahdollisuutta perustaa tietopisteitä esimerkiksi tiettyihin Afrikan maihin ja toteuttaa tiedotuskampanjoita.”¹⁰⁵ EU:n valitsema strategia toimia tiedotuksen avulla tukee tulkintaani yksilön vastuusta. Aivan keskeistä yhteistyössä kolmansien maiden kanssa siis on se, että lähtömaihin halutaan perustaa tietopisteitä ja kampanjoita, joissa kerrotaan laillisen maahanmuuton mahdollisuudesta.¹⁰⁶ EU siis tulkitsee *tiedon puutteen* olevan keskeinen laitonta maahanmuuttoa aiheuttava tekijä. Tiedottamisella voitaisiin siis vaikuttaa rationaaliseen yksilöön, joka saatuaan oikeaa tietoa laillisesta ja laittomasta maahanmuutosta, voi tehdä rationaalisen valinnan. Oletus valinnasta dominoi laajemminkin EU:n näkökulmaa maahanmuuttoon. Valintatilanne edellyttää, että yksilöllä on muita vaihtoehtoja, jotka hän kokee ihmisarvoisen elämän kannalta mielekkäiksi. Tällaista tilannetta ei välttämättä Eurooppaan pyrkivällä ole. Toisaalta ei ole varmaa, että rationaalisen toimijan malli toimii erilaisessa, ei-länsimaisessa kulttuurissa, joista monissa yksilöä pidetään alisteisena yhteisölle. Sysäys maahanmuuttoon on koko yhteisön sosiaalisessa tilanteessa ja siinä millaisia vaihtoehtoja, jos mitään, yhteisöllä on. Maahanmuuttoon puuttumisessa teknisten rahoitusvälineiden pallottelu kehitysyhteistyösektorin sisällä, tiedotuskampanjat (kampanja, joka jo lähtökohtaisesti ei ole pysyvä järjestely) ja maiden johdon välinen vuoropuhelu¹⁰⁷ eivät näkemykseni mukaan riitä lisäämään yhteisön mahdollisuuksia todelliseen valintatilanteeseen.

EU haluaa siis puuttua maastamuuton työntekijöihin yhdessä kehitysmaakumppaniensa kanssa, mutta toisaalta yhteistyötä pidetään välineenä, jolla lähtömaat pystyvät vain paremmin hallitsemaan muuttovirtoja ja torjumaan ihmiskauppaa. Kehitysyhteistyöllä on vain välineellinen arvo maastamuuton työntekijöiden lieventämisessä. Työntekijöiden kohdalla kehitysyhteistyön johdonmukaisuus muiden politiikkasektoreiden kanssa olisi edellytys todelliselle asioihin vaikuttamiselle. Pelkkä muuttovirtojen hallinta yhteistyön avulla jättää käytännössä edelleen vastuun yksilölle. Samalla puhe työntekijöistä vastaa perinteistä kuvaa maastamuutosta, jossa vallitsevat olosuhteet vaikuttavat yksilöön ja jonka perusteella yksilö tekee päätöksensä. Kehitysyhteistyön kohdalla keskeistä on kysyä, missä määrin Eurooppa on valmis todella ratkaisemaan ongelmia, joista muuttoliike kumpuaa. EU on sitoutunut kehityspolitiikan johdonmukaisuuteen, jolloin kaikilla politiik-

---

¹⁰⁵ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/a/17.

¹⁰⁶ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/a/17.

¹⁰⁷ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/a/15, 3/a/17.

kasektoreilla otettaisiin huomioon niiden kehitysvaikutukset.¹⁰⁸ Johdonmukaisuuden periaatteen mukaan mitkään muut toimet, kuten kauppa- tai maahanmuuttopolitiikka, eivät saa vaikuttaa heikentävästi kehitysmaiden asemaan, kestävään kehitykseen ja köyhyyden poistoon. Julkisessa keskustelussa on kuitenkin epäilty johdonmukaisuuden toteutumista. Sen toteutuminen vaatisi EU:lta saavutetuista eduista luopumista ja koko yhteiskunnan sitoutumista muutokseen.¹⁰⁹ Olemmeko me valmiita siihen?

b) Turvalliset rajat – ulkorajojen yhdenmukainen valvonta

Rajavalvonta on EU:lle tärkeää myös sisäpoliittisesti. Se on testi, jossa jäsenmaiden on kyettävä solidaariseen yhteistyöhön sekä lainsäädännön ja käytäntöjen yhtenäistämiseen niin, että tavoiteltu ulkorajojen tiiviys säilyy ja sisärajojen välinen avoimuus voidaan pitää voimassa ja sitä voidaan edelleen kehittää. Samalla rakennetaan mielikuvien EU:ta, yhtenäistä ja tehokasta toimijaa. Tiedonannossa ulkorajojen valvonta näyttäytyy teknisenä kysymyksenä, jota edeltää ”yhteisymmärrys yhdenmukaisesta rajavalvonnasta”¹¹⁰. Rajavalvonta on tekniikkaa, jota pyritään toteuttamaan ottamalla käyttöön biotunnisteet, yhdenmukaisella teknologialla lähestymistavalla, automaattisella rekisteröinnillä, viisumitietojärjestelmillä ja automatisoidulla maahantulo- ja maastapoistumisjärjestelmän kehittämisellä.¹¹¹ Kyse on suuresta panostuksesta ihmisten valvontaan teknisin keinoin: hankkeet ovat sekä kalliita, teknisesti haastavia että herättävät kysymyksiä ihmisten oikeudellisesta asemasta esimerkiksi tietosuojan suhteen. Tekniikan avulla pyritään tarkkailemaan jokaisen yksilön liikettä EU:n rajoilla. Vaikka tiedonannon tekniset yksityiskohdat saattavat tuntua harmittomilta, kyse on laajemmasta asiasta kuin tekniikasta. Jef Huysmansin mukaan turvallisuusdiskurssi ja turvallisuusteknologia läpäisevät Euroopan unionin koko maahanmuuttopolitiikan.¹¹² Esimerkiksi pakolaisuus yhdistyy julkisuudessa ihmisoikeuksien sijaan ihmiskauppaan, pimeään työntekoon, terrorismiin ja kansainväliseen rikollisuuteen¹¹³ ja julkisessa keskustelussa painottuu turvallisuus.¹¹⁴

---

¹⁰⁸ EU:n kehityspoliittinen julkilausuma ”*The European Consensus on Development*” (2006/c 46/01).

¹⁰⁹ Ks. esim. Helsingin Sanomat 24.12.2006 ”Kehityspoliitiikka on EU:ssa kakkosluokan politiikkaa”, sunnuntaidebatti.

¹¹⁰ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/b/21.

¹¹¹ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/b/22-26.

¹¹² Huysmans (2000).

¹¹³ Horsti (2003).

c) ihmiskaupan torjunta

Ihmiskaupan torjunnassa tiedonanto viittaa aikaisempaan (ihmiskauppa-?) ”alan keskipitkän aikavälin toimintasuunnitelmaan”¹¹⁵ ja sen toteuttamiseen. Tiedonannossa ihmiskauppaa käsitellään tässä kohdassa rahoituksen kautta – ”Yhteisö rahoittaa edelleen toimenpiteitä, joilla puututaan ihmiskaupan uhriksi joutumista edistäviin tekijöihin”¹¹⁶ – sekä EU:n hallinnoinnin kautta listamalla täytäntöönpanon tavoitteita, joita ovat mm. EU:n tasolla tarvittavien koordinointi- ja yhteistyömekanismien kehittäminen, parhaiden käytänteiden edistäminen uhrien tunnistamisessa ja tukemisessa, verkottuminen, kansainvälisten ja kansalaisjärjestöjen mukaan ottaminen sekä tiedonkeruuta koskevien suuntaviivojen laatiminen.¹¹⁷ Ihmiskauppa näyttäytyy tekstissä vain välillisesti ja pääpaino on EU:n mekanismien kehittämisessä. EU perustaa ihmiskaupan torjunnan rahalliseen avustamiseen: ”Yhteisö rahoittaa edelleen toimenpiteitä, joilla puututaan ihmiskaupan uhriksi joutumista edistäviin tekijöihin, esim. köyhyyteen, syrjintään ja perus- ja korkeakouluopetuksen vaikeaan saatavuuteen, erityisesti köyhyyden vähentämiseen ja vuosituhattavoitteisiin keskittyvän EU:n kehitysapupolitiikan kautta.”¹¹⁸ Ihmiskaupan mahdollistajana toimivat köyhyys ja sitä hyväksikäyttävät rikolliset. EU ei mainitse itse rakentamiaan maahanmuuton esteitä, jotka luovat pohjan ihmiskaupalle Euroopan ulkorajoilla.

d) turvalliset matkustus- ja henkilöllisyysasiakirjat

”Asiakirjojen turvallisuus liittyy rajatarkastuksiin, mutta on myös tärkeä tekijä maahantulon jälkeisissä toimenpiteissä.”¹¹⁹ Matkustus- ja oleskelutietoja keräävillä järjestelmillä halutaan luoda aukoton järjestelmä, jolla voidaan todentaa *henkilön vilpillisyys/vilpittömyys*. ”Biometriset tunnisteet lisäävät viisumien ja oleskelulupien turvallisuutta, ja tämä puolestaan helpottaa vilpittömässä mie-

---

¹¹⁴ Mervola (2005).

¹¹⁵ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/c/28.

¹¹⁶ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/c/29.

¹¹⁷ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/c/30.

¹¹⁸ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/c/29.

¹¹⁹ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/d/31.

lessä matkustavien henkilöiden rajanylitystä.”¹²⁰ Näin muotoiltuna kyse on EU:n reagoinnista sen kohtaamaan ”ongelmaan”, joka on henkilöiden ”vilpillisyys” matkustus- ja henkilöasiakirjojen käytössä. Jälleen asiallisena ratkaisuna nähdään teknologia ja sen kehittäminen, jolloin pystytään paremmin valvomaan tällaista ”vilpillisyyden” ilmenemistä.

e) laillistamisen tarkastelu

Jäsenmaiden erilaiset laillistamismenettelyt ovat EU:lle ongelma. Laillistaminen eli harkinnanvarainen päätös sallia oleskelu alueella kuuluu EU:ssa kansalliseen harkintavaltaan. Laajoja laillistamiskampanjoita on toteutettu joissakin EU:n jäsenmaissa, koska ”laittomien” maahanmuuttajien runsaslukuinen ja vuosikausia jatkuva oleskelu maassa on katsottu ongelmalliseksi. Laillistamiskampanjat, joissa ”laittomat” maahanmuuttajat voivat tietyn ajan sisällä ja määritellyt ehdot täyttäessään hakea laillista oleskelulupaa, huolestuttavat muita jäsenmaita. Laillistamisella katsotaan olevan vaikutusta maahanmuuttajien määrään ja laillistamisen jälkeen oleskelu myös muissa EU:n jäsenmaissa helpottuu.¹²¹

Myös laillistamisen yhteydessä ehdotetaan tietojärjestelmän rakentamista. Järjestelmään kerättäisiin tietoa jäsenmaiden maahanmuutto- ja turvapaikka-asioita koskevista toimenpiteistä, jotta toimien vaikutusta muihin jäsenvaltioihin ja koko yhteisöön voidaan valvoa.¹²² Toimenpiteiden yhtenäistämässä voidaan katsoa olevan kyse deterrenssin rakentamisesta ja yhtenäisyydestä uskottavuuden nimissä. Näin EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa pidetään uskottavana ulospäin eli potentiaalista yksittäistä laittomaksi maahanmuuttajaksi lähtöä harkitsevaa henkilöä kohtaan. Laillistamisen mahdollisuutta pidetään vetovoimatekijänä, joten myös laillistamista tarkastellaan siten, että lähtökohtana on rationaalinen yksilö. Myös tässä vastakkain asetetaan yksilö ja tekniikka: yksilö tekee jotain, jota vastaan EU pyrkii toimimaan tuottamalla teknisen ratkaisun eli tietojärjestelmän. Tässä yhteydessä myös tieto nousee jälleen tekijäksi, josta on niukkuutta. Lisäämällä tietoa, voimme paremmin toteuttaa – valvontaa.

---

¹²⁰ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/d/31.

¹²¹ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/e/33.

¹²² KOM(2006) 402 lopullinen, 3/e/34.

f) puuttuminen keskeiseen houkuttelevaan tekijään eli pimeän työvoiman käyttöön

”EU:n keskeinen periaate laittoman maahanmuuton estämisessä on kannustimien poisto kohde- maista.”¹²³ EU:n esittämä kannustin eli työn, itsensä (ja perheensä) elättämisen mahdollisuus halu- taan poistaa nimenomaan *yksilöltä*. Mikäli yksilöllä ei olisi tietoa itsensä itsensä elättämisen mahdollisuudesta työtä tekemällä, houkutus lähetä laittomaksi maahanmuuttajaksi vähenisi. EU korostaa laillisen maahanmuuttokanavan voimistamista, mutta vaikka EU:n jäsenmaat tulevaisuu- dessa haluavatkin uutta työvoimaa, perustuu tarve EU:n omaan harkintaan siitä, ketä se tarvitsee. Edelleenkin laillista maahanmuuttokanavaa myöden ei siis kaikilla olisi mahdollisuutta etsiä itselleen parempaa elämää. EU:n lähestymistä maahanmuuttoon leimaa koko asiakirjassa puhe vetovoimatekijöistä (eli houkuttelevista tekijöistä) ja työntekijöistä. Pimeän työvoiman kohdalla tämä tulee selkeimmin ilmi: on olemassa jokin tietty, hyvin konkreettinen asia, joka EU:n mukaan aiheuttaa laitonta maahanmuuttoa. Syy laittomasta maahanmuutosta asetetaan näin laitonta työvoi- maa käyttävien työnantajien harteille. Vetovoima- ja työntekijöiden korostaminen tuo esille taas sen miten EU näkee yksilön keskeisenä toimijana, ja miten muuttoliikkeeseen voimakkaasti vaikut- tavat tekijät ovat jotain muuta kuin EU itse.

g) palauttamispolitiikka

”Perusoikeuksia noudattava palauttaminen on edelleen yksi EU:n maahanmuuttopolitiikan kulmaki- vistä. Tehokas palauttamispolitiikka on keskeisessä asemassa varmistettaessa yleisen mielipiteen tukea esimerkiksi lailliselle maahanmuutolle ja turvapaikkojen myöntämiselle.”¹²⁴ Palauttamispoli- tiikka on suunnattu siis kahdelle taholle: EU:n ulkopuolella se on maastamuuton plussia ja miinuk- sia – joista palauttamisen uhka on yksi suurimmista – rationaalisesti harkitseva potentiaalinen ”laiton” maahanmuuttaja, EU:n sisäpuolella se on ”yleinen mielipide” eli äänestäjäkunta, ja oikeut- tavaksi tekijäksi mainitaan yhteiskuntarauhan säilyttäminen.

h) tiedonvaihdon parantaminen nykyisten välineiden avulla

---

¹²³ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/f/36.

¹²⁴ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/g/42.

EU korostaa operatiivisen yhteistyön ja tiedonvaihdon joustavuutta. Sitä varten on rakennettu tietojärjestelmiä ja tulevaisuudessa pyritään rakentamaan maahanmuutosta vastaavien yhteyshenkilöiden verkostojä ja EU:ssa että maahanmuuton kannalta keskeisissä ulkopuolisissa maissa.¹²⁵ Jäsenvaltioiden operatiivista yhteistyötä varten luodut tietojärjestelmät ja yhteistyö tuovat ilmi sen, miten EU suhtautuu ”laittomaan” maahanmuuttoon. Rakentamalla yhteistyötä operatiivisen toiminnan ympärille ja nostamalla sen kehittämisen ensisijaisten tavoitteiden joukkoon, EU luo kuvaa tilanteesta, jossa se on passiivisena tekijänä pakotettu reagoimaan tilanteeseen, joka muuten olisi kestävä. EU rakentaa mielikuvan kaaoksesta, jonka keskelle se on haluamattaan joutunut, ja jonka herraksi se pyrkii pääsemään toimimalla tehokkaasti yhteistyössä jäsenvaltioidensa kanssa. Tavoite kuvaa hyvin EU:n lähestymistä maahanmuuttoon. Valittu suhtautumistapa vastaa perinteistä problem-solving-mallia, jossa havaittuun ongelmaan pyritään löytämään ratkaisu, joka länsimaiseen tekniseen rationalismiin nojaten on usein tekninen. Tällainen ajattelumalli ohittaa sellaiset kysymykset, joita Mikä on ongelma -lähestymistapa nostaa esille: miksi joku asia muodostuu meille ongelmaksi, mitä ongelman esityksen taustalta löytyy ja mitä seurauksia ongelman esityksellä on.

i) liikenteenharjoittajien vastuu

Liikenteenharjoittajille säilytetty vastuu matkustajien liikkumisen tarkkailemisesta¹²⁶ on valitsemani näkökulman kannalta kiinnostavinta rajan paikan ja luonteen tarkastelussa. Se liittyy kuitenkin myös yksilöön hallinnan kohteena deterrenssin rakentamisen välineenä. Turvalliset rajat liikkuvat liikenteenharjoittajien mukana maalla, merellä ja ilmassa.

3.2.4. Laiton maahanmuutto yksilön vääränä toimintana

Yhteenvedon edellisestä voi todeta, että EU:n politiikka maahanmuuttokysymyksissä on suunnattu rationaaliselle yksilölle. Laittoman maahanmuuton nähdään olevan seurausta yksilön toiminnasta: yksilö toimii tilanteessa, jossa hänellä on eri vaihtoehtoja, joista hän rationaalisesti perustellen valitsee parhaimman. EU:n käsityksen mukaan paras vaihtoehto näyttää ei-toivotulle vieraille

---

¹²⁵ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/h/51-52.

¹²⁶ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/i/53.

olevan liian usein laittomaksi maahanmuuttajaksi pyrkiminen. Tämä käsitys yksilöstä keskeisenä toimijana näkyy tiedonannossa useassa kohtaa. Poliitiikan ensisijaisten tavoitteiden joukossa on yhteistyö kolmansien maiden kanssa. Yhtenä yhteistyön muotona on tietolähteiden lisääminen, jolla pyritään lisäämään kolmansien maiden kansalaisten eli potentiaalisten maahanmuuttajien tietoisuutta laillisista maahanmuuttotavoista sekä laittoman maahanmuuton vaaroista ja seurauksista. Näin *tiedottaminen* toimii tekniikkana, jolla EU voi vapautua vastuusta: olemme tehneet kaikkemme kertoaksemme, että tänne ei kannata tulla laittomasti ja vastuu siirtyy yksilölle. Vielä kiinnostavampaa kuin tiedottamisen käsitteleminen tekniikkana on se taustaoletus, mikä tiedottamiseen sisältyy eli toimenpiteiden suuntaaminen rationaaliselle yksilölle. Nykyinen tilanne EU:n vesirajoilla, joilla vuosittain katoaa ja hukkuu tuntematon määrä ihmisiä, asettaa tämän käsityksen hyvin kyseenalaiseksi. Mikäli muuttovirrat muodostuisivat rationaalisista yksilöistä, joilla on useita vaihtoehtoja ja he valitsevat niistä parhaimman, miten silloin on selitettävissä, että laittomiksi maahanmuuttajiksi pyrkivät ovat valmiita uhraamaan henkensä? Vaikka matkan vaarallisuus ei täysin olisikaan tiedossa, ovat nämä henkilöt valmiita uhraamaan paljon päämääränsä eteen. Oletus rationaalisesta toimijasta ei ota huomioon inhimillistä tunnetta eikä sellaista tilannetta, missä vaihtoehtoja ei ole. Yksilön nostaminen keskeiseksi maahanmuuttopolitiikan kohteeksi vaikuttaa tietysti voimakkaasti maahanmuuttopolitiikan sisältöön. Tätä käsitellen lisää analysoidessani, mitä seurauksia EU:n ongelman esityksellä on.

Joka tapauksessa se, mitä pyritään muuttamaan, on yksilön käyttäytyminen. Muutos ei kohdistu kohdemaissa oleviin sosiaalisiin ongelmiin tai valtioiden toimintaan, vaan typistyy jälleen vain tilanteeseen reagoimiseksi. Poliitiikan ensisijaisissa tavoitteissa korostuvat ongelman tekniset ratkaisut. Lähes jokaisen tavoitteen kohdalla turvaudutaan tekniseen ratkaisuun: tietojärjestelmien rakentaminen ja biotunnisteiden lisääminen matkustus- ja henkilöllisyysasiakirjoihin kuvaavat EU:n lähtökohtaa, jossa yhdistyvät länsimainen tekninen rationalismi ja perinteinen problem-solving-lähestymistapa. Siten monimutkaista sosiaalista ilmiötä on mahdollista kuvata yhdellä ainoalla ongelman esityksellä ja tuottaa siihen tekninen ratkaisu.

Saskia Sassenin tulkinnan mukaan teollisuusmaissa maahanmuuttokysymystä ei nähdä laajempänä prosessina, vaan yksilö on vastuullinen toimija ja siten valtion pakkotoimenpiteiden luonnollinen

kohde.¹²⁷ Sassen haastaa tämän näkemyksen ja esittää, että muuttoliike on kytköksissä laajempaan geopoliittiseen yhteyteen ja talouden dynamiikkaan. Muuttoliikkeen maantieteessä on säännönmukaisuutta, joka osoittaa maahanmuuton suuntautuvan maiden vaikutusalueiden mukaan. Muuttoliike ei synny tyhjiössä, eikä ole täysin ennustamatonta. Isot vastaanottajamaat saavat suuren osan maahanmuuttajistaan oman vaikutusalueensa maista.¹²⁸ Kyse on sekä vanhan kolonialismin perinnöstä, että talouden nykypäivän toiminnan seurauksista. Maahanmuutto on Sassenin mielestä ainakin osittain seurausta valtioiden ja taloudellisten toimijoiden teoista. Siten maahanmuuton käsitteleminen yksittäisen muuttamaan pyrkivän yksilön toimintana johtaa harhaan, ja tämän taustaoletuksen purkaminen vaikuttaa siihen, miten maahanmuuttokysymyksiä käsitellään politiikassa ja miten niistä teorisoidaan tieteessä.¹²⁹

3.3. Seurauksia

Ongelman esityksen analyysissä keskeistä on ymmärtää esitys interventioksi itse tilanteeseen. Analyysi pyrkii avaamaan ongelman esityksiä ja arvioimaan, mihin tällainen ongelman esitystapa johtaa – ja aivan yhtä olennaisena osana, mihin se ei johda.

3.3.1. Deterrenssi

EU pyrkii laittoman maahanmuuton torjunnassa luomaan tilanteen, jossa rationaalinen yksilö toteaa laittoman maahanmuuton olevan kannattamaton vaihtoehto. ”Tiukka politiikka laittoman maahanmuuton ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi voisi vahvistaa **laillista maahanmuuttoa koskevien selkeiden ja avointen EU:n sääntöjen** uskottavuutta komission toimintapoliittisen suunnitelman mukaisesti.”¹³⁰ Maahanmuuttopolitiikan tärkeimpiä välineitä tässä tehtävässä on uskottavan deter-

---

¹²⁷ Sassen (1998), s. 8.

¹²⁸ Iso-Britanniassa suosittu kampanjaiskulause on ”We Are Here Because You Were There” (Me olemme täällä koska te olitte siellä), suomennos RH.

¹²⁹ Sassen (1998), s. 8.

¹³⁰ KOM(2006) 402 lopullinen, 2/11. Lihavointi alkuperäinen.

renssin luominen. Deterrenssiä ei tiedonannossa nimetä deterrenssiksi, vaan sitä rakennetaan useilla tavoilla politiikan eri tavoitteiden yhteydessä.

EU:lle on tärkeää luoda unionista yhtenäinen alue, jossa yhdenkään maan maahanmuuttopolitiikka ei muodosta heikkoa lenkkiä. EU ei valvo sisärajojaan, joten EU:n ulkorajat muodostavien maiden ja ”sisävaltioiden” on luotava keskinäiseen solidaarisuuteen vedoten järjestelmä, jossa sekä maahanmuuttokäytännöt ja niiden valvonta muodostavat tiiviin kokonaisuuden. ”**Jäsenvaltioiden välinen solidaarisuus, keskinäinen luottamus ja vastuun jakaminen** ovat keskeisiä edellytyksiä alueella, jolla ei ole sisärajoja. Erityisesti laittoman maahanmuuton paineet kohdistuvat ulkorajoja valvoviin jäsenvaltioihin.”¹³¹

Deterrenssin toimivuuden takaamiseksi on kehitettävä sekä maahanmuuttolainsäädäntöä että mahdollisuuksia sen toteuttamiseen. Käytännössä tämä merkitsee rajavalvonnan tiukentamista ja sen seurauksena itse rajan määrittelyn hämärtymistä. Rajan paikan ja luonteen muuttumista käsitellen myöhemmin tässä luvussa. Turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädännön tulee noudattaa niukkaa linjaa kaikissa jäsenmaissa, jotta yhteen EU:n jäsenvaltioon laillisesti tullut henkilö ei pääse laillisesti myös muihin jäsenmaihiin ja näin voi käyttää höllempää järjestelmää hyväkseen. Samaa viestiä rakennetaan keskittämällä huomio usealla eri osa-alueella – kuten pimeä työvoima, laillistamismenettelyt, turvalliset matkustusasiakirjat jne. – yhtenäiseen viestiin ulospäin: meidän käytäntömme ovat kovia, me emme epäröi käyttää tiukinta mahdollista menettelyä teidän kohdallanne. Näistä käytännöistä muodostuu siten myös symbolisia: ne toimivat semio-tekniikkana, jonka tarkoituksena on välittää EU:n tiukka suhtautuminen laittomaan maahanmuuttoon.¹³² Foucault’ kutsuu semio-tekniikaksi käytäntöjä, joissa rangaistusta käytetään viestinä. Rike yhdistetään rangaistuksen välityksellä kipuun ja toivottu käytös onnellisuuteen tai ainakin kivun välttämiseen. Rangaistuksen ja rikkeen yhteenliittämisen seurauksena jokaisesta yksilöstä muodostuu samalla rationaalinen subjekti, jonka oletetaan pystyvän valitsemaan toivotun ja ei-toivotun käytöksen välillä. Semio-tekniikan päämääränä on deterrenssi, ei-toivotun käytöksen estäminen.¹³³ EU käyttää deterrenssin semio-

---

¹³¹ KOM(2006) 402 lopullinen 2/7. Lihavointi alkuperäinen.

¹³² Foucault (1977), s. 93-103.

¹³³ Dean (1991), s. 184-185.

tekniikkaa, jolloin laittomiin maahanmuuttajiin kohdistetut toimet (sijoittaminen vastaanottokeskuksiin, nopeutetut käsittelyajat, pikapalautukset ja sosiaaliturvan pienentäminen jne) ovat itse asiassa tarkoitettu viestiksi kaikille mahdollisille maahanmuuttajille: älkää yrittäkö laittomiksi maahanmuuttajiksi tai joudutte kärsimään. Samalla mahdollisista maahanmuuttajista tehdään liberalistisen maailmankatsomuksen mukainen itse-säätelevä rationaalinen subjekti, joka kykenee punnitsemaan vaihtoehtojaan. Mitchel Deanin semio-tekniikan kuvausta mukaillen, maahanmuuttajaa estää toimimasta EU:n kannalta oikein vain keinotekoiset esteet, jotka voidaan poistaa oikealla tiedolla. Oikea (EU:n välittämä) tieto ohjaa potentiaalista maahanmuuttajaa kohti vastuuta itsestään ja toimimaan oikein.¹³⁴

3.3.2. Kysymys turvallisuudesta

EU:n tavoitteenasettelun keskittyminen deterrenssiin horjuttaa sen politiikan legitimiyyttä. Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikka on osa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden osa-aluetta. Näistä kolmesta turvallisuus määrittyy tiedonannossa ensisijaiseksi ja vain ”meidän” turvallisuudeksemme, muille ”turvallisuus” merkitsee tosiasiallista hengenvaaraa. ”Turvalliset rajat” suorasukaisesti valvontaa, kuten jo otsikossa todetaan: ”Turvalliset rajat – ulkorajojen yhdenmukainen valvonta.”¹³⁵ Valvonta on turvallisuuden synonyymi ja otsikossa voisi olla ajatusviivan sijasta yhtäläisyysmerkki. Otsikon jälkeen listataan teknisiä toimenpiteitä, joilla pidetään uhka eli vilpilliset maahanmuuttajat poissa, kuten biometriset passit ja erilaiset tekniset tietojärjestelmät, joilla valvotaan ihmisten liikkuvuutta. Turvallisuuden korostaminen on myös polkenut jalkoihinsa vapauden ja oikeuden, tänne pyrkiville EU:lla ei ole antaa juuri kumpaakaan. Näin EU rakentaa turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa turvallisuusrakennelmana, jossa turvallisuusdiskurssi kietoutuu yhteen turvallisuusteknologian kanssa ja turvallisuus määrittyy meidän turvallisuudeksemme teknisin keinoin. Markus Mervolan mukaan kehystämällä maahanmuutto turvallisuuskysymykseksi luodaan samalla poliittinen mekanismi, jolla hävitetään eurooppalaisten vastuu maahanmuutosta ja aiemmin käsitte-

---

¹³⁴ Dean (1991), s. 216.

¹³⁵ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/b.

lemistäni diskurssin eleyistä seurauksista.¹³⁶ EU:n diskurssissa vastuunkanto eleyistä seurauksista on mahdotonta, koska ”meidän” on suojauduttava ”heidän” aiheuttamaltaan uhalta. Onkin mielenkiintoista, että EU:n määritelmän mukaan meidän vaarallisimpia uhkiamme ovat köyhät, eritoutiset ja mahdollisesti eriuskoiset eli toisenlaiset kuin me. Feketen mukaan kylmän sodan jälkeen kommunismin on korvannut köyhyyden pelko.¹³⁷ EU:n diskurssissa maahanmuuttajat positioidaan uhaksi. Vetoaminen turvallisuuteen luo myös käsityksen poikkeustilasta, jolloin on hyväksyttävää käyttää poikkeuskeinoja, kuten esimerkiksi säilöönottoa ja vapauden pidättämistä ilman aikarajaa ja oikeuden päätöstä. Poikkeustila on kuitenkin illuusio aikana, jolloin poikkeusmenettelyistä on tullut hyväksytty ja pysyvä käytäntö.¹³⁸

Muurin rakentamiseen keskittyvä politiikka luo surullisen kuvan maailman jakautumisesta yhä uusien muurien avulla. Muurilla rakennetaan valheellista kuvaa turvallisuudesta, joka tosiasiasa on vain yhä intensiivisempää valvontaa kaikkialla: työpaikalla, sosiaalivirastoissa, laivoilla, lentokoneissa ja junissa. Muurit sulkevat sisälleen myös agambenilaisen leirin, joka näyttäytyy nykypolitiikan paradigmana.¹³⁹ Parvikon sanoin eurooppalaisen kulttuurin suuri ylpeys, valistuksen projekti, muuttuu muurien myötä omaksi irvikuvakseen, ”jossa kiihkeästi tavoiteltu poliittinen vapaus olisi kääntynyt totaaliseksi kontrolliksi ja mielivallaksi.”¹⁴⁰

Muurit on historiassa revitty alas aikanaan. EU:lla voi olla edessä todellinen ongelma, jos epätasearvo EU:n sisälle jäävän hyvinvoinnin ja ulkona odottavan kurjistumisen välillä kehitty samalla tavalla kuin nykyisin. Turvallisuuteen vedotaan usein, mutta ihmisten – jopa eurooppalaisten – turvallisuuden kannalta olisi parempi, jos elintason epätasaiseen jakautumiseen ja sen rakenteellisiin syihin puututtaisiin myös EU:n toimesta sen sijaan, että vastuu maahanmuutosta yritetään syyä muiden kannettavaksi.

---

¹³⁶ Helsingin Sanomat 17.11.2003, ”EU väistää vastuunsa maahanmuuttajien kohtelusta”, vieraskynä.

¹³⁷ Fekete (2001), s. 23.

¹³⁸ Helsingin Sanomat 17.11.2003, ”EU väistää vastuunsa maahanmuuttajien kohtelusta”, vieraskynä.

¹³⁹ Agamben (2001), s. 35-41.

¹⁴⁰ Parvikko (2002a), s. 56.

3.3.3. Rajojen pirstoutuminen ja venyminen

Aikaisemmin esitin, että EU:n valitsema tie maahanmuuttopolitiikassa lisää rajavalvonnan tarvetta ja siten vaikuttaa myös siihen, missä raja sijaitsee ja millainen se on. Maahanmuutto on alue, jossa territoriaalisen valtiotoimijan valvoessa aluettaan voisi kuvitella perinteisten rajojen olevan voimissaan. Kuitenkin myös muuttoliikkeen kohdalla rajat ovat osittain irronneet alkuperäisistä yhteyksistään. EU:n Välimeren alueen maiden rajat ovat muuttaneet muotoaan: pohjoisrajat ovat auenneet EU:n väestön vapaalle liikkumiselle, kun taas etelärajasta vesialueilla on muodostunut merkittävä ensimmäisen ja kolmannen maailman raja. Toisaalta rajat ovat siirtyneet teollisuusmaiden sisälle, globalisoituneihin kaupunkeihin, jotka ovat jakautuneet voimakkaasti väestönsä suhteen ja joissa kansainvälisetkin rajat piirtyvät kauas sisämaahan lentokentille.

Laittomaan maahanmuuttoon kohdistetut toimenpiteet muokkaavat rajoja entisestään. Rajoista halutaan tehdä ”turvalliset” – kysymys kuuluu, kenelle turvalliset? Tässä yhteydessä ”turvallisuus” on kaksikasvoinen Janus. EU:n turvallisuus voi tarkoittaa konkreettista hengenvaaraa muille. Raja ei ole vain linja maastossa, fyysinen sijainti jossakin tai edes sen symboli. Raja on diskursiivisten ja ei-diskursiivisten käytäntöjen kokoelma.¹⁴¹ Tällaisia käytäntöjä ovat passit, viisumit, terveystodistukset, kutsukirjeet, läpikulkuoikeudet, henkilöpaperit, vahtitornit, kauttakulkualueet, lait, säädökset, tullit, rajavartiosto- ja terveystoimikunnat jne. Tämä kaikki muodostaa rajasta toimivan koneiston, mutta koneistoa ei tule ymmärtää valmiina ja staattisena. Kyse on risteävistä käytännöistä, joilla jokaisella on oma historiansa, tekniset ja poliittiset ehtonsa ja oma ajallisuutensa, sekä tavasta, jolla käytännöt muodostavat toimivan yksikön. Jokaisen käytännön kohdalla voidaan pohdita, miten ne vaikuttavat väestöjen poliittiseen koodistoon ja liikkuvuuteen, poliittiseen jakoon haluttuihin ja syrjittyihin, maahanmuuttajan kohdalla paitsi tilan myös ajan kokemiseen. Käytäntöjen merkitys vaihtelee arkipäiväisestä elämän ja kuoleman kysymyksiin.¹⁴² Raja muodostaa sisälleen sulkemastaan ihmisjoukosta kansalaisia, joilla on suvereenin valtion antama oikeus tiettyyn maa-alueeseen. Samalla se tuottaa kansalaisuuden kääntöpuolen: maahanmuuttajat, lailliset ja laittomat,

---

¹⁴¹ Walters (2002a), s. 572.

¹⁴² Walters (2002a), s. 572.

turvapaikanhakijat ja vierastyöläiset. Ihmisen ”laittomuus” on sellaisen valtiojärjestelmän tuote, jossa pidetään kiinni maailman väestön jakaantumisesta alueellisiin valtioihin.¹⁴³

Raja on institutionaalinen paikka, jossa viranomaiset voivat kerätä erilaista tietoa väestöstä. Tässä mielessä raja tuottaa väestön tietoisena ja hallittavana yksikkönä.¹⁴⁴ Valtio saa rajan kautta lisää tietoa väestöstään, varsinkin kun tarkastelemme rajan pirstoutumista myös valtion sisälle: työvoimatoimistoon, sosiaalivirastoon, vastaanottokeskuksiin. EU:n laittoman maahanmuuttoon kohdistamat toimenpiteet lisäävät tätä rajan pirstoutumista ja siirtymistä fyysiseltä maarajalta yhteiskuntien sisään. Työnantajista tulee rajaviranomaisia säädöksillä, jotka edellyttävät työnantajien tarkastavan työnhakijan oleskelu- ja työlupatiedot ennen palkkaamista. ”Esimerkiksi työnantajilta voidaan edellyttää, että ne tarkistavat kolmansien maiden kansalaisten tilanteen oleskelu- ja työlupien myöntämisestä vastaavilta viranomaisilta ennen työn tarjoamista.”¹⁴⁵ Samoin käy liikenteenharjoittajille, joiden tulee osallistua laittoman maahanmuuton ehkäisyyn Schengenin yleisopimuksen artiklan ja kahden EU-direktiivin perusteella.¹⁴⁶ Rajat paitsi siirtyvät yhteiskuntien sisään, myös venyvät niiden ulkopuolelle. Maahanmuuttopolitiikassaan EU pyrkii estämään ihmisten pääsyn EU:n alueelle. Tiedottamisella, tiedonkeruulla, biometrisillä tunnistimilla, liikenteenharjoittajilta vaaditulla kontrollilla ja muilla keinoilla raja kohtaa maahanmuuttajaksi pyrkivän jo lähtömaassaan. Rajan aiempi suhteellinen pysyvyys on muuttunut rantaviivan kaltaiseksi tilannesidonnaiseksi linjaksi, joka välillä vetäytyy ja välillä etenee. Aiemmissa keskusteluissa¹⁴⁷ on esitetty vastaanottokeskusten perustamista kolmansiin maihin, jolloin ihmisten luokittelu ja karsinta tapahtuisi ennen EU:n alueelle pääsyä. Tällöin raja venyisi EU:n fyysiseltä rajalta sen ulkopuolelle vastaanottokeskuksiin ja pakolaisleireille. Fekete väittää, että tosiasiaassa EU päätti 1999 Tampereen huippukokouksessaan muuttaa kolmannen maailman maat omiksi maahanmuuttoviranomaisiksi, joiden velvollisuutena on estää mahdollisesti laittomiksi maahanmuuttajiksi aikovien matkustaminen jo

---

¹⁴³ Walters (2002a), 572.

¹⁴⁴ Walters (2002a), 572-573.

¹⁴⁵ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/f/38.

¹⁴⁶ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/1/53.

¹⁴⁷ Ks. Blair (2003), ”EU to revisit asylum camp debate.” Euobserver, 27.9.2004, ”Eu meets on migrant camp proposal.” BBCNews, 17.10.2004.

ennen matkalle lähtöä.¹⁴⁸ Samalla myös vastuu muuttoliikkeestä siirtyy maahanmuuttajiksi aikovien lähtö- tai kauttakulkumaille, mutta Feketen mukaan näiltä mailta samalla viedään suvereniteetti eli mahdollisuus itse päättää kansalaistensa liikkuvuudesta ja sen rajoittamisesta.¹⁴⁹

3.3.4. Valtioiden vastuu ja siitä vaikeneminen

EU:n tapa esittää ongelma sisältää oletuksen yksilöstä rationaalisena toimijana, jonka valinnat aiheuttavat ”laittoman” maahanmuuton. Rationaalisen yksilön nostaminen keskeiseksi toimijaksi ohjaa myös EU:n tapaa puuttua tähän itse määrittelemäänsä ongelmaan. Laittoman maahanmuuton muotoileminen yksilön valinnan seuraukseksi antaa mitättömät mahdollisuudet käsitellä niitä talouden ja politiikan rakenteita, jotka aiheuttavat muuttovirtoja. EU:n maahanmuuttopolitiikan suurimmat hiljaisuudet koskevat juuri sitä EU:n omaa toimintaa (ja EU:n jäsenmaiden mennyttä toimintaa), joka on saanut ja saa aikaan ”paineen” ja ”kriisin” ulkorajoille. Laittoman maahanmuuton torjunnassa keskusteluun tuodaan mukaan kehitysapu ja -yhteistyö välineinä, jolla voidaan puuttua muuttoliikettä aiheuttaviin tekijöihin. Kyse on kuitenkin avusta, jota EU on valmis antamaan kolmansille maille vain siinä mielessä, että kolmannet maat ratkovat juuri EU:n määrittelemiä ongelmia. ”Muuttoliikekysymykset ovat myös tulevaisuudessa osa EU:n strategioita kehitysmaiden auttamiseksi tiiviissä yhteistyössä kyseisten maiden kanssa. EU auttaa kehitysmaakumppaneitaan vahvistamaan kykyään hallita muuttovirtoja paremmin ja torjua ihmiskauppaa silloin, kun se on asianmukaista ja siitä sovitaan.”¹⁵⁰

Saskia Sassen on käsitellyt valtioiden vaikenemista omasta osuudestaan muuttovirtoihin. Sassenin mukaan lähihistoria osoittaa, miten yhden maahantuloreitin sulkeminen lisää toisella tapaa maahan pyrkivien määrää.¹⁵¹ Euroopan unioni on 1980-luvulta lähtien yhtenäistänyt ja tiukentanut turvapaikkalainsäädäntöään ja käytännössä lähes lopettanut turvapaikka-käsitteen. Tiukentuneen turvapaikkakäytännön takia laittomasti maahan pyrkivien määrä on kasvanut vastaavasti.

---

¹⁴⁸ Fekete (2001), s. 27-28.

¹⁴⁹ Fekete (2001), s. 28.

¹⁵⁰ KOM(2006) 402 lopullinen, 3/a/16.

¹⁵¹ Sassen (1998), s. 13.

Valtiot eivät myöskään yksiselitteisesti ole vain passiivisia vastaanottajia, Sassenin mielestä valtiot kykenevät kontrolloimaan kansainvälistä muuttoliikettä. Muuttoliike on sidoksissa taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja poliittisiin yhteyksiin. Valtiot kenties itsepintaisesti haluavat pitää muuttoliikettä yksilöiden valintojen muodostamana virtana, jolla ei ole mitään tekemistä muiden poliittisten prosessien kanssa. Sassenin mukaan ne eivät kuitenkaan voi paeta seurauksia, joita eri prosessien yhtymisellä todellisuudessa on. Globaali dynamiikka kietoo yhteen niin ihmisten kuin pääomankin virrat, eivätkä valtiot voi paeta näiden ilmiöiden seurauksia – saati seurauksia, joita EU:n ja valtioiden itsepintaisesti harrastamalla maahanmuuttokysymysten eristämällä on.¹⁵²

Sassenin näkemyksissä on sopivasti tarttumapintaa myös ongelman esityksen ruotimiseksi. EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssin suora seuraus on juuri kontrolliin keskittyminen. Kun ongelmana ovat nimenomaan yksittäisten ihmisten teot ja valinnat, jolloin vain yksilölle itselleen lankeaa niistä vastuu, valtiot voivat keskittyä ongelman hoitamiseen kontrollin avulla. Näin ongelman hoito eristetään muista yhteyksistä (koska niitä ei ole nähtävillä) ja maahantulokontrolli nähdään riittävänä keinona toimia. Näin ongelman esityksestä (maahan tulee ihmisiä, joita ei toivota) on seurauksena kontrolli (ihmisten tuloa täytyy säädellä), josta seurauksena ovat kontrollin ongelmat (laittomien kohtalo epäihmisinä). Kontrolli toimii EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssin mukaisesti, minkä vuoksi näen tutkimukseni tehtävänä puristaa kyseisestä diskurssista esiin sekä hiljaisuuksia että mielestäni ongelmallisia puhetapoja. Tässä tehtävässä metodisena apuna toimivat aiemmin esitellyt kysymykset subjektiviteetin rakentumisesta, puheoikeudesta ja diskurssin eleyistä seurauksista. Seuraavissa kappaleissa keskityn aiempaa suuremmin vastaamaan näihin kysymyksiin.

3.3.5. Maahanmuuttajan subjektio ja subjektiviteetti

Sekä EU:n että myöhemmin käsiteltävässä aktivistien diskurssissa merkittävä ongelman esityksen seuraus on maahanmuuttajan subjektio diskurssissa. Positione diskurssissa määrää sen, miten meidän on mahdollista toimia. Position myötä määrittyy, millaisia käsitteitä, mielikuvia,

---

¹⁵² Sassen (1998), s. 13.

metaforia ja puhetapoja subjektilla on käytössä. Käsitksemme siitä, ketä olemme ja mikä on meille siksi mahdollista ja mahdotonta, mikä on oikein ja hyväksyttävää, mikä väärin ja ei-hyväksyttyä, määrittäyty omasta subjektipositioistamme diskurssissa. Toiset positiot ovat pysyvämpiä kuin toiset ja siten vastaus kysymykseen ”ketä me olemme?” vaihtelee sen mukaan, miten jatkuvassa muutostilassa neuvottelemme oman asemamme muiden kanssa. Oma subjektiivinen käsitys itsestämme koostuu subjektipositioistamme eri diskurssissa, ja osa näistä positioista on pysyvämpiä kuin toiset.¹⁵³

Tiedonannossa viitataan maahanmuuttajiin, jotka ”eivät todellisuudessa ole kansainvälisen suojelun tarpeessa.”¹⁵⁴ Tässä(kin) tapauksessa ”todellisuus” on täysin EU:n määrittelemä asia, ”suojelun tarve” on konstruktio, joka elää poliittisessa ilmapiirissä. EU voi turvapaikkasäädöksiä tehdessään vedota lähinnä omaan määritelmäänsä siitä, mitä ovat edellytykset ”kansainvälisen suojelun tarpeelle”. Samalla ”kansainvälisen suojelun tarpeesta” tulee EU:n diskurssissa totuus, jota ei tarvitse selittää tai perustella. Negatiivisesta määritelmästä ”ei kansainvälisen suojelun tarpeessa” tulee osa laittomien maahanmuuttajien subjektipositiota ja heidän asemansa EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssissa määrittäyty kielteiseksi kahdella tavalla: ”ei suojelun tarpeessa” määrittää suojelun ulkopuolelle, mutta se myös määrittää turvapaikanhakijan ainakin jossain määrin moraaliltaan epämääräiseksi. Lienee paikallaan selittää tätä väitettäni hieman lisää. Tiedonannossa maahanmuutosta käytetään esimerkiksi nimityksiä ”kolmansien maiden kansalaisten laitton maahanmuutto” tai ”laittomat maahanmuuttajat”. Kävin tiedonannon läpi ja listasin kaikki muotoilut, joilla pyritään viittaamaan *ihmisiin*, ei ilmiöön. Listasta tuli seuraavanlainen: ”saapuvat jäsenvaltion alueelle laittomasti”, ”käyttävät usein väärää tai väärennettyjä asiakirjoja tai [...] järjestäytyneiden rikollisverkostojen apua”, ”jääkin sallittua kauemmaksi ajaksi tai muuttaa oleskelutarkoitusta ilman viranomaisten lupaa”, ”kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat saattavat jäädä lopullisen päätöksen jälkeen maahan”, ”pimeä työvoima”, ”eivät todellisuudessa ole kansainvälisen suojelun tarpeessa”, ”laittomat maahanmuuttajat”, ”ihmiskauppaverkostojen uhreja, joita työnantajat käyttävät hyväkseen”, ”ulkorajalla vallitseva erityinen painetilanne”, ”[ihmiskaupan] uhri”, ”oleskeluoikeutensa vastaisesti työskentelevä henkilö”, ”pimeä työntekijä”. Uhria lukuunottamatta

---

¹⁵³ Burr (1995), s. 145-146.

¹⁵⁴ KOM(2006) 402 lopullinen, 2/5.

kaikki maahanmuuttajiin viittamiseen käytetyt ilmaisut ovat kielteisesti latautuneita. Laittomiksi nimettyjen ruumiiden subjektipositio on määritelty hyvin kielteiseksi: tällaiset henkilöt ovat epärehellisiä huijareita, kenties hieman tyhmiä ihmiskaupan uhreina, koska ovat suostuneet maksamaan suuria summia ihmiskaupan järjestäjille, uhreinakin hieman epämääräisiä. Uhriudesta ihmiskaupasakin puhuttaessa tuodaan esiin viattomat sielut eli naiset ja lapset. Kun kuvaus ”ei suojelun tarpeessa” liitetään näihin muihin ilmaisuihin, muodostuu käsitys, että turvapaikanhakija on kenties pyrkinyt käyttämään järjestelmää hyväkseen. Kielteinen subjektipositio on riisuttu lähes kaikesta ihmisyydestä ja potentiaalisesta hyvydestä. Pahemmaksi tilanteen tekee se, että lähtötilanteena ollut rationaalinen toimija on *valinnut* tämän, eli hän EU:n diskurssin puitteissa on tietoisesti valinnut olla epärehellinen ja on siten myös moraalisesti arveluttava. Alessandro dal Lago kutsuu turvapaikanhakijoita, maahanmuuttajia ja pakolaisia epähenkilöiksi, jotka ovat yhteiskunnan silmissä kutistuneet biologisiksi ruumiiksi.¹⁵⁵ Sanat, joilla maahanmuuttajiin viitataan, eivät koskaan viittaa maahanmuuttajan olemassaolon autonomiseen luonteenpiirteeseen, vaan siihen, mitä hän ei ole suhteessa meihin eli ei eurooppalainen, ei laillinen, ei kansalainen, ei syntyperäinen, ei yksi meistä. Tätä kieltä vastaa sosiaalinen näkymättömyys ja siksi he menettävät persoonansa silmissämme ja he muuttuvat epähenkilöiksi, jotka voimme torjua.¹⁵⁶ Epähenkilöittäminen kietoutuu yhteen turvallisuusdiskurssin ja turvallisuuteknologian kanssa ja mahdollistaa EU-puheen sellaisena kuin se ilmenee tiedonannossa ja EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssissa. Samalla se toteuttaa ulossulkemisen logiikkaa, jossa ulossulkeminen on mahdollista kriminaaliksi leimaamisen jälkeen. Ulossulkemisen logiikka toteutuu myös siinä, miten samalla vahvistetaan meitä eurooppalaisina, laillisina, syntyperäisinä ja kansalaisina.

3.3.6. Kenellä on puheoikeus ja mitä saa sanoa?

Tiedonantoa lukiessa on vaikea kuvitella lukevansa tekstiä, joka käsittelee inhimillistä toimintaa, tai ihmisiä ylipäätään. Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa toteutetaan kielellä, josta ihminen on etäännytetty. Dal Lagoa mukailen kyse on paikoiltaan siirretystä kielestä, jolloin kieli ei viittaa

---

¹⁵⁵ Dal Lago (1999).

¹⁵⁶ Dal Lago (1999), s. 272.

tapahtumiin eikä niiden seurauksiin henkilöille.¹⁵⁷ Dal Lago väittää, että juuri juridisesti ja sosiaalisesti illegitiimit muukalaiset ovat heikkoudessaan kaikkein alttiimpia sille, että heistä puhutaan näin ja että heistä luodaan epähenkilöitä.¹⁵⁸

Carol Cohnin kokemukset¹⁵⁹ turvallisuusanalyttikkojen keskellä muistuttavat suuresti omaa kokemustani tätä työtä tehdessäni. Ensimmäisenä herää utelias kysymys: miten he voivat puhua noin? Havaitsen kuten Cohn turvallisuusdiskurssissa, että EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssissa joistakin asioista ei puhuta, ne suljetaan ulkopuolelle. EU:nkin käyttämä teknostrateginen kieli on maskuliinista ja se korostaa järkeä, tekniikkaa ja logiikkaa feminiinisiksi leimattujen tunteiden, luonnon ja intuition sijaan. Länsimainen ajattelu on jaettavissa dikotomioihin kuten mieli-ruumis, kulttuuri-luonto, ajattelu-tunne, objektiivisuus-subjektiivisuus jne., joista ensimmäinen arvotetaan maskuliiniseksi ja arvokkaammaksi kuin jälkimmäinen feminiininen. Maskuliinisen teknostrategisen kielen avulla asiat ovat jaettavissa arvostettuihin maskuliinisiin ja ylenkatsottuihin feminiinisiin. Kun tiettyyn asiaan viitataan feminiinisenä, se samalla saa kielteisen ja vähättelevän arvon.¹⁶⁰ Näin ollen yhteydessä, jota määrittää maskuliininen teknostrateginen kieli, kuten EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssissa, on lähes mahdotonta edes *puhua* toisin. Ja vaikka puhuminen jotenkin onnistuisikin, ”väärällä kielellä” kuulluksi tuleminen on vaikeaa. EU:n diskurssi on täynnä teknostrategisia ilmaisuja kuten ”laaja-alaisen lähestymistavan tarve”, ”tarkoitukseen varatut rahoitusvälineet”, ”yhteisymmärrys yhdenntystä rajavalvonnasta”, ”yhdenntetty teknologinen lähestymistapa”, ”kausityöntekijäjärjestelmä”. Kieli on täynnä ilmaisuja, joilla voidaan puhua maahanmuuton yhteydessä sovellettavista teknisistä ratkaisuista, mutta se on köyhä kun pitäisi puhua ihmisistä. Sana ”ihminen” on mainittu kerran 12-sivuisessa asiakirjassa: ”Lisäksi huomattava määrä ihmisiä tulee laillisesti maahan voimassaolevalla viisumilla tai viisumivapaassa järjestelmässä, mutta jääkin sallittua kauemmaksi ajaksi tai muuttaa oleskelutarkoitusta ilman viranomaisten lupaa.”¹⁶¹ Yhteisen kielen puuttumisen seurauksena jo ennalta kielteisellä subjektipositiolla varustettu maahan-

---

¹⁵⁷ Dal Lago (1999), s. 270.

¹⁵⁸ Dal Lago (1999), s. 272.

¹⁵⁹ Ks. Cohn (1987) ja (1992).

¹⁶⁰ Cohn (1992), s. 22.

¹⁶¹ KOM(2006) 402 lopullinen, 1/3.

muuttaja vaientuu kokonaan. Maahanmuuttajien puolustajien taas tulee kohdata hegemonisen diskurssin haastamisen ongelma: käyttäkö samaa teknostrategista kieltä, jolla on hankala ilmaista vastarintaa vai pyrkiäkö tulemaan kuulluksi omalla äänellä? Kieli liittyy myös aiemmin mainittuun puheoikeuteen: mitä voidaan sanoa ja ajatella, kuka voi puhua, milloin, missä ja millä auktoriteetillä. EU:n diskurssissa äänessä on virkamies, joka kykenee ajattelemaan ja puhumaan teknostrategisen kielen puitteissa kontrollista, rahoitusvälineistä ja takaisinottosopimuksista. Virkamiehen puheoikeus ei kuitenkaan yllä siihen asti, että hän pystyisi puhumaan jäljettämiin kadonneista ihmisistä, tavarakontteihin tukehtuneista kiinalaisista tai raskaana olevien naisten ruumiista, jotka ajelhtivat rannalle hengenpelastajien löydettäväksi. Puheoikeutta rajoittaa EU:n diskurssin määrittyminen turvallisuusdiskurssiksi, jolloin ”meidän turvallisuutemme” rajaa puheen ulkopuolelle meidän vastuamme diskurssin eleyistä seurauksista.

EU:n diskurssissa rationaalisuus elää kaksisuuntaisesti. Aiemmin käsittelin oletusta rationaalisesta yksilöstä toimenpiteiden kohteena. EU suuntaa diskurssissaan rationaalisuuden myös itseensä. Tässä tapauksessa rationaalisuus on miehisen ihanteen mukainen ihannekuva EU:sta itsestään rationaalisena, objektiivisena ja tehokkaana toimijana, joka kykenee ratkaisemaan sen eteen asetetut ongelmat teknisillä ratkaisuilla. EU kirjaa tiedonantoonsa seuraavan lauseen: ”EU:n ja jäsenvaltioiden on kannustettava rationaalista keskustelua, joka perustuu puolueettomiin tietoihin, esimerkiksi laatimalla tehokkaita EU:n säädöksiä ja panemalla ne täytäntöön.”¹⁶² Ihannekuva vaientaa diskurssista yhtenäisyyden puutteen, hallinto-ongelmat, demokratiavajeen ja muut ongelmat. Nostamalla itsensä ihanteellisen rationalismin jalustalle, EU kaventaa mahdollisuuksiaan toimia ja käydä keskustelua ympäristönsä kanssa. Jalusta on vankila kuten mikä tahansa pieni tila.¹⁶³

3.3.7. Diskurssin eleyt seuraukset

Diskurssin eleyt seuraukset liittyvät käsitteeseen diskursiivisista interventioista. Jos muutosta ja mahdollisuutta liikkua diskurssien välillä haetaan keskittymällä ainoastaan diskursiivisiin interven-

---

¹⁶² KOM(2006), 402 lopullinen, 2/12.

¹⁶³ Tulva 4/2004.

tioihin, seuraa siitä tiettyjä ongelmia. Jos tapamme ajatella perustuu sosiaalisesti konstruoituihin merkityksiin, diskursiivinen interventio puhtaimmillaan tarkoittaisi siis vain sitä, että haastamme nuo merkitykset. Diskursiivisessa maailmassa, johon Bacchi diskurssit sijoittaa, toimivat myös ei-diskursiiviset tekijät. Keskittyminen ainoastaan diskursiivisiin interventioihin ohittaa fyysiset ihmiset ja ruumiit, jotka elävät diskursseja todeksi.

EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssin eletty seuraus on epäinhimillinen kohtelu, jonka kohteeksi laittomiksi nimetyt ruumiit joutuvat. EU:n hygieeninen virkamiespuhe aiheuttaa vapaudenriistoja, hengenmenetyksiä, yksinäisyyttä perheestä ja köyhyyttä diskurssin kohteille. Nämä ovat diskurssin materiaalisia seurauksia, joita ihmiset kokevat. Kun EU viittaa paineeseen ulkorajoilla, maahanmuuttajiksi pyrkivät elävät ruumiissaan sen todeksi Kanarian saarten ahtaissa vastaanotto-keskuksissa, rynnäköidessään suoja-aitojen yli Espanjan Melillaan ja Ceutaan, piileskellessään Nerjan rannoilla tai kärsiessään janosta kalastajaveneessä Atlantilla. EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttodiskurssin perustuminen pitkälti uskottavaan rajavartiointiin ajaa ihmiset ahtaalle ja kuolemanvaaraan ”turvallisilla rajoilla”.

3.4. Lopuksi

Euroopan unionin maahanmuuttopolitiikkaa analysoidessani olen yrittänyt selvittää, millaisiin oletuksiin ja tulkintoihin maailmasta se perustuu. Nämä tulkinnat ohjaavat sitä, millaisia tavoitteita EU luo ja millaisiin käytännön toimenpiteisiin se ryhtyy. Näillä toimenpiteillä on taas omat seurauksensa, kuten esimerkiksi edellä esitetyt maahanmuuttajan subjektipositio ja subjektiviteetti, ja rajan sisällön muuttuminen. Olen myös todennut, että maahanmuuttopolitiikka on osa kansalaisuuden käsitteen järjestymistä, kansalaisuusjärjestelmä legitimoii kansalliset (tai EU:n tapauksessa alueelliset) maahanmuuttopolitiikat. Maahanmuuttopolitiikka ei ole vain reaktio johonkin tilanteeseen, vaan se on aktiivisesti osana tämän maailman rakentumista. Rajat ja ihmisten jako kansalaiseen, maahanmuuttajiin, laillisiin ja laittomiin eivät synny itsestään, vaan ne muodostuvat subjekteiksi ja objekteiksi maahanmuuttopolitiikan käytännöissä. Länsimaissa turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädäntöä pidetään välttämättömyytenä. Se ei kuitenkaan ole luonnollinen tosiasia, vaan hyvin olennainen osa kansallisvaltiojärjestelmän ylläpitämistä. Turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädä-

däntö toteuttaa kaikkine eri osineen periaatetta ihmisten alueellisesta, oikeutetusta jaosta valtioiden kesken. Walters kirjoittaa kansalaisuuden teknologiasta, joka tarkoittaa, että turvapaikka- ja maahanmuuttokäytännöt ovat aktiivisesti osana maailman rakentumista. Moderni kansalaisuusjärjestelmä, jossa ihmiset ovat jaettu suvereenien ja alueellisten valtioiden kesken, ei luonnollisesti tuota itse itseään. Turvapaikka- ja maahanmuuttokäytännöt ovat, kuten diplomatia, talouspolitiikka tai koulutus, käytäntö joka tuottaa ja säätelee subjektejaan ja objektejaan.¹⁶⁴

Satunnainen lukija saattaa pitää jopa naiivina sitä, miten olen ylläolevassa analyysissä käsitellyt EU:n käyttämää kieltä. En voi sanoa olevani kovin yllättynyt kohdattuani vaikeaselkoista ja etäännytettyä virkamieskieltä tutkiessani EU:n asiakirjoja. Olennainen asia tekstin äärellä on ollut päättää hyväksynkö virkamiestekstin sellaisena kuin se on ja jätän sivuun käytetyn kielen kyseenalaistamisen. Tämä olisi kuitenkin mielestäni tarkoittanut tyylin hyväksymisen ”luonnollisena tosiasiana”, eli se on osa juuri sitä mitä haluan tässä työssä haastaa. Tekstin kankeus ja ihmisistä etäännytetty kieli on tehtävä näkyväksi myös luonnollisuuden ja itsestäänselvyden viitan alta, naiiviuden uhallakin. Koska maahanmuutosta puhuessamme Parvikon sanoin politikoidimme ihmiskuntaan kuulumisella¹⁶⁵, on mielestäni välttämätöntä nostaa esiin ja tehdä näkyväksi tekijät, jotka saavat meidät hyväksymään jopa väkivaltaiset ratkaisut muokatessamme poliittista tilaa.

---

¹⁶⁴ Walters (2002b), s. 288.

¹⁶⁵ Parvikko (2002b), s. 3.

4. RASISMIN UHRIT VASTARINNAN DISKURSSISSA

Seuraavassa osuudessa analysoin No One Is Illegal (UK) -aktivistiryhmän julkaisemaa kirjoitusta *Our Manifesto*. Ryhmä arvostelee voimakkaasti Iso-Britannian turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädäntöä ja sen täytäntöönpanoa. *No One Is Illegal*¹⁶⁶ on tunnuslause, jota käyttävät aktivistiryhmät eri puolilla Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa. Yhteistä ryhmille on länsimaisten maahanmuuttojärjestelmien kritisoiminen ja maahanmuuttajaksi pyrkivien kriminalisoinnin vastustaminen. Pääosin NOII-ryhmät muodostuvat länsimaisista aktivisteista, jotka tukevat ”laittomien” maahanmuuttajien omia kampanjoita. Manifestin allekirjoittaneet viisi henkilöä julkaisivat sen NOII (UK):n nimissä. Manifesti on käännetty saksaksi, espanjaksi sekä ranskaksi ja allekirjoittaneet pyytävät levittämään sitä eteenpäin. Aktivismissa ei ole kyse tarkkaan määritellystä yhteisömuodosta, vaan kyse on löyhistä toisiinsa liittyneistä ryhmistä, jotka toimivat yhteistyössä eri kampanjoissa ja toimintamuodoissa. Manifesti on tiivis esitys siihen, mihin kampanjointi pyrkii. Sen voidaan katsoa eurooppalaisessa kontekstissaan edustavan Euroopan unionin alueen sisällä syntynyttä vastarintaa nykyisenkaltaiselle turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikalle, jossa sekä nykyisen politiikan toteuttajat että sitä vastustavat aktivistit ovat eurooppalaisia. Vaikka manifestin on julkaissut brittiläinen ryhmä, saman tunnuslauseen alla toimii useita aktivistiryhmiä eri puolilla Eurooppaa ja nämä ryhmät viittaavat toiminnassaan manifestiin. Manifestin kirjoittanut aktivistiryhmä pitää turvapaikka- ja maahanmuuttokäytäntöjä globaalina ja kansainvälisenä ilmiönä, jolloin sen väittämät ja toimenpiteet pyrkivät koskettamaan ainakin osittain kaikkia valtioita, joissa ihmisten liikkuvuutta säädelään laeilla. Manifestin voidaan siis katsoa sisältävän teesejä, joita aktivistit ajavat läpi länsimaisissa yhteiskunnissa maahan katsomatta. Manifestissa itsessään kontrollin todetaan olevan totaalinen ja kansainvälinen järjestelmä, koska lähes kaikki valtiot pitävät niitä yllä. ”Ne [maahanmuuttokontrollit] ovat kansainvälisiä siksi, että lähes kaikki maat, erityisesti teollisuusmaat, ovat ottaneet ne käyttöön.”¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Kukaan ei ole laitton. Suomennos RH.

¹⁶⁷ ”They are international in the sense that virtually all countries, particularly all industrial countries, use controls.”NOII (UK) (2003), s 2. Suomennos RH. Analyysissä kaikki suomennokset ovat minun ellei toisin mainita.

4.1. Ongelmana kontrolli ja kriminalisointi

Samoin kuin EU:a koskeneessa analyysissä, teen lyhyen yhteenvedon siitä, mikä läpi NOII (UK):n manifestissa esitetään ongelmaksi. Sen jälkeen avaan ongelman esitystä temaattisesti. Aktivistien näkemyksen mukaan ongelma on valtioiden harjoittama ihmisten liikkumisen kontrollointi turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan avulla. ”Maahanmuuttokontrolli kieltää ihmisten oikeuden liikkumisen vapauteen ja oikeuden itse päättää missä he haluavat asua ja työskennellä.”¹⁶⁸ Valtioiden harjoittama ihmisten liikkuvuuden kontrolli aiheuttaa ihmisten kriminalisointia ja eriarvoisuutta. ”Ihmisiä ei pitäisi tuomita ’laittomiksi’ siksi, että he ovat joutuneet vastakkain kasvavassa määrin bruttaalin ja sortavan kontrollijärjestelmän kanssa.”¹⁶⁹ Lainsäädäntö määrittelee yleensä ihmisen teon laittomaksi, joten maahanmuuttolainsäädäntö on ainutlaatuinen poikkeus järjestelmässä määriteltessään ihmisen itsessään laittomaksi. Muuttaessaan toiseen paikkaan ihmisestä tulee ”laiton”. ”Kaikkien muiden lakien kohdalla teko on laiton, mutta maahanmuuttolainsäädännössä ihminen on laiton.”¹⁷⁰ Turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikka myös eriarvoistavat ihmisiä, koska osalta ihmisiä kielletään toisia koskevat oikeudet (kuten työskennellä tai saada sosiaaliapua yhteiskunnalta) vetoamalla kansalaisuuteen. ”Ne [maahanmuuttokontrollit] kieltävät ihmisiltä sellaiset oikeudet, kuten oikeuden tehdä työtä ja oikeuden sosiaali- ja oikeusturvaan, joita nauttivat toiset sen alueen nykyiset asukkaat, jonne maahanmuuttajat haluaisivat muuttaa.”¹⁷¹ Oikeuksien kieltämisellä pyritään myös kyseenalaisin keinoin ehkäisemään maahanmuuttoa. Rankaisemalla jo maahan saapuneita oikeuksien kieltämisellä, ei tarkoituksena ole ainoastaan rangaista juuri tätä henkilöä vaan pyrkiä vaikuttamaan siihen, mitä jotkut muut saattaisivat tulevaisuudessa tehdä. ”Tämän kärsimyksen ainoa tarkoitus on estää toisia, jotka saattaisivat tulla tähän maahan hakemaan turvapaikkaa,

---

¹⁶⁸ ”Immigration controls deny people’s right to freedom of movement and the right to decide where they wish to live and to work.” NOII (UK) (2003), s. 2.

¹⁶⁹ ”People should not be deemed ’illegal’ because they have fallen foul of an increasingly brutal and repressive system of controls.” NOII (UK) (2003), s. 1.

¹⁷⁰ ”Under all other laws it is the act that is illegal, but under immigration law it is the person who is illegal.” NOII (UK) (2003), s. 1.

¹⁷¹ ”They [immigration controls] also deny people access to rights such as the right to work and and the right to social and legal protections enjoyed by some of the current inhabitants of the place to which they migrate.” NOII (UK) (2003), s. 1.

tekemään työtä tai perheensä luo. Ihmisiä ei siten rangaista siitä, mitä he itse ovat tehneet, vaan siitä, mitä muut saattaisivat tulevaisuudessa tehdä.”¹⁷² Aktivistit muotoilevat siten EU:n harjoittaman deterrenssin osaksi ongelmaa. EU:lle deterrenssin rakentaminen on osa ongelman ratkaisemiseksi toteutettavia toimenpiteitä, joka esitetään arvoneutraalina tekniikkana passiivisen toimijan kohtaamaan ongelmaan. Aktivistit kyseenalaistavat deterrenssin sekä moraalisilta perusteiltaan että seurauksiltaan. Toisin kuin hegemonisessa diskurssissa, ongelman ratkaisu ei ole ”laittoman” maahanmuuton vähentäminen, vaan kontrollijärjestelmän poistaminen. ”[Vastaus] on kontrollien, joista tekijät, tuska ja kurjuus sikiää, lakkauttaminen.”¹⁷³

4.2. Taustaletuksia

4.2.1. Vallan alistavuus

Manifestista löytyvän ongelman esityksen kannalta on olennaista, että kontrolli nähdään aina alistavana ja eriarvoisuutta tuottavana. ”Valtava sortorakennelma on rakennettu estämään ihmisten liikkuminen.”¹⁷⁴ ”Maahanmuuttokontrollin alaiset ihmiset ovat dehumanisoitu, heidät on alennettu ei-ihmisiksi, he ovat ei-kukaan. He ovat nykyajan lainsuojattomia. Kuten heidän keskiaikaiset vastineensa, he sijaitsevat lain ulkopuolella ja lainsuojan tuolla puolen.”¹⁷⁵ Kontrolli tuottaa valtaa suhteessa väestöön, rajasta muodostuu intensiivinen vallan paikka. Tämä valta on aina negatiivista suhteessa objektiinsa: se jakaa väestön eri kategorioihin ja päättää, ketkä kuuluvat sisäpuolelle ja ketkä ulkopuolelle. Raja vallan koneistona näyttäytyy aina alistavana, koska mikä tahansa uudistus tai kategorioiden uusjako jättää väistämättä jonkun ryhmän ulkopuolelle. Uusien väestöryhmien

---

¹⁷² ”The sole purpose of this suffering is to deter others who might come to this country to claim asylum, to work or join family here. People are thus punished not for anything they have themselves done, but for what others might do in the future.” NOII (UK) (2003), s. 2.

¹⁷³ ”[The answer] is to abolish the controls on which the agents, the pain and the misery breed.” NOII (UK) (2003), s. 2.

¹⁷⁴ ”A vast edifice of repression is built to prevent the movement of people.” NOII (UK) (2003), s. 2

¹⁷⁵ ”Those subject to immigration control are dehumanized, are reduced to non-persons, are nobodies. They are the modern outlaw. Like their medieval counterpart they exist outside of the law and outside of the law’s protection.” NOII (UK) (2003), s. 1.

lisääminen (esim. naiset tai seksuaaliset vähemmistöt) palvelee ainoastaan vallan sortavuutta, ja tämä vahvistaa määritelmän että sisäpuoli sisältää olemuksessaan aina myös ulkopuolen: ”Mihin asti mikään vaatimus, joka ei täytä täydellistä kontrollien hylkäämisen vaatimusta, on hyväksyttävissä, on mitattavissa sen mukaan miten se ottaa omakseen taistelun kaikkien lainsuojattomien puolesta.”¹⁷⁶ Selvin esimerkki on vallan kyky nimetä yksilö laittomaksi: ”Ihmisiä ei pitäisi tuomita ’laittomiksi’ siksi, että he ovat joutuneet vastakkain kasvavassa määrin brutaalin ja sortavan kontrollijärjestelmän kanssa.”¹⁷⁷ Kontrolli ei rajoitu rajoille, vaan se toimii myös yhteiskunnan sisällä. ”Kontrolli on modernin valtion sisäasia, erityisesti modernin brittiläisen valtion. Ne edellyttävät sortavien ja väkivaltaisten toimien, kuten tarkkailun, vankiloiden ja poliisitoimen laajentumista, muutoksia jotka uhkaavat läpäistä koko yhteiskunnan.”¹⁷⁸

Fasismi ja rasismi ovat manifestissa keskeisiä selittäviä syitä turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan nykytilalle. ”Kuitenkin maahanmuuttolait poikkeavat muista laeista eräällä merkittävällä tavalla. Ne ovat, ainakin osittain, tulosta organisoituneesta fasistisesta toiminnasta.”¹⁷⁹ Lainsäädännön alkuhistoria selitetään fasististen brittijärjestöjen toiminnan tuloksena, jonka kohteena ensimmäisenä olivat 1900-luvun alun Euroopan antisemitismia paenneet juutalaiset. Lainsäädännön historia nähdään jatkumona, jonka kohteeksi ovat joutuneet yhä uudet ryhmät mustista itäeurooppalaisiin, islaminuskoisiin, romaneihin, entisen Neuvostoliiton alueen kansalaisiin... ”Lyhyesti 19. vuosisadan alkupuoli on kontrollia mustia ihmisiä vastaan ja loppupuoli kontrollia ketä tahansa vastaan, joka pakeni sotaa, köyhyyttä, epäjärjestystä tai halusi tulla perheensä luo.”¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ ”The degree to which any demand falling short of total abolition of controls is acceptable can only be measured by the degree in which it takes up the fight for all outlaws.” NOII (UK) (2003), s. 7.

¹⁷⁷ ”People should not be deemed ’illegal’ because they have fallen foul of an increasingly brutal and repressive system of controls.” NOII (UK) (2003), s. 1.

¹⁷⁸ ”Controls are also internal to the modern state and in particular to the modern British state. They require the expansion of repressive and violent activities such as surveillance, security, prisons and policing, changes which threaten to permeate society as a whole.” NOII (UK) (2003), s. 3.

¹⁷⁹ ”However immigration laws are different from other laws in one other significant way. They are the result, at least in part, of organised fascist activity.” NOII (UK) (2003), s. 1.

¹⁸⁰ ”In short the first half of the twentieth century was about controls against black people and last decade has been about controls anyone fleeing war, poverty or mayhem or anyone wanting to join family here.” NOII (UK) (2003), s. 4.

Samansuuntaisen tulkinnan esitti aikoinaan Hannah Arendt, jonka mukaan pakolaisten ja muiden ryhmien vaino ei johtunut siitä, mitä nämä olisivat tehneet tai ajatelleet, vaan siitä mitä nämä yksinkertaisesti olivat – syntyneet väärään rotuun tai väärään yhteiskuntaluokkaan.¹⁸¹

Turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädäntö on aktivistien mielestä aina rasistinen.¹⁸² Turvapaikka- ja maahanmuuttolainsäädäntöä ei voi manifestin mukaan uudistaa tai muuttaa niin, että se ei enää olisi alistava, koska se tuottaa rajan, jolla aina on toinen puoli, ulosjätetyt. Koska raja väistämättä on vallan ilmentymä ja se käyttää kielteistä valtaansa jotakuta ihmisryhmää vastaan, ainoastaan rajojen täydellinen poistaminen on vaihtoehto. Raja tuottaa väistämättä ulkopuolen, joten ainoa mahdollisuus puolustaa kaikkia lainsuojattomia on rajan hylkääminen. ”Maahanmuuttolait ovat luonnostaan rasistisia, sillä niiden tarkoitus on sulkea toiset ulkopuolelle. Ja ne ruokkivat ja legitimoivat rasismia. Kaukana siitä, että ne olisivat luonnollinen osa poliittista maisemaa, ne ovat sen suhteellisen uusi ja tuhoisa vääristymä, joka on selitettävissä ainoastaan rasismilla. Tämä, yhdessä näiden lakien fasistisen alkuperän kanssa, tekee ajatuksen reformista kontrollien hylkäämisen sijaan ongelmalliseksi.”¹⁸³ Maahanmuuttokontrollin puolustus lepää valtion oikeudessa valvoa oman alueensa maahantuloa ja tarvittaessa koskemattomuutta. Tähän aktivistit vastaavat kyseenalaistamalla kansallisvaltion. ”Vastaväitteeseen, että valtiolla on oikeus valvoa omia rajojaan, voidaan lopulta vastata kyseenalaistamalla kansallisvaltion ja rajojen luonne. Me olemme samaa mieltä ja laulamme John Lennonin mukana – ’Kuvittele, että ei ole maita’.”¹⁸⁴ Valtion valta näyttäytyy aktivistien manifestissa mielivaltaisena väkivaltana, jolta jollain tavoin välttyy syntymällä oikean valtion kansalaiseksi. Kuitenkin myös kansalaiset voidaan alistaa valtion harjoittaman väkivallan toteuttajiksi. Kun valtio vahvistaa rajojaan, jotka venyvät syvälle valtion sisämaahan työvoima- ja sosiaali-

---

¹⁸¹ Arendt (1964), s. 294.

¹⁸² Maahanmuuton kontrollin historian ja nykytilan rasismi on myös muuttoliikettä koskevassa tutkimuksessa käsitelty aihe, ks. esim. Cole (2000).

¹⁸³ ”Immigration laws are inherently racist, since their purpose is to exclude outsiders. And they feed and legitimate racism. Far from being a natural feature of the political landscape, they are a relatively recent and disastrous distortion of it, explicable only by racism. This, together with the fascist origins of such laws, renders problematic the notion of ’reform’, as opposed to abolition, of immigration controls.” NOIII(UK) 2003, s. 2.

¹⁸⁴ ”The objection that a state has the right to control its own borders can only ultimately be answered by questioning the nature of the nation state and borders. We agree and sing along with John Lennon – ’Imagine There’s No Countries’.” NOII (UK) (2003), s. 10.

toimistoon, asuntovälitykseen, työpaikoille ja sairaaloihin, tavalliset työntekijät valjastetaan valvo-
maan toisten ihmisten oikeutta oleskella maassa ja elää ihmisarvoista elämää. ”Useimmat työläiset
hyvinvointivaltiossa, joko paikallisella tai kansallisella tasolla, aloittivat työssään uskoen tekevänsä
jollakin tavalla yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä. Sen sijaan he eväävät palveluita ja heistä on
tullut maahanmuuttokontrollikoneiston jäseniä.”¹⁸⁵ Vallan kautta pohdittavaksi nousee myös yksi
manifestin suurimmista ongelmista. Mikä on kansallisvaltion harjoittaman vallan vaihtoehto?
Millainen olisi ihmisyhteisö, jossa ei käytetä valtaa? Manifesti on hylkäämässä hyvin perustavan-
laatuiset rakenteet ihmisten välisessä kanssakäymisessä, mutta se ei edes yritä hahmotella millainen
yhteisö ja vallankäyttö olisi hyväksyttävää.

4.2.2. Kansallisvaltion ja kansalaisuuden lakkauttaminen

Aktivistien kritiikkiä ja tilannekatsausta lukemalla päätyy johtopäätökseen, että heidän mukaansa
modernin kansallisvaltion hylkäämisen jälkeen vapaus jakaantuisi tasaisesti kaikkien ihmisten
hyväksi. Territoriaalinen suvereeni kansallisvaltio on aktivistien mielestä alistava järjestelmä, joka
toimii agambenilaisen ulossulkemisen logiikan mukaisesti. Sen mukaan ulossulkemisella luetaan
järjestelmään sopimattomat osat siihen mukaan sulkemalla ne ulos. Ulossulkemisen jälkeen kansal-
lisvaltiojärjestelmän anomaliat eli pakolaiset, valtiottomat ja kansalaisuuspaperinsa hävittäneet¹⁸⁶
on otettu mukaan järjestelmään eivätkä enää muodosta uhkaa. Aktivistit myös hakevat Agambenin
hengessä vapautta kansallisvaltion tilan ja kansalaisuuden ikeestä kääntämällä katseensa pakolaisen
hahmoon, joka edustaisi suvereniteetista vapaata kosmopoliittisuutta. Tämän ajatuksen artikuloimi-
nen jää kuitenkin aktivisteilta kesken. Poliittisen yhteisön muotoutumista kansallisvaltioista vapaas-
sa tilassa ei käsitellä missään kohtaa manifestia John Lennonin laulunsanojen siteeraamista
enempää. Kuten edellisessä kappaleessa jo totesin, manifestin suurin hiljaisuus löytyy tästä ja sen
myötä NOII (UK):n muuten sujuva ja tunteisiin vetoavakin argumentaatio menettää huomattavasti
tehoaan.

---

¹⁸⁵ ”Most workers within the welfare state, at either local or national level, entered their jobs in the belief they would be
providing some form of socially useful service. Instead they are denying services and have become part of the apparatus
of immigration control.” NOII (UK) (2003), s. 11.

¹⁸⁶ Turvapaikanhakijat hävittävät toisinaan henkilöllisyyspaperinsa, jotta heitä ei voitaisi palauttaa kotimaahansa.

Luopuminen kansallisvaltiosta ja kansalaisuuskäsitteen ehdoilla ajattelemisesta ja toimimisesta ei kuitenkaan luo automaattisesti parempaa poliittista yhteisöä. Kansalaisuuden lisäksi ihmisiä eriarvoistavat eri tekijät kuten sukupuoli, köyhyys, luokkaerot, kolonialismin perintö ja rotu. Valtioiden *sisälläkin* vapaus on välillä kyseenalainen asia, katsokaamme vaikkapa Etelä-Afrikassa mustien townshippejä tai Yhdysvalloissa yleistyneitä varakkaiden aidattuja ja vartioituja asuinalueita. Näillä alueilla asuvilla ihmisillä on periaatteessa mahdollisuus liikkua missä tahansa, mutta suoran valtion kontrollin sijasta muut tekijät rajoittavat liikkumisen ja asettumisen vapautta. Mikäli ongelmana pidetään ihmisten välistä epätasa-arvoa ja heidän kokemaansa epäoikeudenmukaisuutta, suvereenin kansallisvaltion lakkauttaminen palvelisi vain valtion taholta tulevan epätasa-arvon poistamisessa. Tämä on vain yksi esimerkki siitä, minkä takia kosmopoliittiselle maailmanjärjestykselle jäisi vielä kosolti ongelmia ratkottavaksi. Kosmopoliittisuus on myös länsimainen, universalisoituun yksilöön perustuva ajatus, joka ei ota huomioon eri kulttuureja, yhteisöjä ja niiden merkitystä ihmisille. Siksi manifestia lukiessa kaipaisi edes jonkinlaista viittausta siihen, miten maailma valtioiden jälkeen järjestäytyisi.

4.3. Seurauksia

4.3.1. Rajat todellisuuden tuottajina

Vaatus rajojen hylkäämisestä myös paljastaa, miten rajoja ja kansalaisuutta pidetään hyvin *tuot-tavina*: ne ovat teknologioita, jotka tuottavat maailmaa: ne eivät ota väestöä annettuna yksikkönä, vaan tuottavat sen. Samoin ne tuottavat väestön jakamisen eri kategorioihin, joista osa kuuluu sisäpuolelle ja osa ulkopuolelle. Keskeinen kysymys sekä manifestin että EU:n tiedonannon ongelman esityksen takana on, millaisen tulkinnan poliittisesta yhteisöstä nämä esitykset sisältävät? NOII:lle poliittinen yhteisö perustuu ihmisten väliseen yhteisyyteen ja solidaarisuuteen yksilöltä yksilölle. Yhteisö on sosialistinen ja antikapitalistinen, jossa resurssien jaon tulisi perustua tarpeeseen eikä voiton tavoitteluun: ”Vastaväitteisiin [...] voidaan vastata vain keskustelemalla resurssien

sosialistisesta käytöstä, joka perustuu tarpeisiin eikä voittoon.”¹⁸⁷ Aktivistit tavoittelevat jonkinlaista kosmopoliittista yhteisöä: ”Vastaväitteeseen, että valtiolla on oikeus valvoa omia rajojaan, voidaan lopulta vastata kyseenalaistamalla kansallisvaltion ja rajojen luonne. Me olemme samaa mieltä ja laulamme John Lennonin mukana – ’Kuvittele, että ei ole maita’.”¹⁸⁸ Yhteisön sosialistisen luonteen lisäksi tämä on ainoa viittaus siihen, miten maailma tällaisessa tilanteessa järjestyisi. Kysymys siitä, miten tällaisessa maailmassa järjestettäisiin oikeudet, kuuluminen ja identiteetin muodostuminen, jätetään ilman vastausta. Kyseenalaistamatta jää yksilön suhde tilaan ja sitä myöden tilan ja identiteetin suhde. Miten merkityksellinen tila on identiteetin muodostumiselle? Millainen poliittinen yhteisö olisi rajattomassa maailmassa? Jos tila mielletään vain neutraaliksi pinnaksi, jonka päällä sosiaalinen toiminta tapahtuu, millään tällä ei ole merkitystä. Jos tila kuitenkin on sosiaalinen ja poliittinen kategoria, joka tuotetaan jokapäiväisissä käytännöissä, näitä kysymyksiä on syytä pohtia rajatonta maailmaa tavoiteltaessa.¹⁸⁹ Aktivistien kansallisvaltion vastustamisessa tila ei ole yhdentekevä asia. Kuitenkin valtion hylkäämisen jälkeen siitä näyttäisi tulevan sellainen. Rajat eivät kuitenkaan ole vain valtion alueen rajoja, vaan ne ovat myös poliittisen yhteisön rajat. Patricia Goffin mukaan globalisoituvassa maailmassa valtiot kompensoivat pääoman ja hyödykkeiden liikkuvuuden aiheuttamaa rajojen merkityksen vähenemistä korostamalla niiden merkitystä kollektiiviselle identiteetille.¹⁹⁰ Samaa ajavat takaa Michael Shapiro ja Deane Neubauer todettessaan, että valtio ei ainoastaan kontrolloi aluettaan, vaan myös niitä koodeja, jotka antavat alueelle merkityksen.¹⁹¹ Alueen ja identiteetin suhde ei ole siis yhdentekevä, joten mikäli suhde ei synny kansalaisuuden kautta ja/tai sen rakentajana ole kansallisvaltio, jää ilman suuria kysymyksiä poliittisen yhteisön rakentumisesta ja sen luonteesta.

---

¹⁸⁷ ”The objections [...] can only be answered by discussing socialist use of resources’ use based on needs not profits.” NOII (UK) (2003), s. 9.

¹⁸⁸ ”The objection that a state has the right to control its own borders can only ultimately be answered by questioning the nature of the nation state and borders. We agree and sing along with John Lennon – ’Imagine There’s no Countries’.” NOII (UK) (2003), s. 10.

¹⁸⁹ Koskela (1997), s. 74.

¹⁹⁰ Goff (2000), s. 538.

¹⁹¹ Shapiro - Neubauer (1990), s. 104.

4.3.2. Yksilöllisyys ja empatia

Manifestin ideana on korostaa jokaisen ihmisen vapautta liikkua ja asettua haluamaansa paikkaan asumaan. Vaikka manifesti korostaa ihmisten välistä solidaarisuutta, yksilön oikeutta valita asuinpaikkansa pidetään loukkaamattomana. Manifestin teksti onkin hyvin yksilökeskeinen. Tekstissä olennaista on kenen tahansa oikeus asua missä tahansa mistä syystä tahansa. Vaikka lopputulema olisi kaikkien kannalta onnellinen, tässä yhteydessä on hyvä pohtia länsimaisten aktivistien suhdetta maahanmuuttajaan. Christine Sylvester kuvaa tilannetta sympatian ja empatian käsitteillä.¹⁹² Sympatia on perimmältään itsekeskeinen tunne, joka ei aidosti salli toisen kokemuksen kuulemista. Sympatiassa on aina vaarana sympatian kohteen kokemusten kolonialisointi omaan käyttöön. Empatia taas pyrkii kuuntelemaan lähtökohdista, jotka ovat vähemmän ennalta-annettuja ja pysyviä. Empaattinen kuunteleminen on mahdollista tilanteessa, jossa oma identiteetti ei ole niin ennalta määrätty, ja jolloin kuulla voi monilla tavoin, ei vain yhdellä. Empatia on kykyä ja halua kokea toisen tunne ja arvostaa sitä. Se on toisten taisteluiden huomioimista ja kuuntelemalla tavalla, joka ei pakota, ohjaa tai katkaise mitään sen nojalla, että kuuntelijalla on illuusio siitä, mitä on tapahtumassa. Yhdessä empatia ja yhteistyö mahdollistavat erilaiset maailmat ja meidät niissä maailmoissa.¹⁹³ Sylvesterille empaattinen yhteistyö on feministisen metodin hahmottelemista kansainvälisen politiikan tieteenalalle. Se on metodi, jonka avulla on mahdollista navigoida poliittisilla rajaseuduilla. Tällaista politiikan rajaseutua ovat epäilemättä myös maahanmuuttajien kokemukset. Laittoman maahanmuuton torjunnalle on EU:ssa annettu humanitaarisen prosessin leima antamalla rosvon asema ihmissalakuljettajille ja uhrin rooli maahanmuuttajille. ”Laittomia maahanmuuttajia on kohdeltava inhimillisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen varsinkin sen vuoksi, että he ovat usein ihmiskauppaverkostojen uhreja, joita työnantajat käyttävät hyväkseen.”¹⁹⁴ Humanitaarisuutta voidaan tulkita sympatian kautta: EU:lla on valmis uhrin rooli kaikille tänne pyrkiville maahanmuuttajille ja se katsoo parhaimmaksi toimintatavaksi muuttoliikkeen minimoimisen, perusteinaan myös ihmissalakuljetuksen ja siten inhimillisen kärsimyksen vähentäminen. Samalla humanitaarisuudella kuorutetaan myös tiukat valvontatoimet, joiden seuraukset ovat vähemmän humaaneja: esimerkiksi

---

¹⁹² Sylvester (2002), s. 256.

¹⁹³ Sylvester (2002), s. 256.

¹⁹⁴ KOM(2006), 2/8.

vastaanottokeskukset EU:n rajojen ulkopuolella ja ihmisten säilöissä ilman tuomioita. Sympatian kautta voidaan tulkita myös aktivistien toimia. Missä määrin kyseessä on myös maahanmuuttajien kokemusten kolonialisointi omien tarkoituksien saavuttamiseksi? Missä määrin aktivistien tavoitteet luoda oman sosialistisen ideologiansa mukainen rajaton maailma vastaa itse asiassa maahanmuuttajien hädän kuuntelemista ja kuulemista? Sympaattisena aktivistien toimintaa voidaan pitää siinä mielessä, että se nostaa politiikan hämäriltä rajamailta esiin maahanmuuttajien kokemukset. Mutta voidaanko puhua empaattisesta *yhteistyöstä*? Aktivistien yhtenä toimintamuotona on oleskelulupaa hakeneiden henkilöiden kanssa kampanjointi myönteisen päätöksen puolesta. Internet-sivuillaan NOII (UK)¹⁹⁵ antaa yksityiskohtaista opastusta kampanjan aloittamista varten. Kampanjan käynnistävältä maahanmuuttajalta odotetaan valmiutta ja sitoutumista toimia oman asiansa edistämiseksi ja kampanjaa luvataan avustaa ja ohjeistaa. Missä määrin kampanjoinnin aloittavalle maahanmuuttajalle tehdään selväksi, millaisessa ympäristössä hän toimii ja missä määrin hän kykenee olemaan aktiivisesti vastuussa valituista toimista ja ymmärtää niiden taustat, jää epäselväksi. Aktivistit ja maahanmuuttajat törmäävät samaan ongelmaan, jota jo käsitelin analysoidessani hegemonista diskurssia. Diskurssin kielellä on vaikea ilmaista asioita, jotka on diskurssissa alistettu joko kokonaan ulkopuolelle tai leimattu kielteisiksi. Diskurssin ulkopuolisella kielellä taas on vaikea ylipäättään tulla kuulluksi. Voikin vain ihmetellä, miten maahanmuuttajat omissa kampanjoissaan pystyvät ratkaisemaan tämän ristiriidan ja minkä aseman ratkaisu antaa länsimaisille aktivisteille. Tämä ihmettely liittyy myös maahanmuuttajan subjektipositioon ja subjektiviteetin rakentumiseen aktivistien diskurssissa, jota käsitelen myöhemmin.

Miten aktivistien ajama liikkumisen vapaus lopulta eroaa länsimaisesta yksilön korostamisesta, joka näkyy niin selvänä EU:n toimissa? Onko empaattinen yhteistyö mahdollista tilanteessa, jossa länsimaiset aktivistit ajavat yksilökeskeistä liikkumisen vapautta kaikille, myös mahdollisesti hyvin toisella lailla yksilön ja yhteisön suhteen arvottavien kulttuurien ihmisille? Muuttoliikettä taustoitavasta uutisoinnista käy ilmi, miten afrikkalaisessa yhteisössä perhe laajana yhteisönä hyötyy maahanmuuttajaksi lähteneen tuloista.¹⁹⁶ Maahanmuuttajiksi lähteneet lähettävät yleensä merkittä-

---

¹⁹⁵ <http://noii.trick.ca/>.

¹⁹⁶ Helsingin Sanomat 3.7.2006.

vän osan ansioistaan kotimaahansa ja yksilön valinnanvapaus on sidottu velvoitteisiin perhettä, sukua ja yhteisöä kohtaan. Nykyinen tilanne, jossa perheet lähettävät nuoren (miehen) ansaitsemaan koko perheelle elantoa, on vain hädin tuskin ymmärrettävissä niin, että juuri tämä nuori haluaa asettua Eurooppaan. Kyse on paljon laajemmasta kysymyksestä kuin vain yksilöiden halusta asettua jonnekin. Kyse on yhteisöistä, perheistä, kylistä, kansakunnista, jotka etsivät keinoa tulla toimeen ja ansaita säällisen elämän. Vuonna 2006 Espanja sopi Senegalin kanssa laittomien maahanmuuttajien palautuslennoista, mutta senegalilaiset vastustivat palautuslentoja, eivätkä halunneet jo lähteneiden palaavan tyhjin käsin.¹⁹⁷ Perheet olivat investoineet rahaa ja laittaneet toivonsa lähtijöihin, jotka Eurooppaan päästyään pystyisivät avustamaan perheitään.¹⁹⁸ Jos kyse olisi vain yksilöiden tarpeesta ja halusta valita asuinpaikkaansa, palautuslentoja tuskin olisi vastustettu näin. Muuttoliikkeen takana ovat globaalissa maailmassa yhteenkietoutuneet ja kaikkialla vaikuttavat ongelmat, kuten köyhyys ja elintasokuilut, väestönkasvu, ilmastonmuutos ja ympäristöongelma, mahdollisuuksien puuttuminen erilaisten poliittisten ja sosiaalisten syiden takia. Näitä ongelmia ei vapaa liikkuvuus riitä ratkaisemaan. Muuttoliikkeen syitä ei analysoida yhtään sen enempiä aktivistien manifestissa kuin EU:n tiedonannossa. Aktivistit pyrkivät selvästi kohti tietynlaista ”parempaa”, ”sosialistista” maailmaa. Silti heidän manifestinsa kutistuu rajattoman maailman vaatimukseen ilman argumentaatiota sen suhteen, miten maahanmuuton taustalla olevat epätasa-arvon ongelmat voitaisiin todellisuudessa poistaa. On ymmärrettävää, että kyse on ns. yhden asian liikkeestä, mutta kun manifestissa kuitenkin vaaditaan koko nykyisen valtiojärjestelmän täydellistä mullistamista, vaikeaminen edellämainituista aiheista on hämmästyttävää.

Tässä(kään) puheenvuorossa itse laittomat maahanmuuttajat, turvapaikanhakijat eivät puhu itsestään, toiveistaan tai tavoitteistaan. Samoin vaietaan niistä yhteisöistä, ympäristöistä ja poliittis-sosiaalisista tilanteista, joista he ovat lähteneet. Sama hiljaisuus koskee poliittisia, taloudellisia ja sosiaalisia valtarakenteita, jotka ovat muovanneet näitä ympäristöjä. Vapaata liikkuvuutta vaaditaan, mutta sitä ei analysoida, millaisia vaikutuksia massamuutolla on lähtömaiden yhteiskuntiin.

---

¹⁹⁷ Helsingin Sanomat 15.9.2006.

¹⁹⁸ Helsingin Sanomat 14.9.2006.

4.3.3. Ongelman status merkinä edistyksestä

Manifesti artikuloi maahanmuuttajat lainsuojattomina. Maahanmuuttajat ovat siten molemmissa käsittelemissäni ongelman esityksissä saavuttaneet yhteiskunnallisen ongelman statuksen. Manifesti nostaa maahanmuuttajat esiin yhteiskunnallisena ongelmana. Heidän ongelman asettelunsa poikkeaa hegemonisesta diskurssista: siinä missä se näkee ongelmana laittomien olemassaolon, aktivistit korostavat laittomien syntyä juuri hegemonisen diskurssin tuloksena. Joka tapauksessa laitton maahanmuutto on saavuttanut yhteiskunnallisen ongelman aseman. Ajattelemme yleensä tämän olevan edistystä: kun joku tietty ilmiö saa yhteiskunnallisen ongelman statuksen, se on merkki kehityksestä eteenpäin. Ongelma on tiedostettu, joten sille voidaan tehdä jotain. Bacchi kuitenkin kiistää suora-viivaisen suhteen olemassaolon. Yhteiskunnallisen ongelman status ei ole hänen mukaansa välttämättä merkki terveestä toimivasta demokratiasta tai onnekaista ihmistä, joiden on nyt mahdollista saada apua. Statuksen siunauksellisuus on täysin riippuvainen ongelman esityksestä.¹⁹⁹ Eri ryhmät voivat muotoilla ongelman hyvin eri tavalla ja esittää sen johtuvan päinvastaisista syistä. Tällöin hegemoniseksi nouseva ongelman esitys vaikuttaa luonnollisesti eniten siihen, miten ongelmaa pyritään ratkaisemaan. Mikäli hegemoniseksi noussut ongelman esitys poikkeaa kilpailevista esityksistä, voivat kilpailevat näkemykset nähdä koko yhteiskunnallisen ongelman statuksen ongelmallisena.

Myös tästä on kyse aktivistien toiminnassa. Heidän näkemyksensä mukaan ongelma ei ole ihmisten liikkuvuus, vaan hallinto, joka tekee liikkuvista ihmisistä laittomia ja siten aiheuttaa ongelmia. Aktivistit haluavat kiistää laittomien statuksen yhteiskunnallisena ongelmana: heidän mukaansa hegemonisen diskurssin valitsemin keinoin ei voida saavuttaa ratkaisua ongelmaan, se vain pahentaa sitä ja aiheuttaa samalla kärsimystä. Aktivistit kiistävät sen, että ihmisten saapuminen toiseen yhteiskuntaan olisi ongelma, mikäli heille myönnetään samat oikeudet ja velvollisuudet kuin yhteiskunnan kantaväestölle. Laittomien status yhteiskunnallisen ongelmana on siis aktivistien mielestä osa ongelmaa, ei osoitus siitä, että asiat ovat hoidossa tai menossa parempaan suuntaan.

---

¹⁹⁹ Bacchi (1999), s. 7.

4.3.4. Uhrius subjektipositiona

Walters kirjoittaa, miten modernin valtiojärjestelmän ylijäämäihmiset ajelehtivat poliisin ja maahanmuuttoviranomaisten sekä niitä vastaan taistelevien ihmisoikeusaktivistien ja maahanmuuttajien oikeuksia puolustavien kansalaisjärjestöjen ja ryhmien muodostamassa ristiaallokossa.²⁰⁰ Tämä kuvaa hyvin sitä, millainen asema itse maahanmuuttajilla on: heidän autonominen poliittinen subjektiviteettinsä on harvinaisuus. Subjektiposition ja subjektiviteetin tuottaminen on yksi kolmesta keskeisestä seurauksesta, joita diskurssi tuottaa. Manifestissa maahanmuuttaja subjektiposition rakentuu ensisijaisesti ja voimakkaasti uhriuden varaan. ”Maahanmuuttokontrollin alaiset ihmiset ovat dehumanisoitu, heidät on alennettu ei-ihmisiksi, he ovat ei-kukaan.”²⁰¹ ”Prosessin aikana ne [maahanmuuttokontrolli] aiheuttavat monille ihmisille niin suurta kärsimystä, että sitä ei voi hyväksyä.”²⁰² Maahanmuuttajat ovat aktivistien kritisoiman valtiojärjestelmän harjoittaman hallinnan uhreja. Aktivistien vastarinnan diskurssi korostaa hegemonisen diskurssin elettyjä seurauksia: köyhyyttä, asettumista hengenvaaraan joko maahan saapuessa tai palautuksen yhteydessä, epätasa-arvoa, vapaudenriistoa jne. ”Sosiaaliturva jää toimeentulorajan alle kuten [1800-luvun] köyhäinlaissa.”²⁰³, ”[p]rosessin aikana monet kärsivät suuria vastoinkäymisiä ja tuhannet kuolevat”²⁰⁴, ”[m]aahanmuuttolakien nojalla noin 2000 maahanmuuttajaa ja turvapaikanhakijaa, joita ei syytetä mistään rikoksesta, ja joiden joukossa on lapsia, vauvoja ja raskaana olevia naisia, on lukittu sisään ilman oikeudenkäyntiä ja aikarajaa sekä minimaalisella mahdollisuudella maksaa takuita”²⁰⁵. Hegemoninen diskurssi korostaa valvontaa ja rajoittamista, jolloin ne, jotka jo ovat täällä, alistuvat

---

²⁰⁰ Walters (2002b), 286.

²⁰¹ ”Those subject to immigration control are dehumanized, are reduced to non-persons, are nobodies.” NOII (UK) (2003), s. 1.

²⁰² ”In the process they [immigration controls] cause intolerable suffering to many people.” NOII (UK) (2003), s. 2.

²⁰³ ”Like the poor law there is maintenance below subsistence level.” NOII (UK) (2003), s. 3. ”Poor Law” toimi sosiaaliturvajärjestelmänä Englannissa ja Iso-Britannissa 1500-luvulta 1900-luvulle ja modernin hyvinvointivaltion perustamiseen asti. (”Poor Law”, Wikipedia)

²⁰⁴ ”In the process many of them suffer great hardship and thousands die.” NOII (UK) (2003), s. 3.

²⁰⁵ ”Under immigration laws around 2,000 immigrants and asylum seekers who have not been charged with any crime, including children, babies and pregnant women, are locked up without trial, without time limit, and with minimal access to bail.” NOII (UK) (2003), s. 3.

koko elämällään tämän valvonnan ja rajoittamisen kohteeksi. Manifestissa uhriutta tuotetaan maanamalla esiin fasismi ja rasismi lainsäädännön taustalla sekä kuvaamalla maahanmuuttajien kohtaamia vaikeuksia. Tämän lisäksi vedotaan todelliseen kuolemantapaukseen, jolloin nykyisten ja tulevien maahanmuuttajien uhrius vertautuu todelliseen kuolemaan. ”Joy Gardnerin ja muiden menehtyminen maahanmuuttoviranomaisten käsissä ovat enne tulevaisuudesta.”²⁰⁶ Uhrius nousee esille myös toisella tavalla. Aktivistien tulkinnan mukaan uhriudesta tulee hegemonisessa diskurssissa tavoiteltava asia: mitä huonommin asiat ovat turvapaikanhakijalla, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on saada myönteinen oleskelulupapäätös. Näin ongelmista ja uhriudesta, joka yleensä ei ole haluttua, tulee hegemonisessa diskurssissa tavoittelemisen arvoista. ”Humanitaaristen perustelujen varjolla saatu tuki itseasiassa epäinhimillistää yksilöitä ja kieltää heiltä oikeuden ihmisarvoon tyypistämällä heidät vain vaikeuksiensa ja haavoittuvuuksiensa summaksi.”²⁰⁷ Aktivistien mukaan kenellä tahansa on oikeus tulla ja jäädä maahan, eikä oleskelua tulisi joutua perustelevaan. ”[] kannatamme vapautta oikeutena kaikille[]: Kukaan ei ole laitton – vapaa liikkuvuus, ei maahanmuuttokontrollia.”²⁰⁸, ”Kukaan ei ole laitton – ei oleskelun perustelemista!”²⁰⁹ Kontrollin poistamista perustellaan kuitenkin voimakkaasti juuri kontrollin uhreilla. Uhrius on positio, joka annetaan kaikille maahanmuuttajille heiltä kysymättä.

Missä määrin aktivistien vastarinnan diskurssi on avoinna maahanmuuttajien eri subjektipositioille, myös muille kuin uhriudelle? Mahdollisuuksia on enemmän kuin hegemonisessa diskurssissa, diskurssin muodostama sulkeuma ei ole yhtä täydellinen kuin hegemonisessa diskurssissa. Manifestissa muun muassa viitataan nykyisen pakolaisten puolesta tapahtuvan kampanjoinnin esikuvana Iso-Britanniassa 1970-luvulla kampanjoineihin maahanmuuttajayhteisöihin, jotka vastustivat karkotuksia ja puolustivat oikeutta perheen yhdistämiseen. ”Maahanmuuttajayhteisöt, erityisesti Intian

---

²⁰⁶ ”The deaths of Joy Gardner and others at the hands of immigration officers are a portent for the future.” NOII (UK) (2003), s. 3.

²⁰⁷ ”Under the guise of gaining support on humanitarian grounds it actually dehumanizes individuals, and denies them their dignity, by reducing them to them sum total of their disabilities and vulnerabilities.” NOII (UK) (2003), s. 6.

²⁰⁸ ”[] we are in favour of freedom for all as a right[]: No One is Illegal – Free movement, No immigration controls.” NOII (UK) (2003), s. 10.

²⁰⁹ ”No One is Illegal – No Need For Justification of Presence!” NOII (UK) (2003), s. 10.

niemimaalta ja Karibialta kotoisin olevat, hyökkäsivät 1970-luvulla maahanmuuttokontrollia vastaan järjestämällä kampanjoita karkotuksia vastaan ja perheen yhdistämisen puolesta. Nämä kampanjat loivat perustan nykyisille pakolaisille puolustaville liikkeille.”²¹⁰ Tällä hetkellä diskurssissa ei kuitenkaan juuri kuulu maahanmuuttajan ääni. Heidän omaa kampanjointiaan tuetaan, mutta itse toiminnassa he eivät ole mukana ja aktivistien antama uhrin asema on myös rajoittava siinä mielessä, että aktivistien tarjoama ulospääsy edellyttää uhriuden tunnistamista ja tunnustamista sekä valmiutta taistella oman asemansa parantamiseksi ja uhriuden murtamiseksi. Karina Horsti on todennut, että suomalainen media käsittelee turvapaikan hakua jatkuvasti hallinnon näkökulmasta ja hallinnon kielellä ja siten ohittaa turvapaikanhakijat toimivina subjekteina. Turvapaikanhakijat rajoittuvat julkisuudessa hallinnon kohteena oleviksi objekteiksi.²¹¹ EU:n diskurssissa hallinnon objektiksi määrittäminen on niin totaalista, ettei tekstissä edes puhuta ihmisistä. Horsti puhuu sosiaalisen persoonan menettämisestä²¹², ja sama tapahtuu myös aktivistien diskurssissa. Uhrius määrittää maahanmuuttajan hahmoa niin voimakkaasti, että maahanmuuttajan hahmon on hyvin vaikea määrittää mitenkään toisin ja sosiaalinen persoona kutistuu vain uhriuden kattavaksi.

Jos EU vaikenee ihmisistä, aktivistit kyllä puhuvat uhreista ihmisinä, mutta eivät anna heille puheenvuoroa. Aktivistien diskurssia hallitsee aktivistien oma puhe ja omat päämäärät, uhrien puolustaminen on ainakin jossain määrin alisteista omalle poliittiselle projektille. Aktivistit liputtavat eri poliittisten suuntauksien yhteistyötä turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa vastaan toimittaessa, mutta korostavat ”väärien ideoiden” eli kontrollin uudistamisen mahdollisuuden heikentävän vastarintaa. ”Tämän liikkeen suuri vahvuus on, että se on yhdistynyt ja muodostanut koalition

---

²¹⁰ ”It is the immigrant communities, especially of the Indian sub-continent and the Caribbean, who from the 1970s launched a direct attack on immigration control by organizing around campaigns against deportations and for family reunion.” NOII (UK) (2003), s. 3-4.

²¹¹ Horsti (2003), s. 9.

²¹² Horsti (2003), s. 9.

liberaalien ja sosialistien välillä, reformistien, jotka eivät haasta kontrollia periaatteellisesti ja sosialistien, joka vastustavat kaikkea kontrollia – jotka väittävät, että kukaan ei ole laiton.”²¹³

4.3.5. Kuka saa sanoa ja mitä

Kuten analyysissa kävi jo edellä ilmi, aktivistien diskurssissa äänessä ovat länsimaiset aktivistit ja jossain määrin tilaa on myös maahanmuuttajille. Vastarinnan diskurssissa vaiennetaan maahanmuuttajat, jotka mahdollisesti eivät halua ottaa uhrin positiota. Aktivistien ja maahanmuuttajien vuorovaikutus ei noudata dal Lago kuvaamaan ulkoista ja muodollista vastavuoroisuutta, joka on symmetristä ja horisontaalista.²¹⁴ Manifestista välittyy kuva aktivisteista auttajina, jotka ylhäältä kertovat alaspäin esimerkiksi siitä, miten henkilökohtaista kampanjointia myönteisen oleskelulupapäätöksen aikaansaamiseksi tulee käydä.

4.4. Lopuksi

Kun maahanmuuttoon liittyvät hallinnointimekanismit nähdään eriarvoisuutta synnyttävinä tekijöinä, ja paneudutaan vain näiden mekanismien poistamiseen, jää aktivisteilta samalla tavalla kuten hegemonisessakin diskurssissa käsittelemättä se, mikä lopulta on syynä muuttoliikkeeseen. Kuten aiemmin esitin, vapaus suvereenista kansallisvaltiosta, kansalaisuudesta ja valtiorajoista ei ole vielä vapautta muista ihmisistä jakavista ja eriarvoistavista tekijöistä. Niihin puuttuminen taas tuskin on mahdollista ilman jonkilaista poliittista yhteisöä ja järjestäytymistä. Kuten aktivistit itse totesivat, aatteella on väliä. Myös aatteen puutteella on väliä. Manifestin mukaan kontrollin vastustaminen voi vaatia vallankumouksen, mutta kontrollin muuttaminen ”reiluksi” ja ”oikeudenmukaiseksi”, olisi jo ihme. ”Kamppailu kontrollien totaalisuutta vastaan on epäilemättä raskas – se voi hyvin vaatia vallankumouksen. Kuitenkin oikeudenmukaisten maahanmuuttorajoitusten aikaansaaminen – eli

---

²¹³ ”The great strength of this movement is that it has united and formed coalition between liberals and socialists, between reformist who don’t challenge controls on principle and socialist who are opposed to all controls – and who argue no-one is illegal.” NOII (UK) (2003), s. 4.

²¹⁴ Dal Lago (1999), s. 272.

maahanmuuttokontrollin muuttaminen omaksi vastakohtakseen – vaatisi ihmeen.”²¹⁵ Jos vallankumous on vaihtoehto, tuntuisi kapinalipun siimeksessä myös reilulta vihjata hieman enemmän, millaiseen taisteluun väkeä värvätään ja millaiseen vaihtoehtoon kumottu valta vaihdetaan.

Aktivistien kannalta olisi keskeistä analysoida hegemonisen diskurssin rakentumista. Tällä hetkellä vastarinta tavallaan päätyy tukemaan hegemonista diskurssia, jossa korostetaan rationaalisen yksilön valinnanvapautta. Aktivistit korostavat maahanmuuttajan hahmon uhriutta, jonka vapautumisen seurauksena olisi vapaa yksilö, joka pystyy toimimaan miten haluaa. Manifestissa tehdään sama reduktio kuin tiedonannossa, kun ongelma on yksilö, myös ongelman ratkaisut liittyvät yksilöihin. Mikäli ongelman esitys olisi toinen, jossa näkyväksi tehtäisiin laajemmat ja yhteenkietoutuneet rakenteet ja prosessit kuten esimerkiksi maailmankauppa, kolonialismin perintö, länsimainen populaariyhteiskunta, ympäristöongelmat ja väestönkehitys, myös tapa, jolla maahanmuuttoon suhtauttaisiin olisi toinen. NOII (UK):n manifestissakin korostuu lopulta länsimainen individualismi, koska ratkaisu yksilön kokemaan vääryyteen on taata vapaus kaikille yksilöille.

---

²¹⁵ ”The struggle against the totality of controls is certainly uphill – it may well require revolution. However the achievement of fair immigration restrictions – that is the transformation of immigration controls into their opposite – would require a miracle.” NOII (UK) (2003), s. 5.

5. LOPPUPÄÄTELMÄT

Analyysin teko on ollut polveileva tie. EU:n asiakirja on kuivakkaa ja etäännytettyllä virkamieskielillä kirjoitettua uusliberaalin maailmankuvan ja rationalismin ylistyslaulua. Merkityksenannon tutkimisen kannalta EU:n asiakirja oli aarreaitta, josta ei ollut vaikea puristaa esiin taustaoletuksia, seurauksia ja merkityksenantoja. Aktivistien manifesti taas oli taidokkaasti argumentoitua narratiivia, josta oli vaikea saada kiinni analyysin keinoin. Työtä vaikeutti sekin, että manifestin kohdalla analyysin teko painottui hiljaisuuksien pohtimiseen.

Tässä viimeisessä kappaleessa palaan vielä arvioinnin velvoitteeseen ja aloitan sen omalla suhtautumisellani maahanmuuttoon ja sen torjuntaan. Mielestäni laitton maahanmuutto on oire länsimaissa harjoitetusta uusliberalistisesta ajattelusta, joka ristiriitaisesti haluaa jättää talouden vapaille markkinoimille ja samalla pidättää oikeuden hallita muuttoliikettä haluamallaan tavalla. Näiden kahden halun yhteentörmäyksessä syntyy laittomiksi nimetyt ruumiit: vapaa markkinatalous nykyisessä muodossaan jakaa hyvinvointia epätasa-arvoisesti. Tämä epätasa-arvo näkyy ongelmien kasautumisessa köyhien alueiden harteille. Köyhyys aiheuttaa liiallista väestönkasvua, kestäättömiä luonnon hyväksikäyttötapoja ja vaikeuttaa hyvän elämän tavoittelua. Nämä tekijät muiden muassa sysäävät ihmisiä lähtemään pois kotoaan. Matkalla, ehkä jo kotimaassaan, he törmäävät kuitenkin länsimaiden rakentamaan rajamuriin ja tiukkaan maahantulokontrolliin. Valvonta ja laillisten maahantuloväylien niukkuus ajavat ihmisiä turvautumaan laittomaan maahantuloon ja oleskeluun tavalla tai toisella. Maahanmuuttaja on kansallisvaltioiden aikaansaamassa limbossa pyörivä historiaton ruumis.

Vaikka laitonta maahanmuuttoa kuvataan massaliikkeenä, se kehystetään kuitenkin marginaalien ongelmaksi, ihmisten jotka eivät toimi vastuullisesti yhteiskuntaa kohtaan niin kuin valtaosa väestöstä tekee. Maahanmuuton hallinnointi nojaa henkilökohtaisen vastuun ajatukseen. Juuri tämä on mielestäni hegemonisessa diskurssissa kaikkein ongelmallisinta, koska tällaisen ajattelun suora seuraus on se, että muiden tekijöiden kuin yksilön vastuun osuus vähintäänkin kutistuu olemattomaksi, jollei häviä kokonaan. Samalla mahdollisuudet vaikuttaa muuttoliikkeeseen kestäväällä tavalla vähenevät, koska niitä ei nähdä eikä analysoida. Sinänsä esimerkiksi köyhyydestä puhutaan,

mutta sitä, miksi toiset alueet ovat niin köyhiä, ettei siellä ole kaikille mahdollisuutta tyydyttävään elämään, ei käsitellä. Syiden käsittelemättä jättäminen johtaa taas siihen, ettei niihin puuttumiseenkaan ole halua ja keinoja.

EU:n harjoittama laittoman maahanmuuton torjunta, joka perustuu deterrenssiin ja oletukseen rationaalisesta yksilöstä ja yksilövastuusta, ja jossa kriminalisoidaan ihmisiä sen perusteella, luo yhteiskuntaan asenneilmapiiriä, jossa maahanmuuttajiin kohdistuva rasismi muuttuu hyväksyttäväksi. Tämä viesti EU:lta on mielestäni huolestuttavan selkeä. Maahanmuuttajien kriminalisoinnin kautta alamme eurooppalaisina hyväksyä yhä epäilyttävämpiä keinoja oman yhteisömme rakentamisessa. Meidän olisi ymmärrettävä, miten viimeisillään raskaana olevan naisen hukkuminen EU:n aluevesillä oikeastaan liittyy meihin ja harjoittamaamme politiikkaan. Sen ymmärtämisen hämärtämiseksi EU tekee parhaansa ja valitettavasti NOII (UK):n harjoittama vastarinnan politiikka jää mahdollisuuksiltaan vähäiseksi.

Maahanmuuttoa tulisi mielestäni käsitellä tilanteena, jonka syntymiseen ja ylläpitoon on ratkaisevasti vaikuttanut länsimaiden toiminta. Tästä vaikenevat sekä EU että NOII (UK). Ongelma ei ole liikkumisen rajoittaminen tai liikkumisen esteiden poistaminen. Se on laajempi, joka totta kyllä aktivistien kantaa myötäillen liittyy syvästi nykyiseen kansallisvaltio- ja kansalaisuusaatteeseen. Kyse on epätasa-arvosta ja sitä tuottavista ja ylläpitävistä käytännöistä ja rakenteista. Turvallisuusdiskurssiaan teknologialla pönkittävä linnake-EU on vastenmielinen rakennelma, mutta en ole silti valmis hylkäämään kansallisvaltiojärjestelmää täysin valtiottoman maailman aikaansaamiseksi. En tiedä, mutta tuskin ovat maahanmuuttajatkaan. Heille tärkeää, kuten meillekin, lienee mahdollisuus hyvään elämään. Arendtia mukaillen, tähän tarvitsemme olennaisesti oikeuden kuulua yhteisöön, joka antaa meille muut oikeudet. Eniten kansalaisaktivistien pyrkimystä horjuttaa hegemonista diskurssia vaikeuttaa juuri se, ettei ajatusta paremmasta maailmasta viedä rajojen poistamista pidemmälle. Vaikka heidän argumentaatioissaan on eväitä nykyisen järjestelmän haastamiseksi, heidän mahdollisuutensa kyseenalaistaa hegemonisen diskurssin ”luonnollisia totuuksia” karahtaa karille siinä, etteivät he lopulta tarjoa tilalle kuin vain toisenlaista individualismia, joka toteutuisi jonkilaisessa kaaoksen tilassa. Tämä tuskin on houkutteleva vaihtoehto kenellekkään.

Aktivistien diskurssissa maahanmuuttajan subjektipositio ”uhrina” vaikeuttaa maahanmuuttajan omasta hahmosta lähtevän positioinnin. Maahanmuuttaja jää uhrin aseman vangiksi, eikä kykene asemoimaan itseään esimerkiksi ”menestyjänä”, ”onnellisena” tai ”varakkaana”. Koska ”uhrius” on niin voimakas positio, siitä murtautuminen autonomiseen poliittiseen subjektiviteettiin eli kykyyn toimia rajoittuu siihen, miten ”uhri” voi yhteiskunnassa toimia: hakea itselleen oikeutta, mutta ei toimia siten, mikä katsottaisiin ”uhrille” sopimattomaksi.

Olen puhunut ulossulkemisen logiikasta, joka nousi aika-ajoin esiin analyysissäni. Ulossulkeminen on keskeinen mekanismi kummassakin käsittelemässäni diskurssissa. EU:n diskurssissa ulossulkeminen toteutuu konkreettisenakin ilmiönä pyrkimyksenä sulkea maahanmuuttajat vastaanottokeskuksiin ja poistaa oleskeluoikeudettomilta oikeus osallistua yhteiskunnan toimintaan työntekijöinä tai sosiaaliturvan saajina. Maahanmuuttajan subjektipositio on diskurssissa kielteisesti latautunut viitaten ”laittoman” maahanmuuttajan vilpillisyyteen ja haluun käyttää järjestelmää hyväkseen. Maahanmuuttajan subjektiviteetti, kyky toimia, on olematon. Subjektipositio ei mahdollista dialogia hegemonisen vallan kanssa tai autonomista poliittista toimijuutta yhteiskunnassa. EU toteuttaa ulossulkemisen logiikkaa, joka politikoi ihmiskuntaan kuulumisella. Tämä saattaa kuullostaa eurooppalaisesta yliampuvalta, mutta en ole niin varma miten vastaanottokeskuksessa oleskelulupapäätöstä odottava ihminen asian näkee. Mutta se vaikuttaa myös meihin, jotka kuulumme turvallisesti sisäpuolelle. Meidän ongelmamme on, että sanat ”turvallisuus” ja ”valvonta” kantavat samaa sisältöä. Ulossulkemisella hallitaan myös uhkaa. Ulossulkeminen on siten pystyttävä uskotavasti tuottamaan yhä uudelleen ja uudelleen. Silloin myös sisäpuolella olevien vapaus uhkaa kutistua kontrolliksi ja mielivallaksi ulossuljettujen kanssa jakamassamme poikkeustilassa.

Oivan mahdollisuuden muuttaa tilannetta ja ajatella sen muuttamisesta toisin tarjoaisi mielestäni Sylvesterin empaattisuuden käsite. Aidosti kuuntelemalla ja toimimalla yhdessä voidaan saavuttaa jotain, mikä jää vaiennetuksi sekä EU:n että NOII (UK):n diskurssissa: kommunikaatiota, jossa kaikilla osapuolilla on mahdollisuus tuntea moninainen ja myönteinen subjektipositio, jonka kautta on mahdollista toimia toisin kaikkia hyödyttävällä tavalla. Myös me eurooppalaisina voisimme kokea oman asemamme toisin. Siten olisi mahdollista puhua maahanmuuttajista muutenkin kuin ”tulvana” tai ”massana”, yksilöinä, joiden taustat, elämät ja syyt maahanmuuttoon ovat mitä moni-

naisimpia. Molemmissa diskursseissa maahanmuuttajalle annettu subjektipositio toimii rajoittavasti ja estää kommunikaation ja sen mukana myös mahdollisuuden empatiaan muutoksen välineenä.

Metodiani käsittelevässä kappaleessa nostin esiin kysymyksen mahdollisuudesta liikkua diskurssien välillä. Tämä kysymys jää tutkimuksessani jokseenkin auki. Olen edellä olevassa tekstissä osoittanut, miten vastarinnan diskurssi jättää kyseenalaistamatta hegemonisen ongelmaesityksen yksilökeskeisyyden ja ajautuu pois rakenteellisten kysymysten ääreltä. Tästä nousee kysymys, miten paljon aktivistien myötä todella liikutaan pois hegemonisesta diskurssista. Oma positioni tämän työn tekijänä on mielestäni ollut olla herkkä sen suhteen, mitä nämä kaksi kilpailevaa ongelmanmuotoilua implisiittisesti ja eksplisiittisesti sanovat ja jättävät sanomatta, mikä näissä diskursseissa jätetään ulkopuolelle. Maahanmuuttajan hahmon ulossulkeminen ja sen kehystäminen uhkana Euroopan unionin muodostamalle yhteisölle rakentaa ja yhdentää EU:n kuvaa itsestään ja vakauttaa hegemonista diskurssia. Sosiaalista vastakkainasettelua rakennetaan sulkemalla toisia sosiaalisia identiteettejä ulos. Ulossulkeminen paitsi vahvistaa, on myös puolustusmekanismi hegemonisen diskurssin aseman kannalta. Hegemonisen diskurssin voidaan väittää horjuvan silloin, kun se ei pysty hyväksytysti ulossulkemisella tai muilla keinoin enää lukemaan järjestykseen sen uhkaksi kokemaa ilmiötä. Aktivistit pyrkivät kyseenalaistamaan EU:n ulossulkemisen logiikan poliittisen tilan ylläpidon välineenä osoittamalla sen fasistisen perinnön ja kytkemällä kontrollin rasismiin. Onnistuessaan he kykenisivät horjuttamaan hegemonista diskurssia ja tällöin Euroopan unioni ei pystyisi enää kehystämään muuttoliikettä turvallisuusuhkana ja soveltamaan siihen poikkeustoimia poliisina. Siten ulossulkeminen järjestyksenpidon välineenä vaikeutuisi. Aktivistien perimmäinen ongelma on kuitenkin se, että he menevät mukaan yksilön korostamiseen ja jättävät analysoimatta muuttoliikkeeseen vaikuttavat rakenteelliset tekijät. Vaikka tarkoitus on epäilemättä toinen, poliittisen yhteisön hahmottelemisen puuttuminen manifestista saa aikaan sen, että EU:n rinnalla aktivistit vaikuttavat jopa ääri-individualisteilta. EU sentään uskoo omaan poliittiseen yhteisöönsä ja sen instituutioiden oikeutukseen. Koska rajoista ja kansallisvaltioista vapautumisen jälkeistä maailmaa ei juuri pohdita, myös vapaus, jota he etsivät, näyttää kovin ääri-individualistiselta, jossa kaikilla olisi vapaus tehdä mitä tahansa eikä minkäänlaista valvontaa olisi. Miten taas absoluuttisen valvomattomuuden tilassa voidaan toteuttaa oikeuksien toteutuminen?

NOII (UK) lähtee siitä, että rajojen poistamisen jälkeen ihmiset vapautuisivat suvereenin kansallisvaltion kansalaisuuden ikeestä ja voisivat toteuttaa poliittista kuulumista haluamassaan yhteisössä. Vapaus kansalaisuudesta nähdään kuitenkin ainakin jossain määrin tienä tasa-arvoon ihmisten kesken. Vapaus suvereenista kansallisvaltiosta ei kuitenkaan poista muita ihmisiä eriarvoistavia tekijöitä, kuten sukupuolta, rotua tai köyhyyttä. Kuten Parvikko huomauttaa, agambenilaisarendtilainen ajatus hahmottaa poliittista toimintaa uudelleen kosmopoliittisen pakolaisuuden kautta ei luo mitään harmonista yhteisöä. Parvikon mukaan käsitteen ansio on siinä, että rajatilana se on ymmärrettävissä kynnyksenä, jolla poliittinen vastarinta nyky maailmassa on mahdollinen.²¹⁶ Tällaisena myös aktivistien manifestia on luetteva, rajakäsitteenä, josta voidaan argumentoida alistavaa suvereeniteettiä vastaan poliittisessa tilassa, joka määrittyy sillä, että osa ihmisistä suljetaan ihmiskunnan ulkopuolelle.

Aktivistien näkemyksissä heijastuu muutenkin agambenilaisia kaikuja. Agambenille tie pois leiriltä on juuri hahmottaa poliittista toimintaa kosmopoliittisen pakolaisuuden kautta. Kyse ei ole suvereeniteetin siirrosta kansalaisille vaan luopumista suvereenin kansallisvaltion ja siihen liittyvän kansalaisuuskäsityksen ehdoilla ajattelemisesta.²¹⁷ Kuten Parvikko ajatuksen seuraukset muotoilee:

”Agambenin hahmottelema näköala Euroopasta maanpakolaisuuden tilana avaa maanosan portit uudelleen myös ei-eurooppalaista syntyperää oleville pakolaisille ja antaa mahdollisuuden ajatella uudelleen arendtilainen *polis*-tilanne pakolaisuuden kaltaisena rajakäsitteenä, joka ei lopullisesti sulje ketään ulos eikä sisään vaan jonka suhteen toimitaan ja joka määrittyy koko ajan uudelleen sen mukaan, ketkä toimivat.[...] Periaatteessa kuka tahansa – myös poliittista statusta vailla oleva pakolainen – voi ilmaantua tähän arendtilaiseen *polis*-tilanteeseen syntyperään ja kansalaisuuteen katsomatta.”²¹⁸

Kysymys avoimesta *poliksesta*, joka syntyy kaikkien välisestä toiminnasta ja puheesta²¹⁹ myös haastaa aktivistien diskurssin. Antavatko he puheoikeuden niille, joilta se on viety suvereenien kansallisvaltioiden maailmassa? Omassa työssäni naiset, joiden kohtalosta liikutuini vuosia sitten, jäävät edelleen salaisuudeksi.

---

²¹⁶ Parvikko (2002), s. 59.

²¹⁷ Parvikko (2002), s. 57.

²¹⁸ Parvikko (2002), s. 57-58.

²¹⁹ Arendt (1958), s. 198-199.

6. LÄHDELUETTELO

Arendt, Hannah (1958) *The Human Condition*. Chicago: The University of Chicago Press.

Arendt, Hannah (1964) *The Origins of Totalitarianism*. Cleveland: World.

Bacchi, Carol Lee (1999) *Women, Policy and Politics. The Construction of Policy Problems*. London: Sage Publications.

Bacchi, Carol Lee (2000) Policy as Discourse: What Does it Mean? Where Does it Get Us? *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 21:1, s. 45-58.

Ball, Stephen J. (1990) *Politics and Policy Making in Education: Explorations in Policy Sociology*. New York: Routledge.

Blair, Tony (2003) *New International Approaches to Asylum Processing and Protection*. Julkaistu Statewatch.org:n sivuilla, <http://www.statewatch.org/news/2003/apr/blair-simitis-asile.pdf>, luettu 26.10.2004.

Burr, Vivien (1995) *An Introduction to Social Constructionism*. London and New York: Routledge.

Cameron, Deborah (ed.) (1990) *The Feminist Critique of Language: A Reader*. New York: Routledge.

Cohn, Carol (1987) Sex and Death in the Rational World of Defense Intellectuals. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 12:4, s. 687-718.

Cohn, Carol (1992) Wars, Wimps, and Women: Talking Gender and Thinking War, teoksessa Cooke, Miriam – Angela Woollacot (eds.) *Gendering War Talk*. Princeton: Princeton University Press.

Cole, Phillip (2000) *Philosophies of Exclusion. Liberal Political Theory and Immigration*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Dal Lago, Alessandro (1999) Epähenkilöt. *Tiede ja Edistys*, 24:4, s. 265-289.

Dean, Mitchell (1991) *The Constitution of Poverty. Toward a Genealogy of Liberal Governance*. London and New York: Routledge.

Der Derian, James (1992) *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed, and War*. Cambridge (Mass.): Blacwell.

Euroopan unioni (2006) kehityspoliittinen julkilausuma “*The European Consensus on Development*” 2006/c 46/01.

Fekete, Liz (2001) The Emergence of Xeno-racism. *Race & Class*, 43:2, s.23-40.

Foucault, Michel (1977) *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*. London: Allen Lane.

Foucault, Michel (1991) Governmentality. Teoksessa Burchell, Graham – Colin Gordon – Peter Miller (eds.) *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. s. 87- 104. London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: Harvester Wheatsheaf.

Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.

George, Jim (1994) *Discourses of Global Politics: A Critical (Re)introduction to International Relations*. Boulder, CO: Lynne Rienner.

Goff, Patricia M. (2000) Invisible Borders: Economic Liberalization and National Identity. *International Studies Quarterly* 44 , s. 533-562.

Goodwin, Ness (1996) Governmentality in the Queensland Department of Education: Policies and the Management of Schools. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 17:1, s. 65-74.

Gordenker, Leon (1987) *Refugees in International Politics*. London & Sydney: Croom Helm.

Horsti, Karina (2003) Turvapaikkapolitiikan muuttuvat ulottuvuudet Euroopassa. *Kosmopolis*, 33:4, s. 7-25.

Howarth, David (2000) *Discourse*. Buckingham: Open University Press.

Howarth, David – Yannis Stavrakakis (2000) Introducing Discourse Theory and Political Analysis. Teoksessa Howarth, David – Aletta J. Norval – Yannis Stavrakakis (eds.) *Discourse Theory and Political Analysis. Identities, Hegemonies and Social Change*. s. 1-23. Manchester and New York: Manchester University Press.

Huysmans, Jef (2000) The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, 38:5, s. 751-777.

Hänninen, Sakari – Jouko Karjalainen (1997) Johdanto: Foucault ja hallinnoimisen ongelma. Teoksessa Hänninen, Sakari – Jouko Karjalainen (toim.) *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*, s. 7-27. Tampere: Gaudeamus kirja/ Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1993) *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja – Kirsi Juhila – Eero Suoninen (1999) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Koivunen, Anu (1995) *Isänmaan moninaiset äidin kasvot: sotavuosien suomalainen naisten elokuva sukupuoliteknologiana*. Turku: Suomen elokuvatutkimuksen seura.

Koskela, Hille (1997) Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa Haarni, Tuukka – Marko Karvinen – Hille Koskela – Sirpa Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. s. 73-86. Tampere: Vastapaino

Laclau, Ernesto – Chantal Mouffe (2001) *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. Second edition. London, New York: Verso.

Mervola, Markus (2005) Kurjia köyhiä ja potentiaalisia terroristeja – ”Integroitumattomat” yhteiskunnallisina vaaroina. *Kosmopolis* 35:1, s. 27-42.

Milliken, Jennifer (1999) The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods. *European Journal of International Relations*, 5:2, s. 225-254.

Parvikko, Tuija (2002a) Poliitikka ilman *polista* – pakolainen paradigmana 2000-luvun politiikassa. *Kosmopolis* 32:1, s. 41-59.

Parvikko, Tuija (2002b) Ihmiskunnan ulkopuolella. *Kosmopolis* 32:1, s. 3.

Peterson, V. Spike (1992) *Gendered States. Feminist (Re)vision of International Relations Theory*. Boulder: Lynne Rienner.

Raholä, Federico (2002) Leirit ihmisoikeuksien paikkana. *Kosmopolis*, 32:3, s. 5-18.

Saco, Diana (1997) Gendering Sovereignty: Marriage and International Relations in Elizabethan Times. *European Journal of International Relations*, 3:3, s. 291-318.

Saco, Diana (1999) Colonizing Cyberspace: "National Security" and the Internet. Teoksessa Wel-des, Jutta – Mark Laffey – Raymond Duvall – Hugh Gusterson (eds.) *Cultures of Insecurity: States, Communities, and Danger*, s.261-291. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Sassen, Saskia (1998) *Globalization and Its Discontents. Essays on the New Mobility of People and Money*. New York: The New Press.

Shapiro, Michael - Deane Neubauer (1990) Spatiality and Political Discourse: Reading the Global City. Teoksessa Walker, R.B.J. – Mendlovitz, S.H.(eds.) *Contending Sovereignities: Redefining Political Community*, s. 97-124, Boulder CO: Lynne Rienner.

Shapiro, Michael (1992) *Reading the Postmodern Polity. Political Theory as Textual Practice*. Minneapolis, Oxford: University of Minnesota Press.

Smith, A.M. (1998) *Laclau and Mouffe: the Radical Democratic Imaginary*, London: Routledge.

Soguk, Nevzat (1999) *States and Strangers. Refugees and Displacement of Statecraft*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.

Stern, Maria (2006) Racism, Sexism, Classism, and Much More: Reading Security-Identity in Marginalize Sites. Teoksessa Ackerly, Brooke A. – Maria Stern – Jacqui True (eds.) *Feminist Methodologies for International Relations*, s. 174-197, Cambridge: Cambridge University Press.

Sylvester, Christine (1995) *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sylvester, Christine (2002) *Feminist International Relations. An Unfinished Journey*. Cambridge: Cambridge University Press.

Torfinn, Jacob (1999) *New Theories of Discourse*. Oxford: Blackwell.

Walker, R.B.J. (1994) *Inside/outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Walters, William (2002a) Mapping Schengenland: Denaturalizing the Border. *Environment and Planning D: Society and Space* 2002, volume 20, p. 561-580.

Walters, William (2002b) Deportation, Expulsion, and the International Police of Aliens. *Citizenship Studies*, 6:3, s. 265-292.

Westcott, Marcia (1983) Women's Studies as a Strategy for Change: Between Criticism and Vision. Teoksessa Bowles, Gloria – Renate Duelli Klein (eds.) *Theories of Women's Studies*, s. 210-218. London and New York: Routledge & Kegan Paul.

Virtanen, Akseli (2002) Mitä on onnellinen elämä? Mikä on leiri? Sekä muutama muu kysymys Giorgio Agambenille. *Tiede&Edistys*, 1, s. 73-77.

Aikakaus- ja sanomalehdet

Juntunen, Marko – Ville Tietäväinen, "Peitossa". Helsingin Sanomat Kuukausiliite 29.10.2005.

Lappalainen, Rilli, "Kehityspolitiikka on EU:ssa kakkosluokan politiikkaa." Sunnuntaidebatti. Helsingin Sanomat 24.12.2006.

Mervola, Markus, "EU väistää vastuunsa maahanmuuttajien kohtelusta." Vieraskynä. Helsingin Sanomat 17.11.2003.

Nalbantoglu, Minna, ”Siirtolaisten palkat muuttuvat mekoiksi ja ruuaksi Senegalissa.” Helsingin Sanomat 3.7.2006.

”Marokko kuljettaa laittomia siirtolaisia kohti autiomaata.” Uutinen. Helsingin Sanomat 11.10.2005.

”Ensimmäinen siirtolaislento lähti Kanarialta Senegaliin.” Uutinen. Helsingin Sanomat 15.9.2006.

”Espanja palauttaa laittomia siirtolaisia Senegaliin.” Uutinen. Helsingin Sanomat 14.9.2006.

”EU tehostaa valvontaa eteläisillä rajoilla.” Uutinen. Helsingin Sanomat 24.5.2007.

”Tulvan joulukalenteri.” Tulva 4/2004.

”Eu meets on migrant camp proposal.” Uutinen. BBCNews 17.10.2004. <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/hi/europe/3750420.stm>, luettu 18.10.2004.

”EU to revisit asylum camp debate.” Uutinen. EUobserver 27.9.2004. <http://EUObserver.com>, luettu 15.10.2004.

Sähköiset lähteet

”Poor Law.” Artikkel, Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Poor_Law, luettu 24.4.2007.

Tutkimusaineisto

KOM(2006) 402 lopullinen. Euroopan yhteisöjen komissio. Komission tiedonanto politiikan ensisijaisista tavoitteista kolmansien maiden kansalaisten laittoman maahanmuuton torjunnassa.

KOM(2005) 669 lopullinen. Euroopan yhteisöjen komissio. Laillista maahanmuutto koskeva toimintapoliittinen suunnitelma.

No One Is Illegal Group (UK) (2003) Our Manifesto. <http://noii.trick.ca/>, luettu 1.8.2006.